Pitäjä pitäjältä

IMPILAHTI

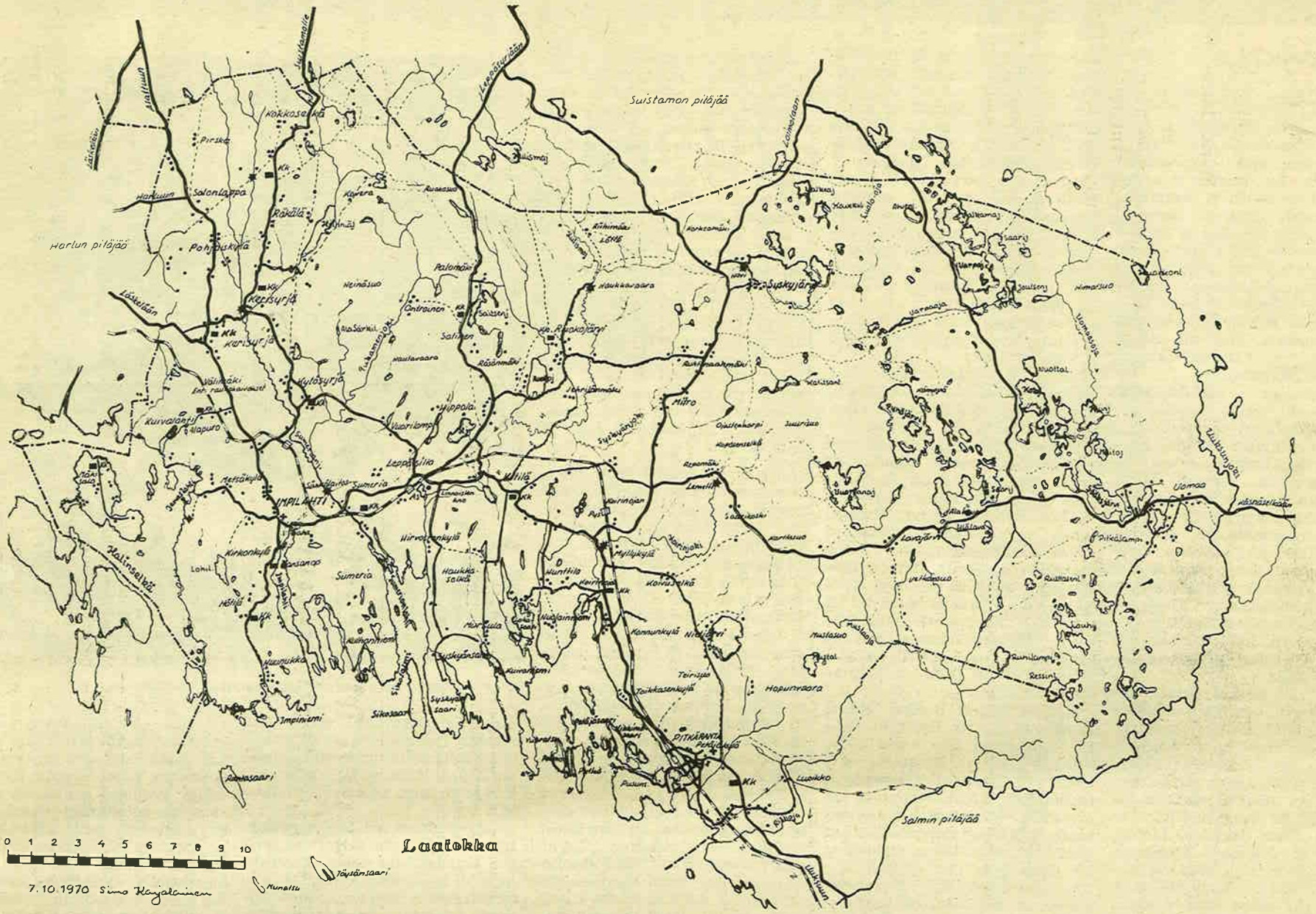

Kaarlo Saarialho:

Tällaisena muistan IMPILAHDEN ...

Synnyinseutu on jokaiselle normaalisti ajattelevalle ihmiselle rakas. Ei voida sanoa, että hän on oppinut sitä rakastamaan. Emmehän sano, että olemme oppineet rakastamaan vanhempiamme, vaan rakastamme heitä siksi, että he ovat osa olemuksestamme. Samanlaista on myös rakkaus lapsuutemme kotiseutuun ja tämän menettäminen on yhtä korvaamaton kuin läheisen omaisen kuolema. Ikävuosien kerttuessa pystymme kyllä selvittämään itsellemme, mitkä ominaisuudet tuossa rakkautemme kohteessa ovat meille erittäin läheisiä. Varsinkin käy näin, kun olemme sen menettäneet, mutta sehän ei ole samaa, kuin että vasta sillain oppisimme tuon taidon. Se on myötäsyntyisen perinnön suurempaa arvostamista, arvojen oikeaan järjestykseen sijoittamista.

Kouluneuvos Kaarlo Saarialho puhumassa Impilahden pitäjäjuhlassa.

Muistojen perussikermän muodostavat varhaislapsuuden kuvat: koti ja näkymä kotipirtin oven ulkopuolella. Tämä kuvasarja on pikkupiirteistä erittäin rikas ja se kuuluu niihin, jotka säilyvät aina vanhuuden päiviin saakka. Niihin kuuluvat leikit ja leikkitoverit, kiellot ja käskyt, tukkapöllyt ja "Koivuniemen herran" vierailutkin. Silloin ympäristö ei vielä ollut Impilahtea, vaan vain kotipihaa. Kirkon läheisyyden takia siitä pian tuli Kirkonkylä kauppoineen, apteekkeineen, pappiloineen ja muine naapuritaloineen. Siihen kuuluivat arvokkaat tohtorit, juhlalliset papit, kaikki kodissa käyvät ystävälliset sedät ja tädit sekä silloin tällöin ilmestyvät kaukaiset kävijät: posetiivin soittajat, Aunuksen saviruukun kauppiaat ja rinkelikuormat, jopa kerran 3-miehinen ryhmä saksalaisia torvensoittajiakin. - Viimeksi mainituista on näin jälkeenpäin tullut ajatelleeksi, että olisivatkohan olleet jo silloin tietyssä tarkoituksessa liikkeellä soittajiksi naamioituneita tietojen hankkijoita, sillä miten he olisivat pystyneet pelkillä almuilla näissä oloissa pysymään hengissä.

Impilahti merkitsi silloin meille vain itse lahtea. Vähitellen siihen opittiin laskemaan lisäksi Metsäkylä, sitten samalla suunnalla aina näkyvä Kytösyrjä, jossa kerrottiin olevan mylly, sekä pian myös Janaslahti, josta aamuin ja illoin kuului "Ystävä"-laivan tuttu huuto. Kesti oman aikansa, ennen kuin Impilahti sai pojan mielessä rajan, joka sulki sisäänsä joukon muita kyliä: kaukaiset pohjoispuolen kylät sekä merkillisen Pitkärannan tehtaineen ja osaksi vieraskielisine asukkaineen, kuten tehtaan pääasiassa ruotsinkielisen johtajiston ja monet saksalaiset lasinpuhaltajat. -Rannankylä ja Huu-

IMPILAHTEA KYLITTÄIN

KIRKONKYLÄ

Olin 4-vuotias kun ensi kerran tulin Impilahdelle isäni joutuessa sinne, synnyinseudulleen, hoitamaan virkaansa. Sitä mukaa kuin vartuin, opin rakastamaan Impilahtea, sen luontoa ja asukkaita yhä enemmän ja enemmän.

Suuri kaunis kirkko oli Sortavalaan johtavan valtatien ja Janaslahteen vievän tien risteyksessä. Sen takana oli iso pappila, jota hallitsi meidän kaikkien kunnioittama rovasti Iisakki Talvitie Tyyni rouvansa ja 6 lapsensa kanssa. Vanhin lapsista, Yrjö, oli useaan otteeseen vt. kunnanlääkärinä paikkakunnallamme.

Valtamaantien vastakkaisella puolella oli pikku pappila, jota asusti uskollinen sanansaattaja kappalainen Ilmari Salomaa rouvansa kera. Tämän takana oli täti Klinthen talo. Vierellä kohosi kansakoulu, tuntien tärkeytensä kansan kasvattajana. Mieleeni on jäänyt hyväntahtoinen opettaja Martti Sikiö, joka aikoinaan hallitsi koulua tempperamenttisen kanssasisarensa Maikki Savelan myötävaikutuksella. Viimeisenä opettajaparina olivat Martti ja Olga Pajarinen, Lilli Harjulan sekä Anna Penttisen opettaessa pienempiä vesoja.

Linnun talo oli kansakoulun takana ja portin vastakkaisella puolella oli Jolkinin majatalo, jonka talon myöhemmin omisti Anna Mäkinen ja jossa maanmittari insinööri Eino Paasonen perheineen asui. Tästä jatkui tie edelleen Janaslahteen ja Tervaselälle. Tien varrella olivat Harjulan, Linnun, Tuunaisen, Julkusen, Luukkosen Steniuksen ym talot. Tien mutkassa oli kuuluisan kuppari-Tiinan tölli ja hän lisäsi kuuluisuuttaan olemalla ensiluokkainen perhesaunoittaja.

Kirkon tien risteyksessä oli Impirannan Osuuskassa, Tatu Virolaisen valtakunta. Kanttori Pellikan talo oli kirkon alapuolella suntio Lehikoisen vieressä.

Kylän liikelaitokset, Osuuskassa, Osuusliike, Silvennoinen, Neuvosen vaatetusliike, Martta-maja ja Jaatisen kahvila elivät keskenään sopusoinnussa, vierellään apteekki Lyyli Zinckin omistamana sekä seurakuntatalossa oleva Säästöpankki.

Kunnantalo on Rannankylään vievän tien varrella. Esimies Matti Luukkosen jälkeen siirtyi paikalle kunnansihteeri Matti Eronen. Talossa oli lääkärin asunto, jonka yhteydessä Aulis Vuonamo otti potilaita vastaan sodan alkuun saakka. Myöskin vahtimestari Piiraisella oli siinä asunto. Terveyssisarena toimi Mirkku Timonen.

Saman tien varrella oli Hanna Vannisen talo, joka oli kuuluisa vieraanvaraisuudestaan ja jonne kirkonkylän väki vuosittain kokoontui viettämään uutta vuotta ja kesällä Hannan päivää. Myöhemmin talo kuului kauppias Laitiselle, jossa eläinlääkäri Ilus asui. Seuraavana oli Julia Ratisen talo ja siitä jatkuikin tie Konoinmäkeen ja Rannankylään.

Jatkamme kirkonkylästä tietä alaspäin, jossa toisella puolella oli Kononoffin ja toisella Erosen talot. Nyt saavuimmekin postitoimistoon, jota Agnes Gartz alaisineen hoiti. Vastakkaisella puolella oli Saloniuksen sisarusten kesäkoti. Näin olemmekin tulleet kelloseppä Juho Kohosen taloon. Muistan hänen myhäilevän olemuksensa tuuheine kulmakarvoineen. Seuraa Kissamäen kupeella oleva, eläkepäiviään viettävän opettaja Matti Sikiön talo. Seuraavalla mäellä oli nimismies Markon talo, jonka paikalle uusi suojeluskunnan talo rakennettiin. Tien toiselle puolelle rakensi Vuorio asuin- ja liiketalon.

Olemme tulleet myllyn, sahan, sähkölaitoksen ja meijerin tienhaaraan, jonka tien varrella aikoinaan sijaitsivat Nissisen, Vaittisen ja Saikkosen rakennukset, unohtamatta Lepikko-nimistä uimarantaa. Vasemmalta nousemme kanttori Elfvengrenin taloon, jossa aikoinaan seurakunnan diakonissa Ida Suutarinen asui ja josta hän johti diakoniatyötä. Tulemmekin kunnan entisen orpokodin kohdalle, jossa myöhemmin oli sairaala ja jota Lyyli Tervonen hoiti. Nousemme edelleen huipulle ja niin olemme tulleet aikoinaan Apkinien omistamaan kotiin, joka rouva jäi erikoisesti lapsen mieleeni sillä hän oli ainoa nainen kirkonkylässä, joka silloin tupakoi ja lasten kesken hänestä puhuttaessa käytimme sanontaa "tupakka-täti". Heidän jälkeen asumista jatkoi ensin räätäli Saukkonen, sitten suutari Turunen ja viimeiseksi ylikonstaapeli Kivitie, kaikki perheineen.

Laskeudumme jälleen alas ja jatkamme matkaa Leskisen talosta, jossa puhelinkeskus sijaitsi Maija Kytösalon valvonnassa ja jonka talon viimeinen omistaja oli Arvi Jurvanen. Sisarusten Ida ja Matti Jurvasen talo, jonka säästöpankki myöhemmin omisti, oli vastakkaisella puolella piirilääkäri Gröhnin asuessa siinä. Olemme saapuneet kauppias Antti Kohosen taloon, jossa uljas rivi poikia oli aina valmis urheiluun. Maailman parhaat vesirinkelit haettiin viereisestä Ronkaisten veljesten leipomosta. Vastakkaisella puolella olevassa Piipposen talossa oli aikoinaan leipomo ja kahvila. Mäen alla oli Orpanan talo ja paja. Halinojan toisella puolella suutari Louhelaisen ja Niskasen talot. Kunnan laivalaituri, josta monet eri laivat kuljettivat meitä milloin Valamoon, Syskysalmelle tai Pitkärantaan valassille, oli Moilasen talon ja pajan edessä.

Kuljemme Leinosen talon ohitse, Neuvosen jäädessä oikealle. Alkaa hirveä kiipeäminen vasemmalle, jos aikoo käväistä Pulkkisella, Kammosella tai Kantelisella. Tämä kuitenkin maksaa vaivan, sillä näkymät ovat upeat pitkin lahden selkää. Vain laakso erotti Kammosen mäen Harakan mäestä, jonka rinteellä olivat Pantsun, Riikosen, Neuvosen, Mäkisen, Nousiaisen, Blomeruksen, Saikkosen ja Hukkasen rakennukset sekä Valkosen talo pajoineen. Ei impilahtelaisilla hevosilla liene ollut valittamisen varaa uusien kenkien saannin suhteen, kun näinkin suppealla alueella sijaitsi 3 pajaa.

Saman mäen toisella puolella ennen rautatieasemaa oli Suvirinteen Heikin (Feodor) rakennus. Hän oli koko kirkonkylän "klabi"-huoltomies, perien tämän homman Olli Nupposelta. Dobroumowiin vievän tien varrella oli ensin työväentalo, sitten Mikkosen, Harakan, Korpelan, jossa viimemainitussa henkikirjoittaja Iivari Väänänen asui, ja nimismies Simo Härkösen talot, unohtamatta alempana olevaa Holopaisen mökkiä. Näin olemmekin saapuneet Neuvosen mäkeen. Tämä satumainen paikka tekolampineen, mahtavine hopeapajuineen ja kukkaistutuksineen oli Dobroumowin suvun omistuksessa. Insinööri Szalkiewicz, Lidia Dobroumowin aviomies, omisti Impilahden ensimäisen auton, joka ulkomuodoltaan muistutti trillaa. Etuistuimen edessä oli ohjaustratti alla olevine koneineen, sivussa rautakankea muistuttava tanko, joka maahan laskettaessa toimi jarruna. Edellä mainittujen virkamiesten lisäksi kihlakunnan kruunuvouti Eino Orkamo asui Rannankylässä.

Ilmavalokuva Impilahden kirkonkylän keskustasta.

Kuljettuamme nyt niin sanotusti laidasta laitaan on paikallaan kertoa harrastuksistamme. Raamattupiirit, pyhäkoulut, kirkkokuoro ja ompeluseurat kuuluivat säännöllisesti ohjelmiin. Palaan kuitenkin vapaussodan jälkeiseen aikaan.

Sodan loputtua alkoi toiminnan aika. Miehet perustivat torvisoittokunnan, joka kantoi nimeä "Suojeluskunnan torvisoittokunta". Kotiseudullamme oli vapaussodan aikana perustettu sekä suojeluskunta että lotat. Edelleen miesväki perusti urheiluseuran, jonka nimenä oli "Impilahden Isku". Pesäpallojoukkueet olivat niin naisilla kuin miehilläkin. Monet ystävyysottelut käytiin Kitilän, Pitkärannan, Salmin ja Läskelän nuorten kesken. Kun minkäänlaista kokoontumispaikkaa ei ollut, todettiin, että suojeluskunnalle pitäisi saada oma talo, kuten työväenyhdistykselläkin oli. Rahaa ei ollut, mutta sitä piti hankkia. Osa päätettiin koota iltamia järjestämällä ja niinpä meillä oli jatkuvasti harjoiteltavana usea 3-osainen näytelmä, joilla kävimme jopa kiertueellakin, kuten Kitilässä, Pitkärannassa, Läskelässä ja Suistamolla. Näihin tilaisuuksiin tuli usein runsaastikin yleisöä, sillä olihan lopuksi vielä tunti tanssia. Keräyksin, myyjäisin, lahjoituksin ja lainoin saimme taloasian alulle.

Rouva Hanna Vanninen, jonka opin jo pienenä tyttönä tuntemaan suurena persoonana, myi suojeluskunnalle edullisesti ensin urheilukentän ja myöhemmin taloa varten tontin Läävälahteen vievän tien varrelta. Sekä taloa että kenttää rakennettiin suurelta osin talkoovoimin. Talon tarina päättyi kuitenkin surullisesti, sillä poikaleiripäivien aikana syttyi siellä eräänä yönä tulipalo ja kahden nuoren elämä sammui palaneen talon myötä. Myöhemmin rakennetnukka olivat esimerkkeinä toisten rantaseudun kylien elämästä laivoineen ja kalastajineen. Erikoinen oli Kitilä, jossa sielläkin oli kirkko - oikeastaan kaksikin, vanha ja uusi. Sinne mentiin Sumerian kautta, jossa joulunaikoina aina pidettiin praasniekka ajeluineen joen jäällä.

Tässä yhteisössä olivat kaikki asiat suurin piirtein kohdallaan ja niitä hoitivat kunnan isät kokouksissaan. Kuntaan kuului kaksi melkein yhtä suurta uskontokuntaa, länsipuolella etupäässä luterilaiset ja itäpuolella kreikkalaiskatoliset. Sen huomasi jo koulussakin, jossa eri tunnustukseen kuuluvat oppilaat kertyivät aamurukouksiin eri luokissa. Kitilä oli toisen uskontokunnan keskus ja sen kirkot tämän kirkkoja. Aikaisin iskostettiin mieliin, ettei toisen uskontokunnan tapoja ja ajatuksia tullut ihmetellä, eikä nähdä niissä mitään, jota saisi kujeillen esitellä. Se oli sitä suvaitsevaisuuden ja keskinäisen ymmärtämisen kylvöä, josta kasvoi satoa koko elämää varten. Vain kunnan useiden asukkaiden suuri köyhyys, asunnon, ruoan ja vaatteiden puute ja näistä johtuva runsas kerjäläisten "pakkuujain" määrä hätkähdytti lapsen mieltä ja sai hänet kysymään sen syytä. Vuosien 1892-93 vaiheille sattuneet katovuodet, joiden johdosta päivittäin koulullakin jaettiin joukolle paikkakuntalaisia avustusvaroilla paistettua valmista leipää, antoivat eräänlaisen tosioloisen selityksen kysyjälle.

Sitä mukaa kun käsitys Impilahdesta avartui, sitä mukaa lisääntyi myös kosketus Impilahden ystävällisiin ihmisiin, joiden vieraanvaraisuus ja avuliaisuus, leikkipuheet ja pienet kepposet, omalaatuiset yksilöt ja heitä koskevat jutut, vakaa kirkkokansa ja uskonnolliset liikkeet hartaustilaisuuksineen alkoivat muodostua siksi kuvaksi Impilahdesta, joka vuosi vuodelta iskeytyi yhä syvemmälle sieluun.

Varoituksena kerrottiin, että viina sai joissakin harvoissa tilaisuuksissa, etupäässä laitakylillä, joskus pahoja kolttosiakin aikaan, jotka yleensä talttuivat lähinaapureiden toimesta. Pisimmälle tässä eräänä aikana meni Kerisyrjä, mutta aikanaan elämä siellä kin muuttui, kiitos kylän omien miesten tarmokkaille ponnistuksille.

Tuli aika, jolloin Impilahti oli pojalle joulu- ja kesälomien riemullinen paikka. Veneretket lahdelle venyivät Laatokan tuntumaan, tulivat yöpymiset Suusalmessa, Majatlahdessa, Haukkalahdessa jne. Tulivat kasvien keruut koulun vaatimuksesta, lintujen pesien tarkastelut munakokoelmia varten, tyydyttävät kalansaaliit ja täydet marjakorit. Tai tulivat talviset rekiretket tai iloiset perhejuhlat ja iltamat. Elettiin paljolti kuin samaa perhettä ja todettiin, että nuorilla ja vanhemmillakin oli kyläkunnittain samantapaisia rientoja: nuorisoseurat kutsuivat avustamaan ohjelman suorituksessa tai sanottiin tervetulleeksi taloihin, joiden lähistöllä oli praasniekat, tosin viranomaisten taholta hieman nurjin mielin seuratut. Ei niissä "ruotsillekaan" oltu pitkään nyrpeitä, vaikka aluksi niin peloteltiin.

Kun sitten jatkuva kosketus synnyinseutuun väheni ja lopuksi melkein katkesi, kulki mukana kuva, että oli saanut yhteiskunnan tehtäviin siirtyessään valoisia eväitä matkalleen: oli saanut joukon hyviä lapsuuden ystäviä, joiden tapaaminen toi lämpimän tuulahduksen yhteisistä ajoista. Sanalla sanoen, tunti tietävänsä paikan, jonne mieli jatkuvasti paloi. Samalla totesi siellä käynneillään hyvien harrastusten voimakkaan kasvun, nuorison urheiluinnostuksen ja isänmaallisen mielen varttumisen. Kansanopiston osuus oli helposti nähtävissä kaikessa tässä kulttuurin nousussa, mutta myös taloudellisen tilan kohentumisessa muiden tekijäin ohella. Kukapa ei olisi iloinnut esim. maanviljelyn edistymisestä aikoina ennen talvisotaa. Impilahdella oli tavallista enemmän ihmisiä, jotka olivat tyytyväisiä elämäänsä, ehkä suuremmassa määrin kuin monessa muussa Laatokan Karjalan kunnassa, jotka tunsivat elävänsä niin onnellisina kuin tässä vajavaisessa maailmassa on mahdollista.

Lopuksi eräs muistojen ryhmä, jossa Impilahden katson ylivedoksi kaikkien muiden rinnalla. Olen nähnyt jonkin verran maamme eri seutuja ja niiden elämääkin. Niissä on väliin kohtia, jotka ovat läheltä kilpailleet Impilahden kanssa. Missään en kuitenkaan ole nähnyt - Sortavalan saaristoa ehkä lukuunottamatta - saman kunnan alueella niin paljon sellaisia kauneusarvoja kuin Impilahdella. Eihän tätä varhaisempina vuosina aina pystynyt tajuamaankaan, mutta nyt näen siinä henkisen pääoman, joka vähitellen aukoi silmiä näkemään kauneuden ei vain luonnossa, vaan mitä erilaisimmissa yhteyksissä kaiken siltä pohjalta, jonka synnyinseutu kokosi mieleen: erilaisissa maisemissa, kuvaamataiteessa, musiikissa, kauneutta tajuavien ja sitä palvovien katseissa. Oli järkyttävää nähdä sotien välivuotena, miten sokea kaikelle kauneudelle on henkilö, joka ei ole ehkä saanut imeä sitä äidin maidossaan. Asuukohan siellä vielä pitkään aikaan henkilöitä jotka tuntisivat Arvi Jänneksen tavoin Impilahden koko Karjalan verrattomana tunnuskuvana, tai taidemaalarien Grigori Auerin, Kaarlo Hildenin tai Antti Vannisen tavoin, mitä Impilahti tässä mielessä on jalostettuna voinut antaa.

Tällaisena muistan Impilahden ja olen siitä onnellinen.

tiin uusi talo kentän toiseen laitaan ja toiminta jatkui.

Yhdyn toimittaja Sakari Talvitien toteamukseen kirjassaan Vanhan masin manifesti: "Sulassa sovussa siellä tapasivat toisensa pientilallisten ja työmiesten pojat sekä niinsanotun herrasväen kakarat." Tämä on täyttä totta ja niin olivat asiat tyttöjenkin kohdalla. Ei myöskään ollut harvinaista, että saman perheen lapsista osa kuului työväenyhdistykseen, osa lottiin ja suojeluskuntaan. Silti perhe säilyi harmoonisena. Vanhoista poliisimiehistä on erikoisesti jäänyt mieleeni Onni Stenius, myöhemmin työtä jatkoivat poika Eino Sarho sekä Olli Luukkonen. Viimemainittu kulki aina karamellituutti, joka säännöllisesti sisälsi punaisia mansikkakaramellejä, taskussa tarjoten niitä vastaan tuleville lapsille. Toiset poliisit kiusottelivat häntä tästä ja kysyivät, miksi sinä tarjoat kaikille? Tähän hän vastasi hymyn välke silmissään, että eihän sitä koskaan tiedä milloin omalleen antaa. Kylämme poika Otto Piipponen oli myös poliisi, mutta sijoituskohde oli Pitkäranta.

Lopuksi toivomme, että rakkaimpamme saisivat levätä rauhassa kotiseutumme kalmistoissa.

Lainaan värssyn eräästä aikaisemmin tekemästäni kronikasta: "Impilahti ihanainen mielessämme väikkyy, laineet rakkaan Laatokan ne silmissämme läikkyy. Kuinka tyhjää elämämme meillä olis vielä, ellei edes muistoissamme voitais käydä siellä."

- L i i s i J u t i l a.

KITELÄ

Sanotaan, että hyvällä lapsella on kaksi nimeä ja niinpä oli kotikyläläkin. Kansan suussa kuuli usein nimen Kitilä ja niinpä tuo nimi oli aiemmin postiasemankin nimenä, mutta kun usein postimme kulki Kittilän kautta, muutettiin postiaseman nimi Kiteläksi.

Kitelä sijaitsi itä-länsi-pohjoissuunnissa keskellä pitäjän aluetta, mutta etelässä tuli jo Haukkalahti vastaan n 3 km päässä. Kitelää ympäröivät kauttaaltaan vuorijonot. Pohjoispuolella olivat Ruokojärven takaiset harjanteet, lännessä Hippolan mäki, joka muodostui talvisodan aikuiseksi pääpuolustuslinjaksi, etelässä Polviselkä ja itäpuolella Solanselkä ja Isoinmäki. Viimemainittu oli korkein, nimittäin 102,86 m merenpinnasta.

Kitelän kylän läpi virtasi Syskyänjoki, joka tuli Syskyjärvestä ja laski Syskyän lahteen. Kylämme kohdalla sanottiin jokea Kitelän joeksi. Joki oli kylämme yläpuolella äärettömän mutkikas ja siinä oli useita koskia. Suurin oli Koirinkoski, jossa sijaitsi voimalaitos antaen sähköä ympäri pitäjän. Kylämme kohdalla kävi joki hetkeksi lepäilemässä Kitelän kauniissa järvessä, jossa muistitiedon mukaan majaili aikanaan "Kidilän järven vedehine".

Kylässämme sijaitsi ortodoksisen seurakunnan keskus pappiloineen ja kaksine kirkkoineen. Vanha ja uusi kirkko. Vanhan kirkon ympärillä sijaitsi vanha hautausmaa. Vanhan kirkon tarkka rakennusaikaa ei kai kukaan tiennyt, mutta hiljattain Ruotsin valtion arkistoista löydetyistä ja kopioiduista peltokartoista käy selville, että jo 1600-luvulla on samalla paikalla ollut kirkko tai tsasouna.

Maantien varrella oli kylän erittäin suuri kansakoulu, joka aikoinaan rakennettiin venäläiseksi kouluksi. Kylämme entisen koulun palettua syksyllä 1925, muuttui koulutyö tuohon venäläistyttämiskouluun. Ennen talvisotaa oli koulussamme 4 opettajaa. Pitkäaikaiset ja erittäin arvostetut opettajat Marfa ja Jaakko Härkönen sekä Emma Pakkanen ja Maija Judin. Tulkoon tässä mainituksi, että ainakin jo 1913 oli koulullamme koulukeittotoiminta käynnissä.

Kylän keskeisimmällä paikalla oli uusi kirkko, jonka ympärille oli aikoinaan kirkkoherra Sobolew istuttanut kuusia sekä lehtikuusia. Kirkko oli kauniilla kumpareella ja kirkkoon johtivat aika pitkät betoniraput, jotka teetätti lahjana kirkolle Prohor Lehtosyrjä Kerisyrjästä. Kirkon tornissa - kellojaloissa - oli kahdeksan hyvä-äänistä kelloa, joista toiseksi suurinta käytettiin palohälytyskellona. Pääsiäisviikolla soitettiin joka päivä kelloja vähän väliä ja meillä kylän lapsilla oli silloin kiire rientää kellojalkoihin. Oli juhlallista kuulla, kun aikoinaan Nikolai Koskinen, yksi kirkkokunnan parhaista soittajista, soitti noita kelloja. Kyllä oli korvat kämmenillä peitettävä tuota pauhua kuullessa.

Muistan sellaiset kirkkoherrat kuin Tolstohnow, Musovskij, Saarikoski ja viimeisenä Olanto. Väliaikaisina toimi useampia pappismiehiä.

Kylämme pääasiallisimmat asukkaat olivat: Brotkinit, Sulut, Siilin, Vaittinen, Rouhinen, Judinit, Juutila, Tenhamo, Kivinen, Pohjanvuo, Olanto, Muuranto, Soikkonen, Härkönen, Leinonen, Haukka, Räty, Piirainen, Palmu, Papunen, Mäkinen, Mujunen, Pakkanen, Hellman, Tiaiset, Turunen, Valkonen, Kannas, Luukkonen, Levonen, Berg, Jurvanen sekä Uotila.

Kitelän kallioista oli jo vuosisadan vaihteessa louhittu kvartsikiveä ja viety meriteitse Pietariin. Myöskin Kitelän kallioissa oli ns "Kitelän kiveä", jota ei tiettävästi muualla ollut. Sitä esiintyi kallion pinnassa ja oli se helposti irroitettavissa, suurimmat olivat peukalonpään kokoisia. Nämä olivat ns epäjaloja rubiineja, joita myös oli aikoinaan viety Pietariin jalostettavaksi. Oli asiakirjatietoja, että näitä rubiineja on ollut Kaarle XI kruunussa.

Seuratoiminta oli kylässämme erittäin vireää. Siellä toimi Kitelän Maamiesseura, Urheilu- ja Voimisteluseura Kitelän Kipakka. Ortod. kirkkokuoro, olipa jouhikvartetti, ompeluseura jne. Maamiesseura rakensi 1928 oman seuratalon. Urheiluseura raivasi talkoovoimin urheilukentän ns "Lukkarin obottaan" ja sillä kentällä oli todella käyttöä. Ennen talvisotaa kenttä saatiin jo salaojitettuakin. Kirkkokuoro kävi yleisillä kirkkolaulujuhlilla, mm kaksi kertaa Valamon juhlilla. Sekakuorona oltiin maan käsittävillä laulujuhlilla jne. Kuorojen johtajina toimivat kanttori M Muuranto, Jaakko Härkönen, Leo Härkönen ja Emma Pakkanen.

Urheiluseura piti talvisin useita hiihtokilpailuja ja kylien välisissä otettiin kovasti yhteen. Seurallamme oli jopa pitäjän parhaimpiin lukeutuvia hiihtäjiä. Keväisin oli suurtapahtuma yhteenotto Impilahden Iskun kanssa ja noissa otteluissa oli sitä Ruotsi-Suomi maaottelutunnelmaa, kuten nyt edesmennyt pastori Yrjö Kohonen asian ilmaisi eräässä lehtiartikkelissaan. Pesäpallo eli tuolloin voimakasta nousukauttaan ja kesäisin joka ilta oltiin kentällä pelaamassa ja pelin jälkeen oli aina ankara viestikilpa. Kaikessa urheilutoiminnassa olivat hyvänä esimerkkinä nuoremmille op. J Härkönen, kantt. M Muuranto sekä kirkkoherra A Olanto, viimemainittu edellisiä paljon nuorempana. Oli hauskaa toimia, sillä henki oli aina erittäin hyvä. Puoluerajoja ei koskaan tunnettu ja kaikki olivat kuin parhaita veljeksiä keskenään. Täytyy haikeasti todeta, että "oi niitä aikoja".

Kitelän kylään kuului myös useita pienempiä taloryhmiä, jotka sijaitsivat muutamien kilometrien päässä varsinaisesta kirkonkylästä. Näitä olivat: Bieloinmäki, Jonnisenmäki, Kelivaara, Haukilampi, Koirinojan asemanseutu, Pohjii sekä osa Lemettiä. Kelivaara sijaitsi n 6 km päässä erittäin korkealla vaaralla ja siellä asui yli kymmenen perhettä ja kaikki Ruuskasia. Täältä olivat hyvät näköalat melkein mihin suuntaan tahansa. Oli myös lapsilla pisin koulumatka Kitelän kouluun. Bieloinmäki oli taas vain n 2 km päässä ja tämän ryhmän asukkaista oli suurin osa Beloffeja. Bieloinmäestä Jonnisenmäkeen oli edelleen vain n 1 km, siellä asuivat Jonninen, Kaste ja Mäntylä. Haukilammella ja Koirinojan aseman seudulla oli n 15 perhettä. Rautatien valmistuttua 1930-luvulla Pitkärantaan tuli Koirinojan asemasta huomattava puutavaran lastauspaikka, joten tällöin syntyi myöskin aseman seutuun siviiliasutusta. Pohjiiseen kuului viisi asuintaloa ja niissä asui Ruuskasia ja Kortelaisia sekä Sallinen. Pansarimottitaisteluistaan kuuluisasta Lemetin kylästä kuuluivat Nuutinen, Olli ja Emil Kuikka Kitelään.

Talvisota kohteli kaltoin Kitelän kylää. Kylän sadastaviidestä savusta ainoastaan kolmetoista jäi palamatta. Näin raunioitui kaunis kirkonkylä kirkkoineen ja kouluineen. Kun kesällä 1939 kylässämme alettiin tehdä linnoitustöitä, majoittui kotiimme niiden johtaja majuri Luikki. Eräänä aamuna hän katsoi ikkunastamme koulun suuntaan ja sanoi hiljaisella äänellä: "Sääli kaunista kylää." Samalla huomasimme kyynelkarpaloiden vierivän hänen poskelleen. Osasimme vain aavistaa, mikä kylän kohtalo liekin. - H e i k k i T e n h a m o.

Kitelässä oli näytelmäharrastus erittäin vireää. Kuvassa Sam Sihvon näytelmän »Hevoshuijari» näyttelijät.

HAUKKASELKÄ

Haukkaselän kylä ulottui toisesta päästä Laatokan Haukkalahteen ja toisesta Kitelän lampeen. Kylän keskellä oli oma Haukkalampi, jossa kyläläiset kesäisin kalastelivat ja oli se myöskin suosittu uimapaikka ja talvella kilpa-ajohevosten harjoittelupaikka. Kotikylässäni oli voimakasperäinen maanviljelys- ja karjanhoito pääelinkeinona, johon lisäksi kuului hevosten jalostus ja kasvatustyö.

Kitelän kylää.

Korkealla vaaralla olevaa Haukkaselän kylää.

Kylänväki oli hyvin sopuisaa ja toistensa kanssa toimeentulevaa väkeä ja ennen kaikkea avuliaita monessa suhteessa. Mainitsen esim. talkootyöt. Missä vain kuultiin olevan talkoot, sinne riennettiin suurella sakilla, niin nuoret kuin vanhemmatkin.

Kotikylääni muistelen suurella kiitollisuudella, sen asukkaiden sopeutumista. Nuorten ja vanhemman väen välillä ei ollut koskaan erimielisyyttä tekojen ja tapojen suhteen, kaikki toiminnat suunniteltiin yhdessä ja yhdessä ne toimeenpantiin. Kylässämme toimivat opinto- ja marttakerhot sekä osuustoiminnasta politiikkaan saakka oli erilaista toimintaa.

Kotikyläni kuvaan liittyi montakin tapahtumaa, jotka toistuivat vuodenaikojen mukaan ja kuuluivat kuin asiaan. Jokakesäinen retki Valamoon tehtiin Kannaksen Paavon moottoriveneellä. Juhannuskokon polttoon Ronkimäelle kokokoonnuttiin suurin joukoin. Syysiltojen viettoon kuului öyttien pito, jonne etupäässä nuoriso saapui. Kokoonnuttiin johonkin kylän taloon, keitettiin kahvia ja syötiin päivällä paistettuja piiraita ja pullia. Illan mittaan leikittiin kaikenlaisia piirileikkejä. Joulun aikaan tuotiin naapurikylistä tyttöjä advoon ja taas pidettiin illanistujaisia. Joulusta sitten alettiin parin viikon ajan käydä smuutteina ja se oli sen ajan menoa.

Maininnan ansaitsee kuinka kylän väki oli ahkeria ja kuuluisia käsityöntekijöitä, niin naiset kuin miehetkin. Naiset kehräsivät pellava- ja villalangat ja niistä kudottiin kauniit karjalan liinat, pyyhkeet, lakanat ja matot sekä sarat. Miehet puolestaan tekivät puhdetöinä saaveja, hevosrekiä, länkiä, suksia, kangaspuita ym.

Olihan kylässämme vakavaakin ja harrasta väkeä. Kylämme asukkaat kuuluivat kahteen kirkkokuntaan, evankelisluterilaiseen sekä ortodoksiseen seurakuntaan, mutta se ei erottanut millään tavoin kyläläisiä, vaan he kunnioittivat toistensa uskontoa. Erikoisen maininnan ansaitsee koko kylän tuntema ja kunnioittama Pesosen ukki, joka jokikinen sunnuntai meni ortodoksiseen kirkkoon jumalanpalvelukseen. Tämän matkan hän aina teki kävellen keppi tukenaan, ei huolinut hevoskyydistä.

Haukkaselän kylässä oli 36 taloa, joissa henkilökohtaisesti olin kaikissa käynyt ja tuntenut heidän perheensä kaikki jäsenet. Vaikka näistä tapahtumista on kulunut yli 30 vuotta, ne silti ovat läheisessä muistossa ja siinä toivossa, että en ketään perhettä unohtaisi, mainitsen heidän nimensä tässä. Lähden kodistani Pesosesta matkaan: ensimmäisenä naapurina oli Anna ja Andrei Pesonen, sitten Matroona ja Matti Pukarinen, Maria ja Sippo Heikkurinen, Sandra ja Nika Raunavaara, Tyyne ja Heikki Mäkinen, Anna ja Arttu Änkiläinen, Ustoi ja Stepan Notkonen, Hilma ja Johannes Malva, Hanna ja Mikko Lehtonen, Paraskeva ja Paavo Lehtonen, Ida ja Matti Leppänen, Maria ja Mikko Kanerva, Meeri ja Heikki Kanerva, Hilma ja Juho Kastinen, Paavo Mujunen, Eeva ja Mikko Kesonen, Helena ja Heikki Heikkinen, Juho ja Eemil Holopainen, Olli Laitinen, Antti Laitinen, Ida ja Pekka Laitinen, Tyni ja Juho Kohonen, Juho, Eeva ja Saara Laitinen, Hanna ja Pekka Laitinen, Hilja ja Matti Koskela, Lyyli ja Kalle Koskela, Jenny ja Antti Laitinen, Lyyli ja Paavo Laitinen, Serafiina ja Mikko Laitinen, Katri ja Olli Kauppinen, Emma ja Matti Mujunen, Jussi Heikkurinen, Martta ja Alvi Ruuskanen, Iida ja Ananias Ruuskanen ja vielä Anna Lappalainen, jota Ronkin Anniksi kutsuttiin.

Nämä muistot ovat minulle siltä ajalta hyvin rakkaita. - Muisteli T y y n e P e l t o l a, o.s. Pesonen, 71430 Kuvemäki.

HIPPOLA

Hippolan kylä sijaitsi n 10 km Impilahden kirkolta itään. Asutus oli sijoittunut suurelta osin korkealle mäen rinteelle. Olihan sieltä hyvät näköalat ja harvoin vieraileva hallakaan ei sinne päässyt kipuamaan. Viljelykset olivat suurimmaksi osaksi mäen alla tasangolla, jossa maa oli kivetöntä ja viljavaa. Talojen ympärillä rinteellä oli osa peltoja. Viljelykset olivat hyvässä kunnossa, antaen hyviä satoja.

Kylässämme viljeltiin vehnästä lähtien kaikkia viljalajeja, jopa sokerijuurikastakin. AIV-rehua valmistettiin kylässämme jo 1930-luvun alusta lähtien.

Kylämme Hippola oli monessa suhteessa kanssakäymisessä naapurikylän Kitelän kanssa. Olihan koulu yhteinen, kaupat olivat siellä, seuratoiminta oli yhteistä. Maamiesseuran talolla oli monellaista toimintaa. Urheilukenttäkin oli Kitelässä. Sota-aikaan koulu toimi kylässämme Heikki Järvisen talossa opettajanaan Emma Pakkanen. Sotahan oli hävittänyt Kitelän koulutalon. Talvisodan pääpuolustusasemahan kulki kylämme harjanteella, mutta toki sentään muutama talo jäi pystyyn.

Kylämme alkupäässä kirkolta päin tultaessa oli kaunis Hippolan järvi, joka oli korkealla mäellä. Sieltä olisi helposti saanut painoveden tulemaan Kitelän kylän asukkaille. Järvi oli sinänsä nähtävyys sellaisenaan. Vuorten, reunusta-

mana järvi oli ainakin 40 metriä syvä. Siihen istutti Impilahden kunta useana keväänä siian poikasia, joita sitten jo sotavuosina saatiin kalastaa. Järven rantamilla oli asutusta ja vuorten välissä peltoja. Järvessä oli kaksi saarta ja se oli noin 2 km pitkä.

Ensimmäisenä kylässämme oli Otto Pakkanen, mistä noustiin rinteelle Juho Pakkaseen, mistä aukenivat näköalat useisiin kyliin. Kun kuljettiin tuota vanhaa kylätietä eteenpäin, tuli vastaan Miskasen mökki, jossa asui Heikki Vilhola. Seuraavassa taloryhmässä oli Parviisen talo, joka myöhemmin oli Kuikalla. Olivat Ollin Marin, ja Honkasen mökit sekä Heikki Järvisen talo ja kaikki rannan tuntumassa. Myllyojan varrella oli Jaakko Kunttusen talo ja mylly. Kun käännyttiin Ryhjän pihaan päin, olivat seuraavina Simo ja Paavo Mitjonen sekä Serkei Himanen. Tästä rantaan päin mentäessä oli Heikki ja Mikko Mitjonen. Kiertäessämme edelleen järven rantaa pitkin tapaamme rannan tuntumassa Lintuvuoren, Hartikaisen, Kivirannan, Linnamäen ja Lahtisen talot. Palattuamme Ryhjän pihaan takaisin jatkamme pohjoista kohden. Ensiksi tulee postinkantaja "Valassin" mökki. Valassin "Ana" kantoi postin Kitelästä Hippolaan ja Valassi siitä edelleen Ruokojärven ja Satisen suuntaan. Jatkettuamme edelleen, tulevat vastaan Paalamon, Ronkaisten, Olli ja Albert Luukkosten talot. Äärimmäisenä Satisen suuntaan on vielä Matti Luukkonen ("Rönän Matti"). Edelleen mäen rinteellä on kunnallislautakunnan esimiehen Matti Luukkosen talo. Matti Luukkonen ajoi melkein joka päivä polkupyörällä Impilahden kirkolle hoitelemaan kunnan asioita ja hyvin ne hoidettiinkin. Palatessamme alas Satisen maantietä ovat tienvarressa Korpiranta, Lintuvuori, Paavolat ja Mitjoset. Mentäessä eteenpäin tullaankin jo Pakkasen Aleksin myllylle, jossa on neljäntien risteys. Aleksin talo on siinä risteyksessä. Myllyllä sai viljat puitua sekä jauhatettua, kuin myös puista laudat sekä päreet. Myllyn tuntumassa oli Juurelan talo, pellolla tien toisella puolella Rossi ja Vilhola.

Siinäpä lyhyt kuvaus kylämme asujamistosta. Kylässämme oli hyvä yhteishenki. Sitä osoittivat mm jokasyksyiset puutalkoot, sillä syksyisin vietiin muutamiin mökkeihin joka talosta puukuorma. Tämä oli kylän tapa. Karjanhoito oli korkealla tasolla, sitä osoittivat ne kymmenet ja sadat maitotonkat, jotka lähtivät Pitkärannan meijeriin Kitelän pysäkiltä.

Kylämme oli tyypillinen maanviljelyskylä. Pellot olivat erittäin hyviä sekä hyvin viljeltyjä. Yhteishenki oli erinomainen sekä väki innostunutta seuratoimintaa ja maanviljelyksen edistämistoimintaa kohtaan. Kitelän kylän kanssa elettiin vähän niinkuin "veli ja sisar".

Kiitos, kaunis kotikyläni, noista rikkaista nuoruusvuosistani.

- Eelis Pakkanen.

HUNTTILAN

kylä sai muutama vuosi ennen talvisotaa oman koulun. Alakoulu, opettajana Anna Liinamo, siellä tosin toimi aikaisemminkin, aluksi Jolkkinan talossa, myöhemmin Tuunaisilla. Yläkoululaiset kävivät Koirinojan koulua, Saarenpihan lapset jopa Kitelässä saakka. Kun lapsia riitti reilusti 2-opettajaiseen kouluun ja kun Kalle Peltolan kookkaasta talosta saatiin yläkoululaisille sopiva huoneisto, pääsivät kylän kaikki kouluikäiset oman piirin kouluun. Olosuhteiden pakosta jäi pirteästi työnsä alkaneen koulun toiminta lyhyeksi, ja siksi lienee paikallaan, että tässä yhteydessä muistellaan hieman noita aikoja.

Aluksi yläkoulun opettajana toimi Viljo Tiainen. Kun sen ajan paljon suuremmissakaan kouluissa ei ollut erillistä voimistelusalia, oli erikoisesti liikuntatunneilla käytettävä kekseliäisyyttä, jotta toiminta olisi muodostunut oppilaita kiinnostavaksi ja kehittäväksi. Tiaisen aikana Hunttilan koululaiset oppivat varsinaisesti pesäpallon alkeet. Aikaisemmin, varsinkin Koirinojassa, pelattiin pääasiassa "kuningasta" ja "nelimaalia". Jalkapalloa ei tainnut olla koko koulussa yhtään kappaletta. Ja hyvin se pesäpallon peluu Peltolan pihalla sujuikin, vaikka usein sai palloa hakea läheisestä kaurapellosta - isäntä-Kallen suureksi harmiksi tietenkin. Sen ajan koululaisille ei jokaiselle riittänyt "räpylöitä", joten kyllä hyppysiä usein kuumotti, varsinkin sieppari-lla, sillä isot pojat olivat kovia lyömään. Tässä loistivat erikoisesti Myllärisen Veikko, Peltolan Pentti ja Lauri, Kannaksen Tauno ja Iljinin Väinö, muutamia vain mainitakseni. Talvella tietysti hiihdettiin tai pelattiin pihassa jääpalloa, jokaisella omatekoiset kikkurakepit, joita Hunttilan katajikoista löytyi loputtomasti. Läheisessä mäessä leikittiin "intiaanisotaa", leikkiä, joka sai osakseen niin tyttöjen kuin poikienkin jakamattoman suosion. Tosin isot tytöt menivät innokkaasti "hansviliä", mutta jostakin syystä opettaja myöhemmin sen jyrkästi kielsi.

Kurinpitovaikeuksia ei ollut, ei varsinkaan silloin, kun vakinainen opettaja Ake Liusjärvi astui remmiin. Hän tuli asepalvelustaan suorittamasta ja usein komento olikin sotilaallisen ytimekästä. Kerrankin pari kaveria, taisivat olla Nissisen Martti ja Sappisen Väinö, toivat kouluun nallipyssyn nalleja, joita sitten yhdessä välitunnin aikana sisällä paukuteltiin. Paukkeesta pelästynyt Peltolan emäntä kertoi asiasta opettajalle ja silloin rupesi tapahtumaan. Maahan ylös, maahan ylös, kyykyhyppyä mars mars... Komento oli kova Peltolan pihalla, mutta asia tuli sillä selväksi eikä siinä kaunaa kannettu puolin eikä toisin. Pojilta otettiin kyllä luulot heti alkuun pois, sillä kylän isännät sanoivat opettajalle, että "anna vai keppii jos on tarvis". Niin mutkatonta se silloin oli. Kun tunnilla joku erehtyi möhlimään, piti sormen viittauksella mennä luokan eteen, kumarrus eteenpäin ja opettaja livautti takapuoleen karttakepillä. Housuja tai hameenhelmoja piti vielä oppilaan itsensä kiristää, jotta selkäsaunan vaikutelma olisi ollut totuudenmukainen. No, kipu oli tietysti vain henkistä laatua, ei mitään muuta.

Koulun juhlat, erityisesti äideille, olivat kylän kohokohtia. Lapsilla oli paljon ohjelmaa ja sitä harjoiteltiin tietysti kovasti. Oli kyllä melkoinen saavutus pienen koulun oppilailta laulaa 3-äänisiä lauluja kuorossa. Sattuipa kerran, että isojen tyttöjen ääni ei pysynyt tahdissa. Opettaja komensi koko ryhmän ulos-ikkunasta. Ei siinä toisten auttanut virnistellä, kun Kannaksen Sylvi, Myllärisen Aino, Penttisen Annikki, Siimelän Aili ja eräät toisetkin loikkivat hätäpäissään pellolle pari metriä korkealla olevasta ikkunasta. Juhlissa laulu kuitenkin meni sitten oikein hyvin, äidit itkivät liikutuksesta ja yleensä oltiin sitä mieltä, että jos äitienpäivän juhlissa ei itketty, niin ne juhlat eivät olleet mistään kotoisin.

Tilaisuuden tärkein tapahtuma oli kuitenkin kahvitarjoilu. Sen järjestäminen ei ollutkaan mikään helppo tehtävä, sillä kaikki tarpeet oli kerättävä kylästä. Niin sitten oppilaat kulkivat lista kourassa talosta taloon. Kuka lupasi maitoa tai munia, kuka valmiin kaakun tai puhdasta rahaa. Joka tapauksessa komeat kahvit tarjottiin ja muhkeita olivat pullanviipaleet. Silloin koko kylä tunsi olevansa yhtä, me lapsetkin sen vaistosimme.

Viidenkymmenen nurkilla ovat nekin ikäluokat, jotka tämän kirjoittajan kanssa ehtivät oppinsa alkeet Hunttilan koulusta saada. Aika kuluu ja tapahtumat unhottuvat. Siksi tästäkin voi löytyä puutteita ja virheitä, mutta lienemme kaikki yhtä mieltä siitä, että ne ajat olivat mukavia. Kovan hiihtolenkin väsyttäessä opettaja Liusjärvi tapasi usein sanoa: "Jaaha pojat, katsotaanpa taas kenen keuhkot kestää.." Monella meistä alkaa jo olla kestämistä ja moni on jo matkalle uupunutkin. Yksi kuitenkin säilyy, muisto omasta kylästä ja sen koulusta, iloineen ja suruineen. - Erkki Liinamo

Hunttilan koululaiset v. 1944 Koronpohjan lahden rannalla.

Kalastaja Spiridonoffin torppa Starhiekassa, talvisin rahtimiesten mainio »kahvio».

HUUNUKKA

Huunukka oli Laatokan rantakylä. Sinne päästiin Hättilän koulun ohi kulkevaa kylätietä. Noin puolentoista kilometrin päässä tultiin tienhaaraan, jotka kumpikin tie johtivat Huunukkaan. Huunukan väestöstä oli ortodokseja suhteellisesti enemmän kuin Hättilässä ja oli siellä oma tiistaiseurakin. Eri uskontokuntiin kuuluvien välillä ei voinut havaita mitään eripuraisuutta.

Kalastus oli talvisin varsin huomattavaa. Kylässä oli useita nuottakuntia ja niiden välillä kilpailuakin siitä, kuka ehtii ensimmäisenä jäälle saamaan parhaan apajapaikan. Näillä nuottakunnilla, joihin kuhunkin kuului 10 miestä - karaistuneita naisiakin saattoi olla mukana - oli omat nimensä, jotka puoli leikillisesti kuvastivat nuottakunnan jäsenten uskontoa ja puoluekantaa. Oli siellä Hättilänkin miehiä joukossa, sillä kalan maku tunnettiin Hättilässäkin.

Opintokerho- ja maanpuolustusharrastus olivat Huunukassa erittäin voimakkaita. Hättilän kerhon jäsenistä oli huunukkalaisia useasti yli puolet. Merisuojeluskuntaosastossa harjoiteltiin ahkerasti vilkkulamppujen käyttöä morseviestityksessä. Kivääriammunnassa useat Huunukan nuoret miehet, kuten Kaarlo Vanninen ja Hannes Lahtinen, olivat kilpailuissa kärkisijoilla.

Urheiluharrastus oli vilkasta. Hättilän-Huunukan tien varteen raivattiin kyläkenttä, jossa pelattiin pesä- ja jalkapalloa. Oteltiin kirkonkyläläisiäkin vastaan ja tämä yhteydenpito jatkui jälleen jo kesäkuussa 1942.

Huunukan väestö oli Laatokan karaisemaa ja se näkyi myös koulun oppilaissa. Koulun menestys koulujenvälisissä kilpailuissa oli paljon Huunukan poikien ja tyttöjen ansiota, vaikka tosin muistakin koulupiirin osista ilmaantui hyviä urheilijan alkuja.

Kiitollisessa muistossa on koko Huunukan väestö, sen Vanniset, Jaatiset, Tuunaiset, Koivuset, Alangot, Pantsut, Ustit, Nikulat, Hämäläiset jne. - Leo Ilvonen.

Hättilän koulu (v. 1935) sijaitsi korkealla vaaralla Laatokan tuntumassa.

HÄTTILÄ

Kun näin yli 30 vuoden takaa muistelee Hättilää, johon pääsemiseksi Rannankylästä Lehtisen kaupalta lähtien oli jatkuvasti ponnisteltava ylöspäin, tulee ensiksi mieleen Kätön rinne, jossa sai hikensä niin kesällä kuin talvellakin. Kun sitten kyläaukeamalle tultiin, näkyi sieltä Mörkömäen edestä jo koulukin, joka oli Hättilässä kuten muissakin kylissä henkisten ja hengellisten toimintojen keskus.

Hättilän väestö oli etupäässä luterilaista, vaikkakin joitakin ortodoksejakin oli sekä eräitä perheitä kuului muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Opintokerhotoimintaa harrastettiin vuodesta toiseen nuorison keskuudessa, tehtiin vierailuja opistoille ja naapurikylien kerhoille sekä moottoriretkiä Laatokalle Töysän saarelle. Seurakunnallisiin tilaisuuksiin omalla koululla osallistuttiin runsaslukuisesti, vieläpä paljon oli kirkossakävijöitäkin. Erikoisesti tässä yhteydessä on mainittava talolliset Janne ja Salomon Vänskä, jotka kuuluivat myös kirkkokuoroon.

Itse Hättilä oli verrattain vähäinen kylä. Mutta kun koulu oli samalla Rannankylän ja Huunukan yhteinen, kertyi yleisöä yhteisiin tilaisuuksiin luokan täydeltä, kuten esimerkiksi äitienpäiville.

Paljon käytiin Hättilästä myös kansanopistolla järjestetyissä juhlissa ja luentotilaisuuksissa ja tämä oli omiaan avartamaan tietopiiriä ja tuomaan vaihtelua ja virkistystä.

1930-luvun hättiläläisistä oli kai yleisesti pitäjällä tunnettu jo aikaisemmin mainittu isäntä Janne Vänskä eli "Voi-Vänskä". Hän nimittäin kierteli taloista ostamassa voita, jonka sitten myi Pitkärannan torilla. Janne Patjan talo oli varmaan kaikille Hättilän kävijöille tuttu. Sieltä sai kyydin Sortavalaan, sieltä sai päivittäin hakea tarvitsemansa maidon ja voin, sieltä sai vaikka maastolenkkinsä yhteydessä makoisat saunan löylyt ja ennen kaikkea keskustelemista eri asioista oli vaikka millä mitalla.

Tuomas Kakko, koulun lähin naapuri, oli leikkisä mies ja vähän huonokuuloinen. Hän sanoi kerran siellä käydessäni: "Tuo Anni soap parpattoa miulle vaikka mitä ja mistä, mie en suutu, kun en kuule."

Kun jatkosodan aikana ensi kerran nousin Kätön rinnettä heinäkuussa 1941 ja sain näkyviin kyläaukeaman, niin siinähän Hättilä kouluineen näytti olevan entisellään. Nyt ei koulua kuuleman mukaan enää ole. Muisto ja kuvat kuitenkin säilyvät ja lämmittävät mieltä näin vuosikymmenten takaa. Hättilässä oli hyvä elää ja toimia. - Leo Ilvonen.

JANASLAHTI

Impilahden kirkon kohdalta lähti maantie, jonka viitassa luki: Janaslahteen. Tämä 4 km:n pituinen tie päättyi Janaslahden laivarantaan. Tähän Laatokan lahden ympärille muodostui Janaslahden kylä, joka oli yksi Impilahden kunnan monista kylistä. Vaikka Janaslahti oli niin lähellä Impilahtea, kuului kylä aina 30-luvun puoliväliin saakka kahteen eri kuntaan - maantien pohjoispuoli Sortavalan kuntaan ja eteläpuoli Impilahden kuntaan. Liikenteen kannalta Janaslahti oli vilkkaan kesä- ja talviliikenteen läpikulkupaikka aina 30-luvun alkupuolelle saakka. Kesällä Janaslahti-laiva kulki säännöllisesti Sortavalaan lähtien aamulla klo 7 Janaslahdesta ja saapuen illalla klo 17 Sortavalasta. Laivaliikenne jatkui säännöllisenä talvisotaan asti. Vaikka linja-autoliikenne vähensi tämän reitin tärkeyttä, tämä antoi väriä ja vaihtelua kylän elämään. Pyhäiltaisin kylän nuoret kokoontuivat laivan tulolle ja niin vierähti osa illasta nopeasti.

Maantievarsi-taloista Tuunaiset, Kokko ja Puputit olivat hevosineen joka arki-ilta kauppiaiden tavaroita vastaanottamassa ja kuljettamassa edelleen Impilahdelle eri kauppoihin. Myös matkustajat saivat hevoskyydin halutessaan (autoja ei vielä silloin ollut). Varsinaisesti kylä oli pienviljelyvaltaista ja sai varsinaisen toimeentulonsa maanviljelyksestä, mutta myös puhtaasti työmiehiä oli. Koska kylässä ei ollut työmahdollisuutta, kävivät nämä Läskelän sahalla töissä. Tämän 7 km:n vesimatkan nämä miehet soutivat aamuin ja illoin ja yövuorossa olevat joutuivat palaamaan yöllä. Tämä oli raskas työmatka, mutta tähän toi helpotusta Tuunaisen Eetun hankkima moottori. Myöhemmin myös Padatsun Santeri hankki moottorin, joten kaikkien matkanteko helpottui ja nopeutui. Talvella miehet hiihtivät matkan. Käsityöläisiä edusti suutari Pekka Koljonen, joka apulaisensa Antti Mujusen kanssa huolehti siitä, että kaikilla tarvitsevilla oli lujat kengät jalassa. Työtä oli aina riittä-

västi. Toinen käsityöläinen oli Helena Piitulainen, joka kutomakoneineen piti huolen siitä, ettei kyläläisiä saanut palella. Lukuisia villapaitoja, villahousuja ja villatakkeja neuloi tämä pieni, mutta sitäkin uutterampi täti. Usein uni tapasi työn äärestä hänet ja pää painui konepöytää vasten, kun päivää joutui yöllä jatkamaan.

30-luvun puoliväli oli myös hengellisessä mielessä kylässämme erikoista. Silloin oli suuria herätyksiä, perustettiin Kristillinen työväenyhdistys, jonka puheenjohtajana oli Arvi Tuunainen. Tämä yhdistys toimi yhdessä pappien kanssa järjestäen tilaisuuksia eri puolella seurakuntaa. Erikoisesti muistuu mieleeni linja-autoretki Matkalammin kansakoululle äitienpäivänä 1938.

En malta olla lopuksi mainitsematta sitä keskiviikkoamun kuvaa kylästämme, kun Impilahden kirkolla on toripäivä ja Häyhän Jussi, Jaatisen Toivo, Tuunaisen Matti, Häyhän Pekka ja monet muut vievät voita tai munia torille myytäväksi, joko "Voi-Vänskälle" tai johonkin muualle. Tämä kaikki on niin elävänä muistona mielessä 35 vuoden takaa. - E. P u p u t t i

KERISYRJÄ

Motto: "Kerisyrjän kylä on pitkä ja kaita, pakkuujua ei palasella auta."

Kerisyrjän kylähän sijaitsi pitäjän pohjois- ja luoteisnurkassa. Se rajoittui Harjun ja Suistamon pitäjiin. Pinta-alaltaanhan se taisi olla pitäjän suurimpia kyliä. Kun pitäjäkartasta mittaa tuon matkan Tielevosta Pykäläkannan Kuokkaseen, sinne Suistamon rajalle missä se kyläntie meni pitäjän rajan yli Alattuun yhtyäkseen Sortavalasta Suistamolle johtavaan maantiehen, on tätä matkaa 15 km seutuvilla. Siellä Suistamon pitäjän rajallahan oli joskus poltettu tervaa ja pajahiiltä. Me kävimme toisinaan siellä tutustumassa niihin maakuoppiin.

Kyllähän jokainen huomaa, ettei tuo alussa mainittu vanha loru pitänyt alkuunkaan paikkaansa, sillä sellainen kylähän se vasta olikin kerjäläisille edullinen, kun ei tullut turhia matkoja kun talot olivat kyläntien varressa. Minullehan se kylä oli tavallaan tuttava kokonaankin kun, vaikkapa olenkin syntynyt siellä Harlun puolella Paussun kylässä, niin kansakoulun jälkeen olen vuoden 1924 loppuun asunut Suvikylällä ja senjälkeen kolmisen kilometriä pohjoisempana tätä samaa kylää. Jos jotkut vanhemmat asiat olisivat unohtuneet minulta, niin tämä minun "muzoi", kun on syntynyt Sorkkasen pihassa tämän kylän pohjoisimmassa osassa, hän auttaa minua muistamisessa.

Niinkuin alussa mainitsin tämän kylän sanotaan alkavan kirkolta tullessa ennen Tielevon asutusryhmää, niiden suurten haapojen luota. Tielevosta erosi tie vasemmalle Välimäen rautakaivoksille. Se olikin ollut kuulema Suomen rautarikkain kaivos vuosisadan vaihteessa. Se oli löydetty v 1889 ja ollut käytössä vv 1889-1891 ja 1895-1906. Vuosina 1896-1904 louhittiin siitä keskimäärin 32.300 tonnia vuodessa malmia, joka rikastettiin sähkömagneettisessa rikastustehtaassa, josta tehtaasta oli vielä raunioita jälellä. Rikaste vietiin sulatettavaksi Viteleessä sijaitsevaan Putilovin tehtaaseen (näin kertoo Iso Tietosanakirja). Kun siellä oli vielä niitä vanhoja koneitakin törröttämässä alustoillaan, niin talvisin rahdattiin niitä Hämekosken rautasulattamoon ja olin joskus siinä rahdissa. Siinä lähellä oli asutusta mm Kuivalahti, joten siellä Välimäellä oli kansakoulukin ja oli siinä kauan opettajapariskunta Saavalainen. Kerisyrjähän jakaantui seuraaviin asutusryhmiin tämän Tielevon jälkeen: Suvikylä, Liimo, Kirjakivi, Välikylä, Lapanpiha ja Pirska. Tuo Liimo kuului vielä Suvikylän koulupiiriin. Lapanpihan koulupiiriin tulivat Välikylä, Lapanpiha, Kirjakivi ja Pirska.

Kerisyrjän kylä oli korkealla vaaralla. Kun nousi Suvikylän koulun katolle tai puolentoista kilometriä pohjoisempana kotini pihassa olevan kuusen latvapuoleen, näkyi Laatokka ja Valamon saari kirkontorneineen. Läskelän ja Leppäkosken tehtaitten savut näkyivät maastakin.

Kun tuli rahapula niillä pienillä tiloilla asuessa, mentiin tehtaille töihin. Kun metsän poikki siitä käveltiin, niin eihän siitä ollut kuin 6-9 km, Leppäkoskelle vähän pitempi kuin Läskelään. Kyllä Välikylän yläpihaan näkyivät ne tehtaiden savut.

Kyllä siellä oli harrastuksiakin. Siellä Suvikylällä oli joskus ollut nuorisoseurakin, mutta oli nukahtanut. Sinne tuli n 1917 hyvin yritteliäs mies, Winter-nimeltään ja hän perusti palokunnan. Se harjoitteli ja pidettiinpä yhdet iltamatkin, mutta sitten loppui veto. Sitten tuli osuuskaupan hoitajaksi Pellinen-niminen mies. Hän perusti urheiluseuran, jonka nimi oli komeasti "Kerisyrjän Voimistelu ja Urheiluseura Vesa". Silloin me juoksimme, hyppäsimme korkeutta ja pituutta sekä työnsimme kuullaa, keihästä ei vielä ollut. Ei tämäkään seura elänyt kauan. Sinne pohjoiskylälle rakennettiin talkoilla maalaisliiton talo, jonne saatiin sijoitetuksi väliaikaisesti sinne perustettu uusi kansakoulukin. Sitten virisi opintokerhokin kun "Raja-Karjalan Sivistysliitto" oli käynyt asialla ja perustanut sellaisen kylän kumpaankin päähän. Meidän opintokirjoistamme päätellen on v 1928 ollut kerhon johtajana Aino Tuunainen ja v 1929 Hugo Ettanen. Kun vielä suojeluskuntakin alkoi toimia ripeämmin, niin olikin melkein joka ilta menoa, harjoiteltiin näytöskappaleita, käytiin vakituisesti opintokerhossa ja pidettiin iltamia. Käytiin esiintymismatkoilla mm Impilahden suojeluskunnan ja Kitelän maamiesseuran taloilla. Kun oli vielä laulukuorokin, niin johan oli toimintaa. Opintokerhon toimesta pelattiin kesällä pesäpalloa ja talvisin tehtiin hiihtoretkiä naapurikyliin.

Lapanpihan koulun oppilaat opettajineen v. 1934 Kerisyrjän kylän pohjoispäässä.

Olihan meillä vielä vanhan perinteenkin hoitaminen, kun joka syksy 14.9. oli se Viisoi praasniekka Suvikylän suuressa rinteessä. Siellä oli rihkamakauppiaita, tytöt ja pojat kävelivät yhdessä ja aholla pyörittiin piiriä. Illalla tanssittiin jossain talossa. Vieläpä joskus oli seuraavana päivänä päivätanssit. Nämä hommathan ne eivät mielyttäneet vanhempaa väkeä, kun oli juuri paras perunankaivuaika. Talvella järjestettiin rekiajoja.

Aikaisemmin olivat Suvikylässä pitkäaikaisina opettajina I Tammivuori ja Klaudia Viljanto. Tammivuori muutti pois. Viljanto oli siellä kauemmin. Ei siellä yleensä mitään poliittisia järjestöjä ollut. Kyllä joku, kun kävi Läskelässä työssä, taisi siellä oleviin yhdistyksiin kuulua, mutta ei kukaan yrittänyt perustaa kylään mitään poliittista yhdistystä, paitsi se maalaisliiton paikallisosasto oli siellä pohjoiskylällä. Suvikylällä opettaja Antti Kupiainen ohjasi meitä näytelmissä. Kun pohjoispäähän valmistui Lapanpihan kansakoulu, niin siellä sai lisää virikettä laulukuorokin, jonka opettajatar Eeva Lyytikäinen oli perustanut. Toiminta vilkastui opettaja Pennasen aikana ja kun päästiin harjoittelemaan koululle ja opettajapariskunta Mia ja Otto Keronen ottivat sen sydämen asiakseen, kyllä harrastukset riittivät.

Maatalouskin kehittyi ja maitoa vietiin Impilahden meijeriin. Viljelys voimaperäistyi. Sähköä ei vielä ollut kuin osalla Suvikylää. Kun ajattelee sitä toimintaa, tulee mieleen v 1940 Ikaalisissa tapaamani sotapoliisin toteamus, että siellä Laatokan Karjalassa on pellot laajentuneet v:sta 1918, mutta hänen kotipuolellaan ne ovat ennallaan. Hän oli ollut myöskin 1918 Laatokan-Karjalassa. - H u g o E t t a n e n

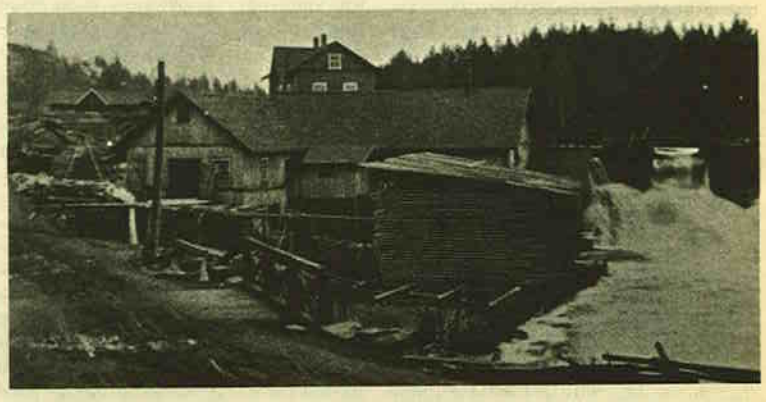

Koirinojan mylly.

KOIRINOJA

Koirinojan kylä oli tavallaan kolmiosainen. Siihen kuului ensinnäkin rautatiepysäkin ympärille muodostunut asutus, niin sanottu Uusi Koirinoja, mikä on vailla perinteitä ja historiallisia muistoja ja luonnonkauneudessaan jää pahasti jälkeen kylän muista osista ja mille emme omista tällä kertaa sen enempää huomiota. Toiseksi siihen kuuluu Koirinojan joen ympärille muodostunut Myllykylä ja kolmanneksi tärkein, varsinainen Koirinojan kylä, Koirinojan lahden rannalla, Laatokan järven luona, tuo Pitkärantaan vievän maantien varteen, sitten miltei suoraan Laatokkaan syöksyvän Koirinojan kosken ympärille ja lahden rannalle kasvanut merenrantakylä, mihin kuuluu kalastajien ja työläisten harmaita mökkejä sekä tohtorin (lääkärin) ja kauppiaiden omistamia suurempia taloja.

Toimeentulonsa asukkaat hankkivat suurimmaksi osaksi Pitkärannan tehtaalla sekä tehtaan telakalla, mikä sijaitsee pitkällä ja kapealla, pohjoisesta etelään ulottuvalla Konnunsaarella. Sen pohjoisosaa nimitetään Telakkasaareksi. Tämän erottaa idän puolella mantereesta pitkä ja kapea salmi, lännen puolella avautuu leveämpänä Koirinojan lahti, minkä laineista nousee luoteeseen Telakkasaarta vastapäätä Palosaari. Kalastusta harjoitetaan joka mökissä omiksi tarpeiksi, onpa kylällä yhteinen nuottakin, mitä naiset vetelevät saaden etenkin syksyisin runsaasti kuoreita. Kauppoja on neljä: S Hiljasen, Viktor Helkon, Impilahden Osuuskaupan, Itä-Karjalan Osuusliikkeen kaupat ja lisäksi Timo Töhösen kioski. Koirinojalla onkin mainehikkaat kaupankäynnin perinteet ja sen kauppiassuvuista pitäisi kirjoittaa oma lukunsa, nyt tyydymme vain mainitsemaan niiden nimiä: Titoffit, Komaroffit, Immoset, Hiljaset, Hodijeffit, Penttoset ja V Padatsu, joka omisti rinkelileipomon. Useimmat näistä harjoittivat aikoinaan myöskin Pietariin suunnattua puutavarakauppaa ja näiden sukujen muinaisesta loistosta ja varallisuudesta kertovat Kitelän kreikkalaiskatoliselle hautausmaalle pystytetyt upeat hautakivet ja -monumentit, mitkä useimmiten tilattiin Pietarin kiviveistämöiltä. Hautausmaalla kävijä saattaa katsella valkoista alabasteria, mustaa marmoria ja punertavaa hiottua graniittia, bysanttilaisen tyylin muotoja ja kiveen hakattua kullattua kirjoitusta, missä varhaisempien aikojen venäläinen teksti muuttui jo viime vuosisadan loppupuolella suomalaiseksi.

Silmäilkäämme lähemmin ympärillemme. Näemme korkealla kukkulalla tohtori Fonseliuksen talon, mistä avautuu ihana näköala sekä Laatokalle että itse kylään. Lähestyessämme kylän keskustaa näemme maantien varrella lähellä koskea kohoavan kansakoulun, missä on vuosikymmeniä toiminut ja vaikuttanut kylän historiaan lähtemättömän muiston jättänyt ja monella tavalla ansioitunut opettajapari Yrjö ja Olga Savinainen. Heidän ohellaan tapaamme siellä nuoren opettajan Kalle Halosen ja opettaja Samelan. Pitkärannan suunnalla kohoavan Häränmäen juurella sijaitsee Ale Rehvosen mökki ja siitä länteen joen varrella Pilkevaara, Ivan Rehvonen, Sirola ja Niku Kari. Telakkasaaressa ovat telakkamestari Pellin asuintalo (hänen edeltäjänsä oli Taneli Kari) ja Klaudia Mologan mökki. Vastapäätä, läntisellä rannalla näkyvät seuraavat mökit ja talot: Kaukoranta, Juho Tammela, Ellonen (entinen Komaroffin talo), Matti Kantelinen, Grogo Pratsu, Heikki Härkönen ja Paavo Vanninen. Siitä länttä kohti jatkuvalla lahden itärannalla, mitä myrskyjen ja harvakseltaan lahdella kulkevien laivojen nostattamat maininginit huuhtelevat, seuraavat "herra Feudora" (nykyisin Ranta), Jaakko Maksimoff, räätäli Nikolai Kivi, Juulia Rehvonen, Rehvo-

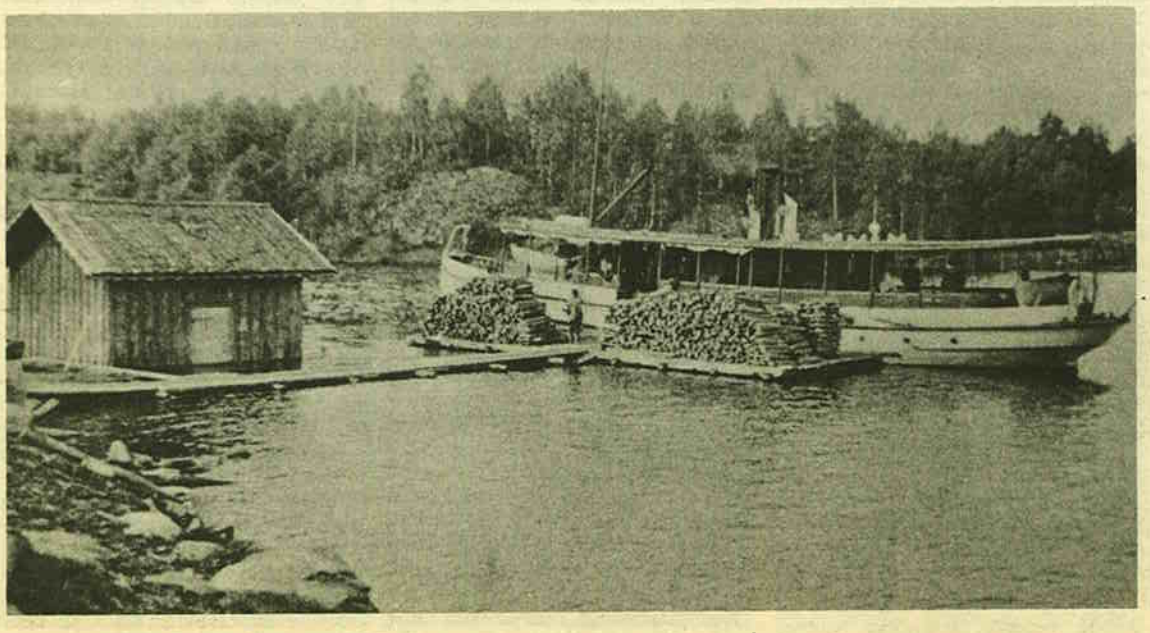

Janaslahti-laiva Laatokan suurtulvan aikaan v. 1924 Janaslahden laivarannassa.

sen ukki, Veletin Hanska, Juulia Pajula, Sergei Härkönen, Jaakko Aaltonen, Irinjä Lörö, kauppias S Hiljanen, leipuri V Padatsu, Olli Ignatei, Sinu Vuorinen ja Kosti Vuorinen. Kylätorin varrella asuivat taloissaan Vilho Tammela, Vilho Tuomela, Pasa Hanska, siellä on myös nuorisoseura Koskenvoiman (entinen G Titoffin) talo, edelleen rannasta ylempänä kauppias Viktor Helko ja Impilahden Osuuskaupan Koirinojan myymälä (ent. K Komaroffin talo). Läntiselle rannalla ovat seuraavat talot: Lula Pratsu, Andrei Laine, Mikko Jääskeläinen, Niilo Laine ja Hermo Pratsu ja tien varressa maantielle päin Heli Airaksinen, Taavi Kettunen, Juho Vanninen, Heikki Tammela, Koirinojan postin ja puhelinkeskuksen talo, minkä omistaa Pauli Siilin, Sergei Talviranta, Itä-Karjalan Osuusliike ja kauppias Timo Töhösen kioski.

Niinsanotussa Vatjan viidenneksen verokirjassa vuodelta 1500 luetellaan ensimmäisen kerran Koirinojan asukkaita, mutta siinä sukunimiluettelossa mainituista nimistä ei yksikään esiinny yllämainittujen 1900-luvun kylän talonnimien joukossa. Ja kuitenkin molemmissa ilmenee samaa ikivanhaa karjalaista kansanomaista sävyä. Sukunimethän tavallisesti muuttuivat sukupolvesta toiseen isän nimen mukana, joten niillä ei voikaan olla sen suurempaa todistusvoimaa. Harvassa muussa Impilahden pitäjän kylässä matkamiehen valtaa niin voimakas vaikutelma vanhasta kulttuurista kuin Koirinojassa, kulttuurista, millä on Laatokan koillisrannoille ominainen aunuksenkarjalainen leima. Tämänkin kylän asukkaissa tapaa rahvaanomaisten piirteiden rinnalla yllättävästi hienostunutta leimaa. Tuntuu kuin vuosisadat täällä ojentaisivat kättä toisilleen. Menneinä vuosisatoine ovat asukkaat moneen kertaan lähteneet pois kylästään, kun sota tai uskonvaino on heidät siihen pakottanut tai he ovat kohdanneet tuhonsa kotikonnuillaan. Mutta näyttää siltä, että monet perheet ovat yhtä monta kertaa palanneet takaisin, kun taas toiset ovat jääneet sille tielleen ja heidän tilalleen on tullut uudet asukkaat. Tällä tavoin Koirinojankin kohtalon käänteistä ja onnen heilahteluista rikkaassa historiassa esiintyy rinnakkain asukkaiden vanhan aineksen säilyminen ja toisaalta sen uudistuminen uusien tulokkaiden johdosta. Erittäinkin paluupyrkimyksen sitkeys herättää ihmettelyä: he eivät voineet olla rakastamatta näitä kauniita rantoja ja tämä kotiseudun rakkaus on todellisena kohtalonvoimana muovannut heidän elämän vaiheitaan siihen suuntaan, että he ovat lopulta saaneet takaisin sen, minkä olivat kerran jo menettäneet.

Kun lähdemme kylätietä kulkemaan maantielle ja sitä taas pohjoissuuntaan, tulemme ns Myllykylään. Kiipeämme 81 metriä korkealle paljaslakiselle Viinamäelle. Täältä näemme luoteessa Myllärisen talon, mikä sijaitsee Hunttilan ja Myllykylän puolivälissä, idässä vajaan puolentoista kilometrin päässä Pukitsanmäen asuinrakennuksineen sekä mäen juurella eteläkaakossa Myllykylän muutamine taloineen ja mökkeineen. Täällä asuvat Paavo Vaittisen perilliset, sisarukset Sanni, Maria ja Vasili Vepsä, Einari Sallinen ja Aleksi Kantelinen. Hunttilan Mylly- ja sahalaitoksen vieressä on myllytupa, missä asuu mylläri Jaakko Kunttunen. Tuossa on Kitelästä tänne muuttaneen seppä Aleks Mujusen paja ja talo, joen takana näkyy Leinosen mökki ym asumuksia.

Kun lähdemme palaamaan takaisin kohti Rantakylää, tulemme tien länsipuolella kohoavan Ristimäen kohdalle. Koirinojalaiset tekevät kesäisin retkiä tänne, missä he kauniilla ilmalla ihailevat Laatokkaa ja sen ulapalta näkyviä Valamon kirkon ristejä. - Rantakylään saavuttuamme ja jättääksemme sille hyvästi nousemme vielä keskellä kylän rantaa, aivan sataman vieressä kohoavalle kauniille Kalkkinan mäelle, mistä avautuu ihana näköala Pitkärantaan ja Laatokalle. - Anna Liinamo

KOIVUSELKÄ

Kylä sijaitsee lähellä Laatokan rantaa, lähellä vanhaa Sortavala-Aunus valtatietä ja lähellä Pitkärannan teollisuuskeskusta. Näillä kaikilla tekijöillä on ollut huomattava vaikutus kylän aineelliseen ja henkiseen kehitykseen. Lisäksi kylän luonto oli tarjonnut sille hyvät edellytykset kehittyä maanviljelyskyläksi, jota se oli sanan täydellisessä merkityksessä.

Argeologien käsitysten mukaan Koivuselkä kuuluu niihin paikkakuntiin, joissa oli asutusta jo kivikaudella eli noin 2500 vuotta e. Kr. Tätä todistavat kylästä löydetyt taltat ja kiviaseiden kappaleet. Asukkaiden oletetaan olleen lappalaisia, jotka elivät maakuopissa, kalastivat Laatokalla ja siirtyivät esihistoriallisella ajalla Venäjälle. 1500-luvulla kylän nimi alkaa ilmetä maa- ja verokirjoissa. V. 1681 verokirjassa jopa mainitaan nimiä (Paukonen, Vehanen, Roppo), jotka olivat Kannakselta tulleita siirtolaisia ja he olivat harjoittaneet maataloutta. Viljeltyä maata oli savua (taloa) kohden 9 kapan kylvöalaa, mikä oli kolmanneksi suurin ala koko pitäjässä. Aikakirjat kertovat asukkaitten nopeasta vaihtumisesta, kaskenpoltosta ja kalastuksen harjoittamisesta läheisillä salojärvillä. Jo tällöin veljekset asuivat yhteistaloissa jakamattomilla tiloilla. 1800-1900-luvun vaihteessa kansallinen herääminen alkoi vaikuttaa kylän elämään. Kiertokoululaitos järjesti kursseja kylässä ja 1898 Koirinojaan perustettuun kouluun oli matkaa n 2 km.

1800-luvulla alkanut kaivostoiminta Pitkärannassa, Koirinojan telakka ja kauppasatama tarjosivat kyläläisille sivuansioita, jotka sittemmin näkyivät maatalouden kehityksessä. Kävipä kylän miehiä töissä Muurmanin rataa rakentamassa ja Pietarin laivatelakoilla. Tervanpoltto kuului myös sivuansioihin. Ennen vapaussotaa osa kylän miehistä kuului työväenyhdistykseen, koska muuten ei saanut ansiotöitä. Kun vapaussodan armeijaa alettiin koota, jakautui väestö jossain määrin kahtia, jopa paettiin kotiseudulta saloille, mutta tämä vaihe meni pian ohi ja kaikki miehet ottivat osaa isänmaamme vapauttamiseen.

Parantuneet liikenneolot, lähitienoille muuttaneet uudet asukkaat sekä yleinen kehitys muuttivat kyläläisten henkistä rakennetta ja yhteiselämää. Perinteellisten praasniekkajuhlien yhteyteen tuli "suuresta maailmasta" alkoholin voimakas käyttö, jopa valmistuskin, ja kun kansalaissodan jättämä puolue juopa tuotiin esille, syntyi lähikylien ja tehdasalueitten nuorten välisiä tappeluja, joitten seuraukset - arvet - tuntuivat monen miehen elämässä loppuiän. Koirinojan nuorisoseuran perustaminen suuresti muutti nuorten elämäntapoja paremmaksi. Näyttelemineen ja erilaiset urheiluharrastukset, etenkin hiihto, olivat suosittuja nuorten keskuudessa. Kalastusharrastus läheisillä Vuortanon ja Pyhäjärven vesillä toi lisää särvintä pöytään ja veti nuoret pois huonoista harrastuksista.

Läheiset ansiotyömahdollisuudet tarjosivat lapsirikkaille maanviljelijäperheille toimeentulomahdollisuuksia, joten tilat säilyivät sukujen hallussa, joskin eräät suvut menettivät tilansa erilaisista syistä - hevoskaupat mustalaisten kanssa aiheuttivat kolmelle maanomistajalle tilojen menetyksen. Eräs heistä oli kylän lautamies. Erään tiloista pelasti poikien ripeä yritteliäisyys. Myös väkijuomien käyttö aiheutti kolmelle maanviljelijälle tilan menetyksen. Pomanov-suku luopui tilasta taiteilija- ja liikemiestaipumustensa takia. Itsenäisyyden aikana innostus maanviljelykseen kasvoi voimakkaasti. Vuodesta 1919 vuoteen 1934 viljelyspinta-ala kaksinkertaistui, asuin- ja karjarakennukset uusittiin joka talossa ennen talvisotaa. Etenkin karjatalous kehittyi voimakkaasti, sillä suuri Pitkärannan teollisuuskeskus tarvitsi paljon karjatalouden tuotteita. Maitokuskit kannuineen ajoivat joka päivä maidon kuluttajille. V. 1933 valmistunut Läskelä-Uuksu rautatie toi myös taloudellista hyvinvointia. Kylä oli tyypillinen pienviljelijäkylä, sillä tilojen suuruudet vaihtelivat 10-80 ha ja viljelysmaat 1,5-15 ha. Vain kolmessa talossa oli peltoa yli 10 ha. V. 1939 kylässä oli 23 maanviljelystaloa ja vain yksi mökkiläinen. Kaksi perhettä asui vuokra-asunnoissa. Talvisodan aikana kaikki kylän rakennukset poltettiin, mutta vuosina 1942-44 rakennettiin kylään useita uusia rakennuksia. Yleinen sivistystaso alkoi kohota kyläläisten keskuudessa heti vapaussodan jälkeen. Useat nuoret suorittivat erilaisia ammattikouluja, mutta suurin osa heistä palasi kotikyläänsä takaisin. Rakkaus synnyinkylään ja maatalouden ammattiin olivat voimakkaita. Tämä rakkaus säilyi myös siirtolaisuuden alussa, mutta nyt jo yli puolet kylän jälkeläisistä on yhteiskuntarakenteen muuttuessa joutunut hankkimaan itselleen mitä erilaisimpia ammatteja, mutta silti heidän perintönään kulkee tietoisuus esi-isien rakkaudesta maanviljelykseen, metsästykseen ja kalastukseen. - Olavi Kuikka.

KOKKOSELKÄ

Kaiken maailman teitä vaeltavat kokkoselkäläiset ovat tavanneet toisiaan viime vuosikymmeninä harvoin, koska häädössä jouduimme eri tahoille. Liftarin tavoin taipaleella tavatessa olemme joutuneet toteamaan: "A siehä ootki kummin kaima, veljen akan anoppi." Kuulumiset kysellään, asuinpaikat neuvotaan, osoitteet kirjoitetaan muistiin, kuulostetaan tuttavien voinnit, erotaan jälleennäkemisen toivossa. Maisemat jäävät välähtelemään mielissä tapauksia muisteltuamme.

Eräille nuorille nuo kertomukset eivät sano enää mitään, koska heidän kokemansa asiat siellä olivat vähäisiä. Vanhemman väen tahti on hidastunut, mutta palautuvat kuitenkin mieliin monet harrastukset vuodenaikojen vaihteluineen, kuinka Tasanoja tulvi, Onnenkoski pauhasi, piirilaulut raikuivat Siitarin mäellä tai Hattarapiän kalliolla, pallot paukkuivat koulun kentällä, punteli ja noppa viehättivät varhaisnuoria.

Talvikaudet opiskeltiin opintokerhoissa op. Fanni Ihatsun työtä jatkaen. Laulettiin kuorossa. Sinne vei silta ja pihlajatie. Aherrukset palkittiin esityksin erilaisissa aatteellisissa juhlissa, käytiinpä laulamassa Sortavalan maakuntajuhlillakin op. Paul Ikosen vaaliessa laulu-, urheilu- ja maanpuolustushenkeä, joka eli voimakkaana suojeluskunnan kyläosaston sekä lottatyön muodossa. Allekirjoittanut edusti Impilahtea pikkulottiensa kera Helylän suurella pikkulottaleirillä, jossa "kenraalimme" Fanni Luukkonen vieraili. Sotakorkeakoulu korkeine upseereineen poikkesi koululamme rajaseudun retkellään. Pitkäaikaisesta marttatyöstä kertoivat puut ja pensaat harmaimmankin mökin ympärillä. Silloisesta kylämme nuorisosta on tullut konttoristeja, opettajia, karjakoita, lääkäri, pappi, proviisori. Nykypäivinä ovat kylämme jälkikasvunuoret päässeet oppikoulutielle paremmin kuin silloin.

Harrastukset yhdistivät kylämme asukkaita. Ei ollut juopaa oikeiston ja vasemmiston välillä, ei radikaaleja eikä vouhottajia. Oli sen ajan tasa-arvoisuutta Koveron ja Kalttosen perukoita myöten. Ei taisteltu vallasta, jokainen kynti

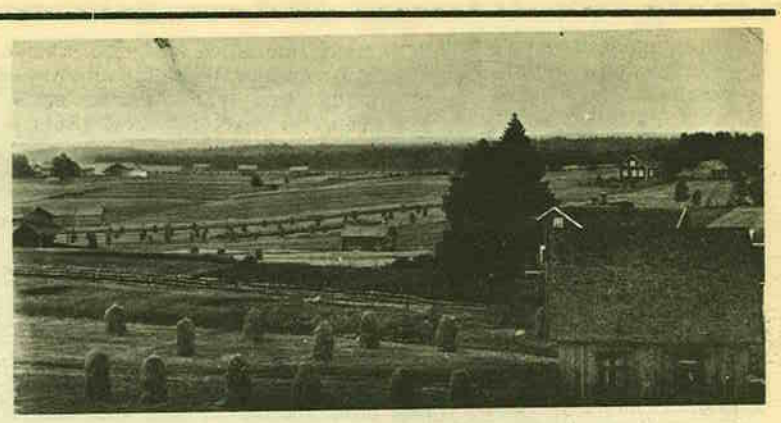

Koivuselkää.

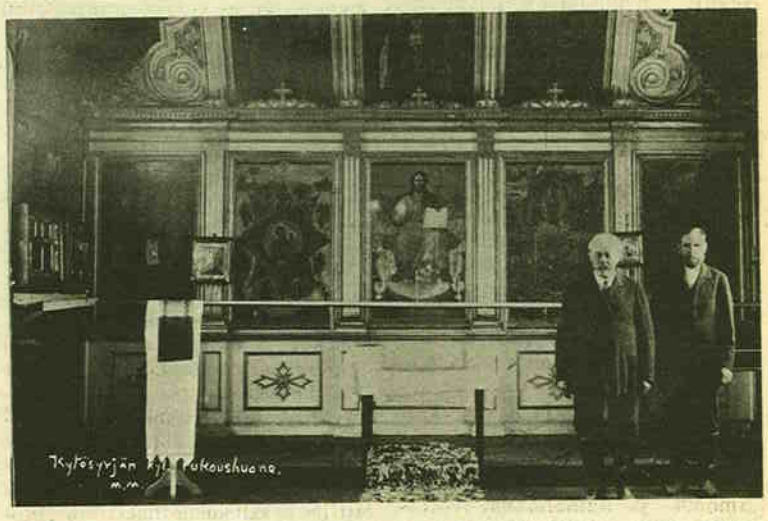

Kytösyrjän tsasouna sisältä, vasemmalla ensimmäisenä kirkonisäntä V. I. Leskinen ja hänen vierellään starosa Lauri Alava.

omaa peltoansa niin että "vanhal uutisee plästii", vaikkei yhtään traktoria kylässä ollut. Kylämme kanta-asujamiston muodostivat Timoset, Jyrkilät, Jänöset, Auviset, Kuivalaiset, Tuunaiset, Tiaiset, Ihatsut, Selkäset, Elomäet, Nurmiset useana taloryhmänä vain muutamia manitakseni.

Kauppapuoteja oli kaksi, Blinnikan ja Jeskasen, joissa sai vaihtaa maataloustuotteilla kuten voilla, muita taloustavaroita. Linja-autoliikenne Sortavala-Muuranto välitti liikennettä kaupunkiin. Sähkön hankkimisesta puhuttiin lähitavoitteena.

Nää kaikki jääneet on taakse aikojen nukkuvat alla uusien taitojen. Elimme silloin kaikesta tästä niinkuin nautitaan elämästä. Kylämme yksilö: kohtalon kantaja Luojamme sulle onnen on antaja. Monelle taival ol vaikea muistoihin paluu haikea. - Klaudia Ikonen

KYTÖSYRJÄ

Kytösyrjän kylä sijaitsi kirkonkylästä pohjoiseen päin 5-6 km. Kylä oli korkealla mäellä, josta oli kaunis näköala Laatokalle asti. Kytösyrjän ja Kerisyrjän välillä oli laakso, jossa virtasi joki Laatokkaan. Tämän joen nimi oli Myllyjoki, jossa oli kolme koskea ja jokaisessa mylly. Suurin koski oli Kytösyrjän kylässä ja siinä mylly ja saha. Toinen joki oli aivan toisella puolella kylää ja sen nimi oli Käräjäjoki, jossa oli vain yksi iso koski, joka keväisin muistutti Imatraa. Nämät joet sitten yhtyivät ennen Sumerian kylää ja yhtenä jokena virtasivat Laatokkaan.

Kylän pellot olivat viljavia, eikä pikku kiviä ollut lainkaan. Kylän ympärillä kasvoi runsaasti hyvää metsää Kokkoselkään ja Leppäsyrjään asti. Työn puutetta ei miehillä ollut, sillä talvella saivat olla metsätöissä ja keväisin taas puita uittamassa.

Maanviljelys oli myöskin hyvällä tasolla, sillä siellä jo pidettiin maatalouskursseja tämän vuosisadan alussa. Karjatalous oli myöskin hoidettu, sillä tarkastuskarjakko kävi isoimmissa taloissa ja hyvää maitoa lähti joka aamu iso maitokuorma meijeriin.

Miehillä oli hyviä hevosia ja he harrastivat hevosten hoitoa. Kylässä oli koko pitäjän kuuluisa kantakirjaori Hurra, joka oli ostettu Viipurista. Sen hyviä jälkeläisiä palkittiin näyttelyissä ja oriit juoksivat kilpa-ajoissa palkintoja. Vielä tämänkin oriin jälkeen oli muita ns Kruunun oriita V I Leskisellä hoidettavana.

Puutarhanhoito alkoi jo viime vuosisadalla. V I Leskinen osti Sortavalan läheltä ison puutarhan, jossa oli omena- ja kirsikkapuita sekä marjapensaita joka lajia. Niitä hän laittoi omaan puutarhaansa ja antoi myöskin naapureille. Kylässämme ei ollut sitä taloa eikä mökkiä, jossa ei olisi ollut omenapuita ja marjapensaita. Juurikasvejakin kasvatettiin kovasti ja niitä riitti itselle ja myytäväksi Pitkärannan torille asti. Joka syksy pidettiin kursseja, joissa neuvottiin valmistamaan marjasäilykkeitä ja kasvisruokia.

Lampaita pidettiin joka talossa. Niistä saatiin villaa käsityötarpeiksi ja suuret pellavamaat kasvoivat ja myöskin auttoivat naisia käsityötarvikkeissa. Naisten rukit hyrräsivät syksyisin ja kehräsivät villa- ja pellavalankoja. Myöhemmin lähetettiin tehtaisiin kehrättäväksi. Keväämmällä taas pirrat paukkuivat ja langoista kudottiin kankaita. Usein pidettiin kutomakursseja, joissa kudottiin kauniita kankaita kotien kaunistamiseksi. Kurssien päätyttyä oli kansakoululla näyttelyt, joissa nähtiin kauniita työn tuloksia.

Erikoismaininnan ansaitsee rukoushuone (tsasouna). Sitä alettiin suunnitella jo vuosisadan alusta lähtien. Tämä oli aivan kylän itsensä hommaama, sillä rahaa ei saatu mistään. Kaikki puutarvikkeet tuotiin taloista ilmaiseksi, mutta muut tarpeet kuten naulat, lasit, lukot, saranat ym saatiin "kerjäämällä". Tätä kerjuutyötä teki V I Leskinen omasta pitäjästä Sortavalaan ja Viipuriin asti. Rukoushuoneen kuvasto saatiin Valamosta v 1907. Sitä oli laittamassa kaksi munkkia. Rukoushuone oli pyhitetty Neitsyt Maarian kunniaksi, sillä jo sitä ennen pidettiin kylässä praasniekkaa (Pokrovaa), joka on 1. pnä lokakuuta. Silloin oli Kitelän pappi pitämässä jumalanpalvelusta ja päivällä oli markkinat keskellä kylää Kivikkoaholla (platsi). Siellä nuoriso käveli ja myyjät myivät karamellejä (orihkoita), spiiseni juomaa ym sen aikaisia tuotteita.

Henkisistä harrastuksista mainittakoon marttatyö, pidettiin ahkerasti talvisin ompeluiltoja ja iltamia, kuorolaulua harrastettiin ja opintokerho toimi kansakoululla.

Kylässämme vallitsi hyvä naapuruushenki, sillä talkoita pidettiin ahkerasti. Jos naapuri tarvitsi ko-

din rakentamiseen apua, niin kaikki olivat valmiit vetämään puita tai auttamaan muuten työssä. Kesällä taas niitto- ja leikkuutalkoita pidettiin useita. Jos sattui hautajaisia, häitä tai muita juhlia, niin aivan kutsumatta menivät naiset auttamaan juhlien laitossa ja veivät mennessään köyhemmille ihmisille maitoa, pullaa tai muita tarpeita.

Kylämme kauneuteen ihastui myös välirauhan aikana käynyt ruotsalainen aatelisrouva, joka kauan aikaa Kirkkomäeltä katseli ja ihaili kaunista ja valtavaa näköalaa. Siitä hän kotiin mentyään kirjoitti ruotsalaisessa lehdessä seuraavasti: "Ellen olisi käynyt Kytösyrjän kylässä, niin olisin jäänyt paljon vaille, sillä se oli kuin Satujen maa ja kaunein paikka mitä Karjalassa käydessäni näin. - Lyydia Leskinen

LAVAJÄRVI

Lavajärvi sijaitsi Lemetti - Uomaa maantien varrella, edellämainittujen kylien puolimatkassa. Sitä ympäröivät laajat salot ja suot sekä erittäin kalarikkaat ja puhdasvetiset salojärvet. Mainittakoon niistä: Lavajärvet, Pyhäjärvi, Nuorusa ym pienemmät järvet ja lammet. Lavajärvellä oli n 8 savua: Ronkaisia kolme, nimittäin Antti, Pekka ja Jussi, Komaroff, Immonen ja Hämäläinen. Voitaneenko Happonenkin lukea Lavajärveen kuuluvaksi, sitä en enää varmuudella muista.

Kun aikoinaan kaikki tavaraliikenne kulki hevospelillä Koirinojan laivarannasta Uomaalle ja Käsnäselkään Lavajärven kautta ja kun tämä pieni kylä oli siinä matkan keskivaiheilla, muodostui kylän Antti Ronkaisen talosta tahtomattaan "kahvio". Ei liene ollut sitä kulkijaa päivällä eikä yöllä, ettei talossa olisi poikettu. Aina olivat talon ovet auki matkaajille ja kahvia sai keskellä yötäkin. Kylällä siinä varmaan talonväellä ei ollut hermoja lainkaan, sillä yhdet lähtivät ja toiset tulivat, eikä Antin emännän kasvoilla koskaan näkynyt pahantuulisuutta.

Ronkaisen Jussi rakensi aikoinaan oman talon sinne metsän suojaan. Kun piti pitää huoli samanaikaisesti perheen toimeentulosta, raivata uutta peltoa ja rakentaa samanaikaisesti uutta taloaan, niin työ riitti, eikä makuulle kiirettä ollut. Kertoi, että hän joskus aamuyöstä nukahti rakennustelineillä, laittaen työrukkaset pään alle. Kun koukussa ja pystyasennossa olleet polvet notkahtelivat hajasuuntaan, se tiesi herätystä ja työ jatkui. Jussi oli myös mies, joka kävi markkinoilla ja teki hevoskauppoja. Pahan piti hevosen olla, jos se ei tehnyt Jussin ohjien mukaan.

Kun kylässä asunut Emil Immonen lähti eräänä syyspäivänä puunkeruuseen Murha-ahon suuntaan, otti hän tietysti hevosen, joka oli kärryn etupyörien eteen valjastettu, sekä keskenkasvuisen poikansa mukaan. Kävi kuitenkin niin ikävästi, että tästä puunkorjuumatkasta muodostui Eemelille viimeinen ja hän kuoli äkkiä sinne Murha-ahojen salolle. Tuo keskenkasvuinen poika ei jättänyt isänsä ruumista salolle, vaan hilasi sen kärryn pankonpäälle ja kiinni köyttäen toi vainajan kotiin sanoen ensitöikseen: "Nyt ei ole meillä Eemeliä, Eemel töllös." Olipa se teko nuorelta pojalta.

Lavajärven takaisilla saloilla oli leppäsiltalaisten salopalstoja ja heillä oli siellä useita karjamökkejä, missä kesäisin pidettiin karjaa salolaitumilla. Tuli jo edellä mainittua tuosta ns Murha-ahosta. Se sai siitä nimensä, kun aikoinaan kannettiin posti Uomaalle ja Käsnäselälle Pitkärannasta salopolkua pitkin ja kerran tuo postinkantaja siellä ryöstettiin ja murhattiin, josta paikalle jäi tuo nimi. Seutu oli erittäin hyvää sienialuetta, jossa syksyisin kävi pitkienkin matkojen päästä sienestäjiä.

Lavajärvi saloineen ja järvineen, huokui ääretöntä luonnonrauhaa. - Heikki Tenhamo.

LEMETTI

Lemetti oli silloisessa rauhanajan elämässä melko vähän muuta kuin idyllinen, ihmisten asuinpaikka. Siellä elettiin puhtaan luonnon keskellä sen aikuista tasapainoista maalaiselämää. Maanviljelys luonnollisesti antoi päätoimeentulon kylän asukkaille. Lisätuloiksi miesväki teki usein metsätöitä ja keväisin uittotöitä, joita kaikki taitoivat. Vieläpä harrastettiin kilpaurheiluna tukillaajoa, mikä oli mahdollista, kun kylämme halki virtasi pieni joki, jossa keväisin uitettiin tukkisumia. Tämä puhdasvesinen joki laski Lavajärvien monista järvistä ja lammista. Niistä huomattavimmat olivat kirkasvesinen Pyhäjärvi, joka oli pitäjämme suurin hyvä muikkuvesi, ja laskujärvi Vuortano oli lemettiläisten ja monien lähikylien asukkaitten kalastuspaikka. Kävin usein siellä kalaonnea koettamassa ja haikeus tulee mieleen, kun niitä kalamatkoja muistelee. Ei siellä tarvinnut yksin olla, sillä monet olivat ne ystävät, jotka sinne aina askeleensa suuntasivat. Kylämme kohdalla oli useita koskipaikkoja. Yllämainitussa joessa niistä korkein oli omien kyläläisten maitten kohdalla, joten siihen oli jo vanhoina aikoina rakennettu vesirattaalla toimiva mylly, jossa kyläkunnan asukkaat samoin lähikylien asukkaat saivat viljansa jauhoiksi sekä sen aikuista vesikattoainetta, pareitä, jota valmistettiin kaupaksi asti. Muistan koulupoikaiässä kun Impilahden kirkkokin katettiin siellä tehdyillä pareillä, samoin Pitkärannan ensimmäiset Rajavartioston kasarmit. Myöhemmin mylly uusittiin turbiinikäyttöiseksi, josta sitten saatiin voimaa moneen käyttöön, tulipa sähkökin pariin taloon.

Kyläkunnan asukkaat olivat hyvin naapurirakkaita, joten oli tavallista, että mentiin ilman ennakkosopimusta toistemme luo iltatuokioiksi rupattelemaan kaikesta ajankohtaisesta. Sitten naisväki laittoi pannun kuumaksi ja juttu luisti. Eihän kylässämme monta sukua ollutkaan. Yritän ne mainita henkilöluvun mukaan suuruusjärjestyksessä. Kuikat, joita oli eniten ja joka suku oli tullut ensiksi sinne ja sen esi-isän nimi oli juuri Lemetti ja tästä kylän nimikin sai alkunsa. Keskellä kylää oli se vanha sukutalo, josta sitten poislähtijä aina rakensi uuden asuinpaikan. Sukutalossa asui viimeksi kaksi veljestä Antti ja Pekka perheineen. Pekka oli vanhapoika ja lempinimeltään Pekkasetä, josta nimestä hänet puoli pitäjää tunsi. 2 km päässä sukutalosta asui vanhin veljes Matti Kuikka, paikan nimi Kivioja, joka sai sota-aikana nimen Itä-Lemetti. Samoin oli sukutalosta muuttanut Mikko-veli peräpellolle, josta tuli talon nimi Peräpelto. Aikaisemmin oli jo suvusta lähtenyt yksi veli, jonka perilliset olivat rakentaneet kaksi asuinpaikkaa, Olli Kuikka ja Emil Kuikka. Seuraavaksi suurin suku oli Kauppiset, jotka asuivat Saarikoskella. Heitä oli 2 taloa, Matti Kauppinen ja Juho Kauppinen. Vielä oli Saarikoskella Lappalaiset. Sitten oli jokivarressa vielä Holopaiset. Siinä Kuikkien kyläryhmässä oli Paavo Kokko, joka muutti sitten Koivuselkään. Samoin oli Nuutiet, jotka muuttivat samoin pois ja tilalle tuli Mujuset. Kylämme oli siitä erikoinen jo siihen aikaan, että siellä oli jo silloin "siirtolaiset" leikillisesti sanoen, Tenhamot, joka kevät tulivat Lemettiin kesälaitumille ja me lemettiläiset pidimme heitä kylämme kuuluvina, vaikka he Kitelän kylään kuuluivat.

Kylämme koulutoimi oli pienoista, sillä siellä pienemmät lapset kävivät alakoulua omassa kylässä vuokrahuoneessa toimivassa alakoulussa. Suuremmat lapset kävivät Koirinojassa yläluokat. Sieltä varmaan ovat kaikkien hyvin muistamat pitkäaikaiset opettajat Savinaiset. Muistamme myös vähemmän aikaa olleita opettajia.

Olen tässä koettanut lyhyesti muistella sitä pientä rauhaisaa Lemettiä, jossa ei silloisina aikoina voitu aavistaa, että tulevat ajat olivat sille pienelle kylälle kohtalokkaat. Moni on se Suomen mies, joka sen poltetun kylän liepeillä näki elämänsä viimeisen päivän, samoin moni on naapurinkin mies, joka löysi kohtalonsa juuri Lemetissä, sanoihan Tuntemattoman Sotilaan tunnettu hahmo Koskela, että olen ollut Lemetissäkin.

Toivon, että entiset lemettiläiset tätä lukiessaan ymmärtävät allekirjoittajaa, että en ole voinut tästä rakkaasta kylästämme parempaa kuvaa antaa. Kai tämä johtuu siitä, kun ihminen, joka näkee elämänsä parhaita päiviä paikalla, jota oli oppinut rakastamaan ja toivoi siltä paljon, joutuu kokemaan ja näkemään elämän kurjimman puolen kuva jää vajavaiseksi. Paremman kuvan tehköön jokainen vanhojen muistojensa mukaiseksi. Kauniina yhä muistan keväiset päivät siellä kotikylässämme. - Arvi Kuikka

Leikkuutalkoot Hulkkosessa Leppäsillassa 1920-luvulla.

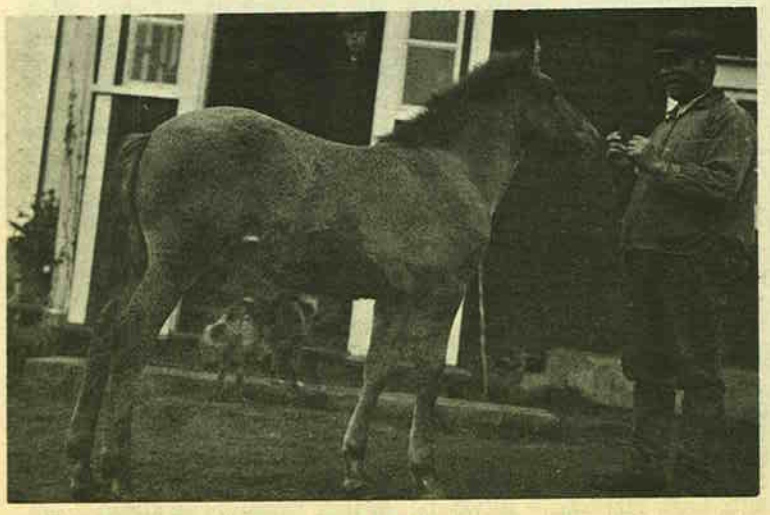

Lemetin Antti Kuikka ja varsa Lemo.

LEPPÄSILTA

Impilahden kirkolta oli matkaa vain viisi kilometriä Leppäsillan kylään. Kylämme oli suurimpia ja kauniskin. Laatokka tosin ei rantojaan levittänyt kyläämme asti. Lähimpänä oli Hankalahti. Siinä jylhä Raukkiinvuori peilasi kuvettaan Laatokan veteen.

"Jos lähet miule kampruatiksi, ni kulemma tään kotkylän halki. Muistelemma yhessä ketä siellä eli."

Tuosta Suhisuon rinteen alta alkaa Nikkisen kangas ja tie kiäntyy Sopelle. Orosillalta toine tie vie Vuara-Ronkaisee, Leskisee, Kolehmaisee ja Kohosiin. Sopen tiellä tulee ensin Nyman, Vänskät, Kunttunen, Salmi, Suominen, Erola, Hämäläinen, Lehtorinne ja Kourulla asui Mironoff ja Lintu.

Kun etenemme maantietä, tulee ensin Kippar-Hämäläisen perillisten talo. Tuossa puiden siimeksessä Hulkkonen ja sitten Piirainen. Metsikön reunassa on kansakoulu. Tästä yli peltojen kun oikaisemme, tulemme Vänskän pihaan. Täällä asuvat Vuotilat, J. Vänskä, H. Peltola ja alakoulukin on täällä. Kun jatkamme tuota Kokkomäen kuvetta kulkevia "kujosiita" pitkin, olemmekin poukkusillalla. Sitä ennen tie kääntyy Kuuselan mäkeen. Siellä ovat Janatuiset, Kuuselat, Patjat ja Kuivalaiset. Tämän saman rinteen alta tie kääntyy Puputin mäkeen ja Kanteliseen, Mujuseen, Frondeliukseen ja Rauhaluotoon. Kun jatkamme tätä pitkää poukkusillan rinnettä, oli tuossa tuomien varjossa ennenvanhaan Ellin mökki, Nissisen Matin kioski ja Suutariset. Tuossa oikealla P Vänskän perilliset. Rinteen päällä Peltolan vanhapaikka ja taaempana P Peltola. Tuosta puiden keskeltä löytyy Luostariset ja pellon perältä Lehtomäen Einon talo. Leppäsillan rinteen lehdosta pilkottavat Janatuiset ja Hämäläiset. Nyt tulemmekin Heinosen pajalle. Siitä tie kääntyy asemalle, sen tuntumassa ovat Rouhiaiset. Peltolan kauppatalo ja Osuuskauppa ovat tässä. Ennen tuossa kivikossa oli Posti-Ronkaisen mökki. Ojalat ovat tuossa oikealla ja Paja-Piitulainen vasemmalla. Tästä "huruasee" kätee tie vie Vuorlammille. Sillä kulmalla asuvat Ronkaiset, Brolat, vasemmalla kauempana Piitulaiset ja Luukkoset, Parviiset, Aholat, Hämäläiset, Saavalaiset, Nupposet, Telegäiset, Laineet, Lisitsin ja Lievonen.

Tuolla näkyy jo alikäytävä ja vasemmalla Linnavaara. Siellä asuvat Jurvaset, Leskiset ja Breissit. Alikäytävältä näkyy Matkalampi ja sen ympärillä asuvat Lamberg, Häkämies, Arvelaiset, Janatuiset, Salpakarit, Kuokkaset, Kotasoffit ja Ronkaiset. Kansakoulukin on täällä. Ennen oli Moteenin Matin hovi tuossa suurten puiden ympäröimänä. Taisikin olla ainoa, mitä hoviksi kylässämme kutsuttiin. Nyt tulemmekin Vehkakorvelle. Tuossa välillä tie kääntyi Hirvosen kylään. Täällä asuvat Jalkaset ja Ronkaiset. Sampon mökki taitaa kuuluakin jo Kitelään ja se onkin eri luku. Tulomatkalla poikkeamme tuota Hippolaan vievää tietä vähän matkaa. Siellä on Paskalampi, pellavien liotuspaikka. Asukkaina ovat Lappalaiset, Harakat ja Forssin Valtti.

Ketä ovat ne mieleenjääneet kyläläiset. Tietysti ensin on mainittava kansanedustaja Mikko Piitulainen. Sitten kaikille avun antoi entinen diakonissa Anni Kolehmainen. Häneltä haettiin lääkkeitä, häntä haettiin potilaan luo ja kysyttiin neuvoja. Kaikille hän oli ystävällinen. Paavo Kuusela oli pidetty pyhäkoulunopettaja niin kauan kuin muistan. Musiikki oli myös lähellä hänen sydäntään. Saipa hän talon emännät innostumaan, että perustettiin kuoro. Tämä kuoro esiintyi myös pitäjän 300-vuotisjuhlissa.

"Voi kun olis vielä niin paljon huastamista ja muistelemista. Käskettii terväsee proidii kylän halki ni lienöö herettävä ja kiitettävä vai kampruattii keralla olosta. Toitzi lisiä." - Toini Tulenkajo

METSÄKYLÄ

Ei Metsäkylä mikään korpikylä ollut, vaikka nimestä niin voisi päätelläkin. Kirkolta oli matkaa Sortavalan valtatietä vain pari kilometriä. Helppo meidän oli käydä kirkonkylän kaupoissa, postissa, kunnantoimistossa, urheilukentällä, uimassa, suojeluskunnan harjoituksissa ja tietenkin myös kirkossa, jonka kauniit muodot näkyivätkin meille hyvin. Kun ortodoksiemme oma kirkko oli vähän kaukana, Kitilässä, kävivät he luterilaisessa kirkossa kuin omassaan. Se oli sen ajan käytännön ekumeniaa. Suojeluskunnan urheilukentällä nähtiin Peltolan Mikko ja Palokkaan Martti usein keskimatkoja taittamassa. Elelimme edullisessa asemassa kirkonkylän "lähiössä", josta oli myöskin seurauksena paljon sellaisen puuttuminen, mikä kaukaisemmassa kylässä tarvittiin omasta takaa. Ei meillä omaa kouluakaan ollut, vaan kirkolla kävimme oppia saamassa. Pienen kaupan saimme kyllä takaisinvaltauksen jälkeen, kun Pulkkisen Toivo pani sellaisen pystyyn kotinsa kärryliiteriin.

Laatokan pohjoisrannan tyypillinen pinnanmuodostus - pohjoiseteläsuunnassa kulkeva uurteisuus - antoi kylällemme miellyttävän moninaisen ilmeen. Oli laaksoa ja mäkeä, metsää ja peltoa. Vain järvi puuttui. Kalaan ja ui-

maan piti mennä kirkolle "lahenpohjaan".

Entisajan maalaiskylän erikoismestarit löytyivät meiltäkin. Kun kirkolta tullessa oli noustu loiva Heleniuksen rinne, oli siinä vasemmalla Heleniuksen Oskarin nahkurinverstas. Ja ihan vieressä pienessä mökissä asusteli Kaartisen Aleks Marinsa kanssa. Aleks oli taitava mies, suutaristakin kävi, kun tarvittiin. Kolmantena tässä ryhmässä oli Valtosen Eetu, puumies. Rukit ja sukset olivat hänen päätuotteitaan. Lyylirouva taas autteli pienokaisia maailmaan ihan oikean kätilön pätevyydellä. Vanhempaa nahkuripolvea edusti Saarelan Matti, joka viljeli myös maata ja peräkylän pienessä mökissään asuva Kipri. Muuta nimeä en hänestä koskaan kuullut käytettävän. Ainakin meidän poikien mielestä korkeinta teknillistä ammattitaitoa hallitsi seppä Pyykönen, jonka mielestä muurarin milli on 6 tuumaa. Tsährän Tsoppi oli nim. muuraushommissa ottanut väärän mitan ja Pyykönen joutui korjailemaan erästä rautaa. Tsopin veli, Untolan Aleks oli myös muurari. Naisten ja tyttöjen leningit teki taidokkaasti Kanervan Marj eli Maija Lempeinen. Miesten pukemisesta taas vastasi räätäli Saukkonen, jota kehuttiin erikoisen hyväksi housumestariksi. Kirvesmiestä tarvittaessa voitiin kääntyä Lainisen Aleksin tai Saarelan Aleksin puoleen. Olipa meillä kerran oikein teollisuuslaitoskin, Kaarlo Valtosen lakkitehdas. Silloin me pojat menimme pari kertaa vuodessa Valtoselle surkea lakkireuhka päässä ja tulimme sieltä uuden hienon lakin onnellisina omistajina.

Maanviljelystilat olivat suurimmaksi osaksi pientiloja. Hukkasen talo oli suurin. Muutenkin se oli kunnioitusta herättävä. Sinne johti oikein koivukuja, siellä pidettiin käräjät, se oli majatalo, oli puhelin ja autokin. Naapurina oli peltojen keskellä Pulkkisen talo. Pekka oli kova maamies ja hevosmies. Mestarikyntäjän vako oli ihmeteltävän suora ja ori Rex oli silmissämme oikea Cadillac. Kun Pekka puki ylleen suojeluskunnan asetakin, hän oli ylikersantin natsoineen pikkupojille vähintäin kenraali. Edellisen sukupolven tunnettu hevosmies oli Pulkkisen naapuri Sarion Vanja, entiseltä nimeltään Ivan Stepanoff. Hänellä oli mm hoidettavanaan - myöhemmin omana - valtion siitosori Samuli, jota tultiin kaukaakin ihailemaan ja ihmettelemään. Poika Ilja ei taas ollut hevosmies lainkaan, vaan omistautui kunnallisiin luottamustehtäviin, jolloin maatilan työt jäivät paljolta uskollisen Kuuselan Sergein hommiksi. Seman Vasua hauskempaa miestä oli vaikea löytää. Sivuharrastuksenaan hän maanviljelyksen ohella kauppasi porsaita ja saviruukkuja. Vaikka heillä Annin kanssa ei ollutkaan omia lapsia, he olivat hyvin lapsirakkaita. Siksi kai Vasulle annettiinkin holhoojan tehtävät, kun Sarion Jehki kuoli ja Timo ja Mirjam tarvitsivat sijaisisän. Tyynelän Feodor oli oikea vanhan kansan juureva talonisäntä. Eräs hänen pojistaan, Yrjö, on suuren luokan liikemies, joka hoitelee Jyväskylässä sijaitsevan Tavaratalo Tyynelän isännyyttä.

Oma erikoinen ajanjaksi, oikea "korkeasuhdanteen aika" kylämme elämässä oli rautatien tekoaika. Silloin oli väkeä, raha liikkui ja ihmettelemistä piisasi. Karsikkokallion suurta leikkausta louhittaessa ikkunat helisivät kilometrien päähän. Emme silloin aavistaneet, että kerran helisevät ikkunat mahtavan rautatietykin jyskeestä. Talvisodassa oli tuo syvä ja pitkä kallioleikkaus rautatietykin hyvä päiväpiilo.

Kirkonkylä - Metsäkylä yhteys ilmeni vielä eräässä asiassa, hautausmaassa. Kun kirkolta ei löydetty sopivaa aluetta, sijoitettiin hautausmaa Metsäkylään. Siellä kylämme pohjoislaidalla Palokkaan pellon virellä nukkuvat omaisemme metsittyneiden kumpujensa alla. Vain aatoksissamme voimme siellä käydä. Onneksi emme onnellisina päivinämme tienneet, mikä meitä odottaa. - Aarc Sario.

MURSULA

Laatokan pohjoisrannalla Impilahden pitäjässä on kylä nimeltään Mursula, jota ei ole Impilahti kirjan tekijä turhaan sanonut, että se on kuin keidas erämaassa. Kun toisen sodan aikana menin synnyinkylään, sanoin itsekseni, että ei ole missään niin kaunista kylää kuin tämä Mursula. Katselin Penttisen pihasta: tuolla on kotini ja tuolla on se kaunis Laatokka, joka sinertää. Muistossani säilyy Kiermiin ranta erittäin hyvänä uimapaikkana ja siellä oli myös moottorisatama.

Mursula oli semmoinen pieni kylä, joka käsitti viisitoista taloa, mihin sisältyivät sekä suuremmat että pienemmät kodit. Mursulan kylässä harjoitettiin enimmäkseen maataloutta ja kalastusta. Osa kylän asukkaista kävi myös Pitkärannan tehtaalla työssä. Karjataloustuotteet markkinoitiin kaikki Pitkärantaan.

Mursulan kylän asukkaiden harrastuksista haluaisin mainita muunmuassa lähetystyön, jolle olen ikäni antanut erittäin suuren arvon. Siellä pidettiin esim. ompeluseuroja lähetystyön hyväksi ja kävijöitä ei puuttunut. Naapurikylästäkin jaksoivat tulla mukaan. Muistuvat mieleeni nuoruusajat siellä Mursulassa, kuinka täsmällistä oli pyhäkoulutyö. Muistelen näistä muutamia opettajia esim. Antti Pukarinen, joka hyvin hartaasti laulatti lapsia ja jonka jalka vippasi lattiaan virren tahdissa. Antti Pukarisen laulattamista virsistä jäivät erikoisesti mieleeni sanat "Kiitosvirttä korkeimmalle Jumalalle, ylistetyt laulakaa." Myöhemmin oli opettajana Paavo Leskinen ja hänen jälkeensä Mikko Änkiläinen emäntänsä kanssa. He pitivät pyhäkoulua sotatalveen saakka.

Mursulassa oli supistettu kansakoulu, joka aloitti toimintansa Nupposen rannassa ja siellä pidettiin myös nuorisolle opintokerhoja. Minäkin olin silloin sellainen pojan huitukka, joka olin mukana ja lystihän siellä olikin olla. Siihen aikaan oli siellä opettajana Helmi Pulli, joka osoittautui hyvin tarmokkaaksi opettajaksi. Viimeksi oli opettajana Yrjö Nissinen, kotoisin Sortavalasta, joka oli myös hyvin kyläläisten suosiossa. Nuorisosta haluaisin vielä mainita, että siihen aikaan kun minäkin aloin kulkea nuorten parissa ei ollut paljon kokoontumispaikkoja, mentiin vain naapureihin iltaa istumaan. Mieleeni on jäänyt erikoisesti Pekka Pukarisen talo, jossa oli emäntä aina iloisella mielellä vastaanottamassa kylän nuoria. Pukarisen talossa pyörittiin piirileikkejä ja oltiin numerosilla, vieläpä pyörähdeltiin "Sottiisia". Syysiltojen kuluksi pidettiin sitten "Cytsijä". Tytöt paistoivat piiraita ja pullaa. Pojat omalla vuorollaan ostivat rinkelii ja tsuajun kera niitä nautittiin. Riissan Mikko soittua rimmautti illan ratoksi. Illat meni rattoisasti ja lystiä oli kaikilla.

Kylän miesväki harrasti kalastusta. Olin vielä pieni poika, kun Kusti-veli kävi Antti ja Pekka Nupposen kanssa Valamon selällä lohen pyynnissä. Silloin tehtiin matkat soutamalla, koska ei ollut vielä siihen aikaan moottoriveneitä, mutta vahvat olivat miehetkin soutamassa. Talven aikaan oli talvinuottakalastus, johon kuului kymmenen miehen porukka. Saaliit olivat konsa runsaita, konsa pieniä.

Semmoistahan se suurinpiirtein oli siellä rakkaassa synnyinkylässä. Ne ovat jääneet muistojen joukkoon, Mursulan kylä ja myös Laatokka, joita aina kaipauksella muistelemme. - Eino Nupponen

Mursulan tormakat naiset lähdössä nuotanvetoon.

MÄKISALO

Mäkisalo oli saari pohjois-Laatokalla. Se muodosti kyläyhdyskunnan, jonka pääelinkeinoina olivat maatalous, karjanhoito ja kalastus, kesäisin antoivat varsin suuren toimeentulon uitto- ja tukkityöt. Saaren koko pituus oli n 5 km ja leveys n 1 km. Muistini mukaan taloja oli 34. Länsireunassa oli kauneudesta kuuluisa Kaaliniemi kauniine mataline hiekkarantoineen. Ei ollut ollenkaan harvinainen näky, etenkin lauantai- ja sunnuntai-iltaisin, että näillä rannoilla näki useita satoja moottori- ja soutuveneitä. Vapaa-ajan viettäjät keksivät ja valtasivat tuon niemen ihanaksi lomakeitaakseen.

Muutakin erikoista matkailuun liittyvää oli saarella, siellä olivat kuuluisat nähtävyydet. Ukko-Pekan vuoren juurella kasvoivat villinä jalava, ruokosipuli ja Siperian hanhikki niminen kukka. Taru kertoo, että jos tuon kukan onnistui löytämään, sai koululainen luonnontieteessä arvosanan 10. Siinä lähellä olivat Linnan ja Mälkyn vuori. Nämä olivat kuuluisia vanhoista kivilinnoituksistaan. Kumpujen yöstä-kirjassa kerrotaan näiden kivilinnamuurien olleen Laatokan Karjalan itäisimpiä varustuksia. Laivalasteittain kävi turisteja ihailemassa näitä nähtävyyksiä, tulivat Sortavalasta ja kauempaakin. Sipronlahti saaren itäisellä rannalla oli muodoltaan hevosenkengän muotoinen, eivät sitä myrskyt kiusanneet, koska tuuli kävi vain idästä päin. Se oli jaettu puomilla kahtia, toisella puolen Pitkäranta Oy:n ja toisella puolen Procobeen tukkityömaat. Salmista asti oli siellä tukkilaisia. Työpäivä oli normaalisti klo 6-18.00, usein pitempikin. Mieleen on jäänyt niiltä ajoilta se, kun tultiin illalla lopen uupuneina maihin, jopa 5 cm korkuiseen kiveen meinasi väkisin kompastua, eikä uskaltanut kotona kertoa montako nippua tuli vedettyä. Kerrankin kun tulin serkkuni Johannes Penttisen kanssa kotiin, sedälle piti sanoa montako propsinippua tuli tehtyä. Setä ojenti nyrkkiä ja sanoi, voi pojat "perkeikkane", johan työ pojat tapatta itsenne. Tämän jälkeen emme uskaltaneet kertoa työtulostamme. Yritimme pärjätä jotensakin aikuisten sakissa, vaikka olimme vasta päässeet kansakoulusta sinä keväänä.

Kesäisin oli saaren asukkaiden jokapäiväinen kulkuneuvo soutuvene purjeineen. Purjetta käytettiin hyvin ahkerasti. Vain aniharvalla oli moottorivene. Pekka Tietäväisellä oli oikein hytillä varustettu merimallinen. Kuokkasen veljeksillä oli oikein virtaviivainen tasaperäinen. Kun olimme marjassa Valkamon vuorella ja tuolla moottorilla suoritettiin ensimmäistä ajoa, kuulimme kun talon emäntä huusi kurkkunsa pohjasta "tämähän antaa helvetin kyytiä". Kolmas moottorivene oli Nykäsillä elikkä "parta-Matin" pojilla, se oli pienempi soutuvenemallinen.

Talvisin oli hevospeli tärkeä kulkuväline. Ajettiinhan hevosella rahti aina Sortavalasta asti. Tämä rahti loppui kun valmistui rantatie Pitkärantaan.

Monet talolliset ajoivat heinää myytäväksi Pitkärannan torille. Oli näet tapana, että tehtaalaiset pitivät lehmiä ostoheinällä. Kalastus oli mäkisalolaisille hyvin tärkeä lisäelinkeino. Talvisin käytiin nuotalla. Sen vetämiseen tarvittiin 10 henkeä, miestä tai naista, ja 3-4 hevosta. Silloin ei tunnettu vielä kumijalkineita eikä -käsineitä. Nahkajalkineita ja -käsineitä käytettiin yleisesti, niitä tervattiin ja rasvattiin kastumista vastaan. Usein joutui koko päivän vesihyhmässä "tarpomaan", eipä silloin tervaus ja rasvakaan auttanut, kaikki oli illan tullen "lötkymärkänä". Kalasaalis myytiin tavallisesti "kalaruassoville" eli välittäjille, nämä puolestaan Kala-Pullille. Kala-Pulli olikin tosi kuuluisuus tällä alalla. Hän välitti kalat eteenpäin ympäri Suomea, mutta myöskin suuressa määrin ulkomaille.

Kun kalaonni oli myötä, voi tulla hyväkin kalasaalis päivässä, mutta paljon oli myöskin laihoja päiviä. Suurin kalasaalis yhdestä apajasta, mitä minäkin satuin näkemään ollessani mukana nuottahommissa, oli 4 hevoskuormaa lahnoja, samankokoisia kaikki kuin samana vuonna rippikoulun käyneet.

Posti kannettiin saarelle kolme kertaa viikossa. Isäni hoiteli tätä tehtävää lähes 20 vuoden ajan, siitä johtuen sai myös lisänimen "posti-Jussi". Erikoismaininnan sietää sedän leskivaimo Kaisu Penttinen. Vaikka hän täyttää kohta 80 vuotta, on hänen muistinsa niin hyvä, että hän muistaa vieläkin jotenkin tarkkaan kyläläisten syntymä-, naimisiinmeno- ja kuolinvuodet. Nämä hän esittää niin suurella tarkkuudella, että eiköhän voisi kilpailla voitokseen vaikkapa tietokoneiden kanssa.

Tämä annettu palstatila ei riitä kuin tällaiseen ylimalkaiseen selostukseen, joten en voi luetella tässä kaikkien kyläläisten nimiä. Voinen kuitenkin mainita vain, mitkä nimet hallitsivat etelästä pohjoiseen. Nykäset, Kuokkaset, Paavilaiset, Tuunaiset, Penttiset, Tervoset, Jaatiset, Lehvoset ja Tietäväiset. Tietäväiset pitivät ylä omaan laskuunsa Mäkisalon laivalaituria. Tämä laivalaituri olikin koko kyläläisten keskipiste monellakin muotoa, mutta erikoisen merkityksen se sai aina laivan tuloaikana pyhäisin nuorten kokoontumispaikkana. Siellä porukalla päätettiin tanssitaanko tänä iltana Kosonmäellä, Liippurinteellä tai Voiniemessä. Tietäväiset omisti myöskin saarella olevat ainoan myllyn ja raamisahan. Paljon olisi kerrottavaa, pakko on kuitenkin lopettaa ja totean vain lopuksi: paljon jäi Mäkisalosta hyviä ja kauniita muistoja. Siinä sivussa on helppo unohtaa saarielämän ankaruus, ehkäpä sen varjolla ja opettamana on voinut paremmin ottaa vastaan kovat evakkotaipaleet ja aloittaa elämän alusta itse kukin omalla kohdallaan. Parhaimmat terveiseni kaikille mäkisalolaisille tämän kirjoitukseni välityksellä ja Korkeimman siunausta elämällenne. - Aarne Penttinen

NIETJÄRVI

Kotikyläni Nietjärvi sijaitsi lähellä Pitkärannan yhdyskuntaa. Kylässä oli ainoastaan parisenkymmentä taloa ja toistasataa asukasta. Kotikyläni järvi oli kahden kilometrin pituinen ja kilometrin levyinen, heinäinen, kaislikkoinen, kalarikas ja vesilintujen suosima olinpaikka. Sitä ympäröivät viljelysmaat, koska kylässä oli suurin osa maanviljelijöitä. Järveä somistivat vielä monet kauniit mättäiköt, joilla oli jokaisella omat nimensä. Kalalajeja oli useita, kuten hauki, ahven, särki, made ja kiiski.

Menenkin nyt kylän asukkaisiin, vapaa-ajan harrastuksia oli opintokerhotoiminta, mikä oli sangen vilkasta, sillä olihan kerholla oma kirjastokin. Kerho järjesti myös usein ohjelmallisia iltamia naapurikyliin. Kerhon johtajina oli alkuaikoina Kristiina Siimes, sitten Niilo Kuikka ja myöhemmin Alvi Kaukola. Urheiluharrastuksista oli hiihto suosituin. Kylässä toimi myös ompeluseura. Julkisia rakennuksia ei ollut. Kylä kuului Koirinojan kansakoulupiiriin, kouluun oli lapsilla matkaa 6-7 km. Viime vuosina saatiin alakansakoulu, joka toimi vuoroin Nietjärvellä Andrei Järvelän talossa ja vuoroin Lemetissä Matti Kuikan talossa. Kauppaliikettä ei myöskään ollut, joten ostokset täytyi tehdä joko Pitkärannasta tai Koirinojasta. Mitä tuli kunnallisiin tai yhteiskunnallisiin tehtäviin ja harrastuksiin, kylä pysyi niistä syrjemmällä.

Nietjärvenkylällä, kuten rajakarjalaisilla kylillä yleensä, oli oma juhlapäivänsä "bruasniekka" eli

"vedjennä", Neitsyt Marian tempeliinkäynti marraskuun 21. pnä. Tällöin kylään kokoontui sukulaisia ja tuttavia. Heitä kestitettiin monenlaisilla herkuilla. Sukulaistytöt kutsuttiin vieraiksi "advoihin" viikkoa ennen ja sillä viikolla järjestettiin heidän kunniakseen tansseja, joihin saapui väkeä myös toisista kylistä.

Lähdenkin nyt muistelemaan asukkaita henkilökohtaisesti - tai perheittäin. Järven toisella puolella oli Pekka Kuikan perhe. Isäntä oli innokas kalastamaan ja kova metsämies. Eräänä talvena toisten kylänmiesten kanssa kaatoi 5 karhuakin. Sitten seuraavat olivat Simo Siimeksen, Vilho Siimeksen - ja Siimeksen tyttöjen talot. Ei voi olla mainitsematta Siimeksen tyttöjen kotia ja heitä itseään. Siinä olivat esimerkilliset tytöt, sillä he itse tekivät maataloustyöt, kyntivät, kylvivät, ojat kaivoivat. Kengätkin he itse ompelivat, jopa uunin muurauskin heiltä sujui. Kaikin puolin vielä siistejä. Siinä oli sitten Santalan ja Juho Järvisen talot seuraavina.

Tämän jälkeen tulenkin kaikkein tutuimmalle ja rakkaimmalle paikalle, isäni Andrei Järvelän pihaan. En voi enkä rupea sanoin kuvaamaan miten raskain mielin ja painavin askelin kuljen tässä syntymäpihassani. Isäni oli monipuolinen mies. Meidän lasten ollessa pieniä hän valmisti itse jalkineet ja äitini kanssa osan vaatteistakin. Sepän työ oli hänelle myös tuttu, kun oli oma paja. Toimettomana hän ei ollut. Hän kuului kansakoulun johtokuntaan, Hunttilan Osuuskassan hallintoon ja Pitkärannan kreik. kat. seurakunnan neuvostoon. Kaikkeen muuhun hän pystyi, mutta papinvirkaan ei pystynyt. Meitä lapsia kun oli paljon, niin pappi piti aina kutsua nimeä antamaan. Pääelinkeino oli maanviljelys.

Tästä eteenpäin tulen Arseni Kuikan pihaan. Tämä talo oli kylän suurin. Kokonaispinta-ala oli lähes 200 ha. Perhe oli suuri, monta veljestä, emäntä, palvelija ja meitä kolme miniää, johon perheeseen minäkin alussa kuuluin. Vaikka oli suuri joukko, siitä huolimatta sopu pysyi hyvin. Talossa oli Olga-tytär, jonka kanssa nuorena monet lystit pidettiin. Sitten siinä sivulla oli Ahposen "Valassin" mökki, mikä oli kesäisin usein nuorten kokoontumispaikka. Siitä sivummalle oli vielä Hotin Iljan mökki. Ilja asui yksin pienessä mustassa mökissään. Kerran hän kulki pyssy olallaan mennäkseen järvelle. Kylän poikanaskalit huusivat "Hotin Ilja karjavilla". Tästä Ilja suuttui, hän oli ladannut pyssynsä paksulla suolalla ja ampua täräytti poikia päin. Kyllä pojilla tuli lähtö käpälämäkeen. Heittivät Iljan haukkumisen. Hänellä oli sellaisia konsteja vielä, että kun näki käärmeen, hän otti sen käteen, laittoi sen takin taskuun, vieläpä pisti hattuun ja hatun päähän. En tiedä, mikä taikatempun tekijä liene ollutkin?

Jatkan matkaa eteenpäin Jussi Lumialhon pihaan, joka on siisti ja koivuilla ympäröity. Tuvan ikkunoilla näkyy kauniita kukkia. On Seru osannut ne hyvin hoitaa. Tämän jälkeen seuraa Mujusen talo ja sitten Maksim ja Afanasia Seisen talot. Näiden talojen tyttöjen kanssa - Hennan, Idan ja Siirin - on monet lystit pidetty - vaikka he olivat paljon nuorempia. Vielä löytyvät Feudor ja Teppo Kaukolan talot. Muutaman kymmenen metrin päässä on Elias Harjun talo. Tässäkin talossa olen monet kesäillat viettänyt. Olivathan siinä tyttöystäväni Niina ja Klaudia. Melkein pihassa on Iisakki Harjun talo. Iisakki teki suutarustyötä ja eleli vaimonsa kanssa kahden, iso koira kolmantena. Siitä vasemmalle ovat Kosti Harjun sekä Jaakko Harjun talot. Mainitsen vielä, että pieneen kylään nähden sota vei viisi poikaa, jotka olivat Niilo Kuikka, Viktor Harju, Toivo Harju, Viktor Järvelä ja Aleksi Järvelä.

Näin olenkin muistoissani kulkenut talo talolta. Aina olen ajatuksissani siellä rakkaassa syntymäkylässäni. Vieläköhän milloin näkisin sinut Nietjärvi? - N i i n a K u i k k a

PUROVAARA

Jopa tuo Tenhamon Heikki anto urakan. Kirjuta nyt kolmellasaalla sanalla kuvaus kotkylästäs Purovuarasta. Taluu kohtikaa ku ei olis liikua tuo sanamiärä. No, yritän piälispuolin sieltä sun tiältä.

Impilahtelaisena myö oltiiki hyvin nuorii. Vasta kolmekymmenluvulla meijän kylä siirrettii Sortavalan mualaiskunnasta Implahen kuntaa.

Purovuara muotootu useista, muutamii taloja käsittävistä er ryhmistä. Olj Tiirikanpihan talot, Manssilaisenmäin, Alapuron, Purolammin ja enkä mie nyt taija kaikkii tähä hätää muistuakaa. Kyläkokonaisuus tulj näin aika leviille alalle. Sen ajan sivistyksen kehtuu, kansakouluu, meijän kylässä ei ollut. Piäosa kylän lapsista käv Välmäillä Suavalaisen Uunon koulussa. Myö tuas sieltä Tiirikan alueelta juppastii Kersyrjän Suvpiässä Viljannon Lautiin ja ukko Kupiisen opinahjossa.

Kuulemma nykyjää ekumeenisesta yhteistyöstä. Myö sitä harrastettii Purovuarassa koko kylän voimalla, vaikka emmä sit ise tietäneet. Rinnakkai elettii nii kreikkalaiskatoliset ku luterilaisetki, enkä kuullut uskonnon aiheuttaneen mitää hankaluuksii. Tosin kerran pien sisko-Martta män Tiirikan tyttöin kansa ortodoksisee tilaisuutee johoki nuapurii ja tulj vähä myrtyneellä mielellä takasi kotii. Sano kavereihisa suaneen syyväki, va hänelle ei antaneet. (Oli ollut ehtoollistilaisuus). Puhekielki olj vähä erlaine katolisissa ja luterilaisissa taloissa. Kreikanuskosilla tulj rajamurre paremmin esii. Mie yritän tässä muistella meijän luterilaisiin puhetapua.

Tiirikan Kolja ja Hanna teurastus- ja lihatouhunee, toine velj Sergee täysin omana tyyppinää. Taljuksen Iivana ja Mar innokkaine muanviljelypuuhinee. Tepon Juho markkinareissunee. Kähkösen Lauri monine luottamustehtävinee. Lehtisen Mikko kaikkine leikkisyyksinee. Mökin Pekko (Pekka Hinkkanen) hyvine onkipaikkonee. Manssilaiset, molemmat muut Hinkkaset, Mäkelä, Kauppisen veljekset, Puroranta, Leivonen, Siilin, Patrikaiset ja kaikki muutki nuapurit pereinee. Kaikista teistä ois miullaki, sen ajan pojankoltiaisella, hyvii muistikuvii. Terveisii miulta teille kaikille ja kovasti anteeks kun en sua tähä enempiä sopimaa.

Semoin Mikan (Mikko Leskisen) myö tok tunsimma kaikki. Hänestä vähä vielä erikoisesti. Ankara rahtimies. Läks joka syksy messäajoo, usein Suojärvelle. Myö jo eräänki kerran toukotöissä olimma ku Mika tulj pois savotasta, nii mie ku hevoneki loppuu ajettuna. Tiluase viljel kesän, syksyllä puintikoneen mukana kiertelj talosta toisee ja lumen nähtyy tuas savottaa. Puintikoneet olj Mikalla, Kähkösen Lassilla ja meillä yhteiset. Niin mie muutamii syksyjä kiertelin Mikan kansa yhessä puimassa. Mika syötti ja mie hoitelin koneet vaihellen täyttyneet säkit. Puinti olj piäasiissa urakkana, ja kiire sen mukane. Eräänä talvena Tiirikan Sergee moitti meitä. Valitti ku ei lehmiltä jiä paskua, mitenpä hiä lannottaa pellot. Ku Sergee sano panevase meijän puimia pehkuja lehmiin alle kuivikkeeks, ni tuloo nii hyvä oras liävän pohjaa, jotta lehmät syöp kaikki altaa. Tais männä siinä puintitouhussa meiltä osa jyvii sinne pehkuihi. - T o i v o T u u n a i n e n

RANNANKYLÄ

Milloin minuu ei yöllä njukuta, nie mie rupiin ajattelemaa Impilahtii ja ajelen puittostaa pyöräll kirkolta Rannankylää päi. Lähen siitä Juatisen kahvilan luota, ryyppäsen vettä kunnan kaivosta. Sitte polen Vannisen rouvan talon ohitse ja työnnän pyöriä vähän matkua. Sit laskettelen Veljeshauvan rinnettä ja jarrutan kovasti, ku pyörä lentäs ylen lujaa. Siinä hötäkässä pitää vilkasta Lätykän ohi Impilahtii. Tällä kertua on lahti tyyni ja tsoma. Erähän kerran seukku poletutti tään rinteen ylös asti, ku sano aina, jotta et piäse. A mie hupsu polin ja piäsin. Kohta olenkii opiston kohalla. En mänekään tällä kertua sinne vai ajan Häränojan ohi. Tuosta piäsis Konoinmäkee. Kohta se Ojamon koira tuloo minuu haukkumaa kuha dogadjii miut. Onkohan Ojalan Vasa suanut kalua tänä uamuna? Sit se Katj on tietysti kirkolla niitä myömässä. Nykäsessä ei oo ketää koissa, opistolla töissä tietenki. Tuosta ois hyvä alamäki Kiemaa. A heijän shiivatat ollaa tien toisella puolella veräjällä makuamassa.

Kohta on Orkamon tiehuara da alamäk. Myö puoskana kelkalla tsurnimma alas ja sanoimma sitä Palperin rinteeks. Tillekset ovat tak Haukkasuaressa heinällä ja Aleksit Pörössä? Ukko Mitju on pannu oven lukkoo ja männy eukon kanssa risuu keriämää. Natalja on puoskiin kanssa mustikassa. Miun mamma istuu rappusilla ja vuottaa minnuu. Mie paan pyörän seinustalle ja lähen Eveliinaa postille. Tuossa tiehuarassa ne ukot aina kesäiltoina istuivat ja muata rötköttivät nurmella yöhön asti. Nuoret tuas män Kihoo piirii pyörimää. Rantasen portilla vasikat seisoot ja ynisööt. Tuossa ois Riijjenlampi, jos ois vettä. Keväällä siinä aina ves seisoo ja kerran libo useammin Ollin pojat ja meijän Pekko uivat jäihen seassa. Myöhemmin keväällä siinä on sammakonkutuu vaikka miten, äijä ja pojat ne meitä niillä visko. Voi että meillä oli keväällä hyvät "variksen suappaat". Taijanpa kävellä vähän Lietteelle päin. Kulen kiviaijan vieritse ja kohta onkii ukko Toropaisen mökki siinä pihlajan alla. Torpaisen Anni se olj metka, kävellessä neulo. Mökin alapuolella on oja ja toisella kukkulalla hautuumua. Myö puoskat juoksimma katsomaa ku Lietteen isäntä hautua kaivo. Unissa mie en milloinkaa piäse pakkoo ku "Kalma-ajaa". Pekko aina sillee säikytteli. -Ka, tuossa tuloo vastaa Mykkä-Helj. Pitkässä peltipurkissa on maituu ja nyytissä villua. Hiä onkii taitava ketrulj. -Helmi-neiti istuu vierainee parvekkeella. Ala-Tengenissä on näkyy kanssa vieraita. Mänen eillee ja jo näkkyy Tiijaiset ja Lietteen talot, nii, ja Kohoset. - Vai jos nousisin tuonne Ollin mäille, ni sit mie näkisin koko Rannankylän. Ylipuolta myöte ja ihan kirkolle asti. Niin kaunista maisemaa ei ole toista koko muailmassa. - I d a T i l l e s

RUOKOJÄRVI

Ruokojärven kylä pitäjän pohjoislaidalla oli kunnan suurimpia, noin 8 x 8km. Sen asukasluku oli 1938 noin 850 henkeä ja taloja 142. Luonteenomaista kylälle olivat metsäiset, jylhät vaaramaisemat sekä mäkirinteillä ja tasangoilla vaihtelevat peltoaukeamat asutustiheymien ympärillä. Naapurikylä pohjoisessa oli Pyörittäjä (Suistamoa), luoteessa Kokkoselkä, idässä Syskyjärvi, Ruhtinaanmäki ja Mitro, kaakossa ja etelässä Kelivaara, Ruuskasenmäki, Jonnisenmäki ja Kitelä sekä lännessä Hippola ja Satinen.

Kylän keskipiste oli 2 km pitkä ja kilometrin leveä kalaisa Ruokojärvi, joka rantakasvillisuudeltaan oli nimensä veroinen. Hyviä hiekkarantojakin oli Nivassa ja Koivuniemessä sekä Pedrin ranta koillisessa. Järvi perusmuodoltaan muistutti Laatokkaa. Muita järviä olivat Kulismanjärvi ja Satisenjärvi. Kylän alueeseen liittyi ainakin viisi lampea: Mustalampi, Valkealampi, Ogrlampi ja Surkulammit (2).

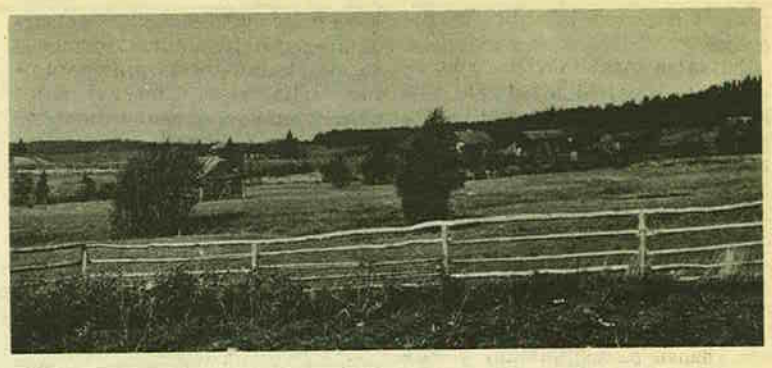

Ruokojärveä — Mölkäsen »agja».

Satisen ensimmäinen kansakoulu toimi Kesosen talossa.

Kolme jokea: Syskyänjoki, Kulismanjoki ja Hämäläisenoja - Nivaoja erittäin kiemuraisena olivat paitsi maiseman elävöittäjiä, kalastuspaikkoja ja uittoväyliä myös turistikohteita koskiensa ansiosta. Jukakosken putouskorkeus oli 17 m, ja kevättulvien aikaan, vappuna, sen villien kuohujen ihailijoita kävi Sortavalaa ja Pitkärantaa myöten. Hämäläisenojassa oli Satisenkoski, jossa oli Mörön mylly, Syskyänjoessa oli Tuukkajankoski ja Nurmen mylly sekä uittomiehille hankala, noin puoli kilometriä pitkä Kuuttikoski. Kulismanjoen yhdyttyä Jehrilän eteläpuolella Syskyänjokeen vedet pauhasivat voimalla Koiriinkoskeen, jossa oli voimalaitos ja saha.

Runsaista, osin yli 100 metriä korkeista vaaroista mainittakoon kylän keskellä oleva Patavaara, itälaidalla olevat vaarajonot: Joentuulivaara, Suurtuulivaara, Pientuulivaara, jylhän louhikkoinen ja kummitusmainen Lehmivaara, Kaulunmäki, soraksi rapautuva Ruskeavaara, Perhonmäki-Rinteenvaara, Niinivaara (117 m), laaja Suurmäki, Iivananselkä, Haukkavaara ja Valkeavaara. Pohjoisessa olivat Teerimäki, Lyyrinmäki (124 m) ja Piilomäki. Asuttuja osin olivat Vaaranmäki ja Mitsunmäki luoteessa. Huikeat salomaisemat, koskemattomat korvet ja eräalueet avautuivat monilta vaaroilta, toisilta taas vehmaat viljelysaukeat. Järeäpuustoinen metsä ja rehevä aluskasvillisuus peitti nämä vaarat, paitsi siellä, missä avokallio tai kivilouhikko oli esteenä. Toiset näistä jyhkeistä vaaroista kätkivät olemukseensa luonnon taikavoimaa ja salaperäistä mystisyyttä. Huokuvan salon hiljaisuuteen kätkeytyy väkevää tenhoa, joka ensikertalaiselle kulkijalle tarjoaa koettavaksi ainoalaatuisen ja ainutkertaisen, vaikuttavan elämyksen. Täällä luonto puhui omaa kieltään, salaperäistä, mutta aitoa. - Riistalle niissä tarjoutui suotuisa ja otollinen elinympäristö. Karjakin viihtyi hyvin metsälaitumilla "väljäl metsäl".

Asutuksen alkujuuret kylässä saattavat olla jo lähes tuhat vuotta vanhoja. 1500-luvulta kylässä mainitaan jo useita sukuja (Vatjan viidenneksen verokirja). Kylän osat saivat nimensä asutustiheymien mukaan. Keskikylä eli Suurkylä oli laajin. Pohjoisessa oli Mölkäsen kolkka (Mölgäsien agja), Kolju, Juka ja Salo-Kolju. Lännessä olivat Mikkilänmäki, Hämäläisenpiha ja Vaaranmäki. Eteläosaa sanottiin Jehrilänmäeksi, ja idässä olivat Iudoilanmäki (Juutalanmäki), Perhonmäki ja Tuukkaja. Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta luetella kylän kaikkia asukkaita taloittainkaan, mutta mainittakoon muutamat suurimmat suvut: Mölkäset, Pohtiset, Jyrkiset, Riikoset, Virtalat, Kirjavaiset, Koljut, Kariset, Kuikat, Vottoset, Härköset, Röppäset, Saavalaiset, Hämäläiset, Borisovit, Koposet, Salot.

Kauppiaita oli useita: Severi Koksu (suurin), Severi Jelve (ent. Jeyleff), Matti Kokkonen, Pekka Sipolainen, Mitro (aittakauppa) ja osuuskauppa, joka toimi entisen Titofin, Tsokkisen ja Pulkkisen paikalla.

Ruokojärven kylässä toimi 3-opettajainen kansakoulu kahdessa koulutalossa sen ajan suurine luokkineen. Arvostetun, pitkän päiväntyön kylän parhaaksi suoritti opettaja Yrjö Saarela, samoinkuin hänen vaimonsa op. Sima Kuusimäki ja op. Lempi Solio. Kulttuurityön piirin niinikään on luettava vireät raittiusseura- ja opintokerhotyö sekä suojeluskuntaliike poikaosastoineen. Varhemmin kylässä oli myös työväentalo. Laulukuorokin on ajoittain toiminut.

Ruokojärven kylän asukkaista noin kaksikolmasosaa tunnusti ortodoksista uskontoa. Neitsyt Marian syntymän muistolle pyhitetyn tsasounan tiedetään olleen Johannes Salon maalla Mikkilän puolella, ja Suurenpruasniekan aikana, syyskuun 8. pnä oli kylässä runsaasti praasniekkavieraita, ja juhlaperinne eli voimakkaana.

Kylän järvessä oli melko selvästi paitsi uskonnollinen raja myös murrealueiden raja. Kylän itäpuolen väestön enemmistö kuului ortodoksiseen kirkkoon ja puhui lähinnä Salmin murrepiiriin kuuluvaa muotoa. (Raja-Karjalan kielessä taisi vähän joka kylällä olla omia erikoisvivahduksia). Kirkollisessa elämässä käytännössä ei tosin ollut havaittavissa minkäänlaisia raja-aitoja tai vieroksuntaa.

Kalevalainen perinne eli Ruokojärvellä voimakkaana kauan niin juhlassa kuin arjessa. Runonlaulantaa taitoivat Leonti Mölkänen, Nikit Riikonen ja Semen Jyrkinen. Viimemainitun poika Simo Jyrkinen (Sinai) tunnettiin loitsujen taitajana ja parantajana, itkuvirsiä pystyi esittämään Agafia Mölkänen. Kanteleensoittaja Grigori Schirgo oli arvostettu pelimanni.

Suuren kyläyhteisön keskuudesta erottuu lukuisa joukko mielenkiintoisia, erikoisia henkilöhahmoja, joista kukin olisi tarinan arvoinen. Heistä muutamia: Seppä Nehpoi, Perhon Petsu, Ukko-Griissa, Suutar-Tsoppi, Ruutikainen, Ukko

Pohdinen, Ofimia Jyrkinen, Bombotsi-Matti ym.

Tämän kirjoittaja on ainakin elänyt siinä vakaassa uskossa (myös kokemusperäisesti), että Ruokojärvi oli vaatimattomien, mutta tyytyväisten ja onnellisten, iloisten - elämänmyönteisten ihmisten kylä, jossa kalevalainen, aito karjalainen henki huokui ohikulkijalle vieraallekin aitona vieraanvaraisuutena, ei ainoastaan Suurenpruasniekan aikana, vaan arkielämässä muulloinkin, ja yhtä vakuttunut olen, ettei se henki ole vielä sittenkään sammunut. - Väinö Jyrkinen.

RÄKÄLI

Kylä, johon nyt saavumme, ei nimensä puolesta ole pitäjämme kauneimpia. Mistähän lienee mokoman nimen saanutkin. Kohta saamme todeta, että tämä nimi kaikesta huolimatta piirtyy mieleemme Impilahden erään idyllisimmän kylän nimenä.

Jyrkkä ja pitkä Miikkulan rinne kuljettaa meidät kylmästä Liimon notkosta Räkälin lämpimille selänteille. Taaksemme jäänyt Liimon mylly ympäristöineen kuuluu jo Räkälin kylään, mikä monine talosikermineen käsittää kaikkiaan noin 40 asumusta. Ensimmäiseen asutusryhmään Räkälin peltoaukeamalla muodostavat Meriläisen, Hirvosen ja Litmasen pihan talot. Näiden etuvartiona levittäytyy jylhä koivikko, missä tapaamme useiden miespolvien ikäisiä puita. Litmasen pihassa esittelee oppaamme "Isäntä Marin", joka touhukkaana ajelee hevosellaan talonsa asioilla. Tämä iäkäs talonemäntä, joka näinä vuosina enää tuskin ymmärsi touhujensa tarkoitusta, lausahtelee itsekseen tyytyväisenä: "Kunnian kiitos", kun asiat ovat hänen mielestään hyvin järjestyneet ja veisaa tuon tuostakin jonkin virren pätkän. Omalaatuinen on "Isäntä Marin" mieskin Matti Litmanen, joka käy paimenessa Hiihniin joen rantatöyräillä puoliturkki yllään. Kysyttäessä, eikö aika käy siinä työssä pitkäksi, vastaa vanhus: "Ei miul ikävä tule. Miehä kulen tääll Jumalan Pojan kans." - Kupiaisen ja Hyvösen talot ovat siinä rinnan Kokkoselkään vievän tien kahden puolen. Talojen yhteinen kaivo tarjoaa janoiselle kulkijalle ja hänen ajokilleen hyvän vetensä. Muutakin vieraanvaraisuutta näissä taloissa viljellään. Kupiaisen kamariin on sijoitettu kylän kansakoulu, jonka viimeisenä opettajana on toiminut Elli Hirvonen. Hän on koonnut myös kylän nuoret kerran viikossa opintokerhotyön ääreen. - Matkaa jatkettaessa löydämme Pikkaraisen ja Kuokkasen talot tiestä vähän syrjempänä peltoineen ja puutarhoineen. Jaakko Litmasen talo on omassa ympäristössään, missä korkea kuusiaita suojaa puutarhaa - emännän ylpeyttä ja paikkakunnan parasta. Talon aittarakennuksessa sijaitsee kylän ainoa kauppapuoti. - Ristimäki on saanut kaksi taloa, Frondeliuksen ja Antti Hirvosen, viljelemään korkealle nousevia rinteitään. Ei vain korkean paikan viljapeltoja, vaan myös korkeita hengen vainioita viljelee Antti Hirvonen, pyhäkoulunopettaja ja aikuistenkin hengellisten harrastusten huoltaja. - Tuunaisen veljekset ovat rakentaneet talonsa Kokinmäkeen ja heidän rakennustaitonsa on riittänyt monen muunkin kodin pystyttämiseen. Naapuri Kuivalainen on taas innokas kalastaja ja metsästäjä. Onnistuipa hän sieppaamaan näillä retkillän elävän karhunpojankin, jota koko kylän väki kävi ihmettelemässä, ennenkuin se lähetettiin Korkeasaareen koko Suomen kansan katseltavaksi.

Räkälin kylän keskivaiheilta erkanee itään päin Hiihniin järvelle johtava tie. Tämän järven ympärille on asettunut n 1/3 kylän asukkaista. Itse tie päättyy Jurvasen myllylle ja siitä päästään muihin taloihin vain huonoa metsätietä myöten tai veneellä. Kesäisin onkin vene mieluisin kulkuneuvo, sillä Jurvasen pihasta päästään jokea pitkin järvelle ja sieltä kukin omaan kotirantaansa. -Lähdemme mekin nyt pienelle souturetkelle. Lyhyen jokitaipaleen kuljettuamme levittäytyy Hiihniin pitkä kapea järvi eteemme. Sen vasenta ja samalla luoteista rantaa suojamuurin tavoin vartioi Haapavaara kalliorinteineen. Tällä puolen järveä elelevät Änkiläiset, Lätit, Juurelat, Antti ja Topi Jurvasen perilliset. Oikealla puolen järveä keksii rantalehviköstä silmämme Lehvosten uuden talon. Siinäpä talon isäntä on suuren lapsijoukon kera ahertanut suomalaisella uskolla ja sitkeydellä niin aineellisen toimeentulon kuin hengen ravinnon eteen. Hän on hoitanut raamattupiiriään rakkaimpana harrastuksenaan kooten hiihniiläiset Herran sanan ääreen. Veikko Kilpeläinen ja Hytin Hämäläinen ovat siinä Lehvosen lähimpiä naapureita. Järven alasuussa, hyvän hiekkapohjaisen uimarannan lähellä on Tiina ja Pekka Hirvosen mökki. Tämä Pekka on tunnettu hyvistä tarinoistaan. Hän on metsä- ja kalamatkoille valmis. "Läkkä marjaa. Mie vien siut hyvvää lakkapaikkaa", sanoo hän nytkin naapureilleen.

Mutta onpa Pekka etevä helmenkalastajakin. Hiihnin joen pohjasta hän on nostellut lukemattomia simpukoita, joiden kuorten välistä on silloin tällöin löytynyt helmi. Näitä on Pekka myynyt pääkaupunkiin saakka ja lievitellyt täten rahapulaansa.

Hiihniin seudun keskipisteen muodostaa Jurvasen veljesten saha- ja myllylaitos sekä muu Jurvasen piha monine rakennuksineen. Siellä hyörii joka päivä miehiä tukkikuormineen ja jauhosäkkeineen. Pekka Jurvanen puuhaa heidän keskellään touhukkaana ja hyväntuulisena palvelemassa asiakkaitaan. Kovin on kaunis tämä Jurvasten olinpaikka. Talo on joen rantamalla, sauna kosken keskellä saaressa, myllypato ja monet muut ihastuttavat yksityiskohdat muodostavat veljesten perheille ja näiden 14 lapselle tyyssijan, minkä kaltaista saa hakea. Korviimme kuuluu lasten suusta sointuisana laulu: "Emme asu tääl, vaan hetken vierailemme matkalla iäisehen kotihin." - Tuo palauttaa mieliimme kaiken tämän maallisen kauneuden katoavaisuuden, ja noissa laulun sanojen herättämissä vakavissa tunnelmissa jätämme Räkälin kylän. - Hilja Jurvanen.

SATINEN JA ONTRONEN

Oikeastaan Satisen ja Ontrosen kyliä on vaikea erottaa toisistaan, niin samankaltaisia ne ovat korkeine, vuorimaisine mäkineen. Harmaat hirsitalot, joukossa joku nen maalattukin, seisovat vaaroilla kuin ihailisivat kaukana siintäviä näkymiä, taivaan sineä ja alas rinteitä viettäviä elopeltoja. Ainuttakaan taloa ei ole rakennettu alavalle maalle.

Satinen ja Ontronen sijaitsevat syrjässä kuin koskemattoman korpimaiseman sylissä ja ehkäpä juuri tämä vaaramaiseman kauneus olikin lumonnut erään Ontroppanimisen kulkijan ja niin tämä oli rakentanut Ontrosiin Pihkalinnansa, samoin kuin Inkeristä ja vepsästä tulleet vaeltajatkin, joita tarinoiden mukaan pidetään kylien kanta-isinä.

Vaikeakulkuisten kärriteiden ja polkujen takana kylä eli hiljaista elämää viljellen maitaan ja kasketen uutta peltoa ja halutessaan raadannan lomassa levätä, työnsi mies veneensä Satisen, Kivilammen tai Petäjälammen aalloille ja kohta sen kalarikkaista aalloista nostettuna kiiltäväsuomuista ahdin antamaa sätkyttelikin veneen pohjalla.

Kylän naisten päivä alkoi auringon kanssa yhtä aikaa. Oli kunnostettava karja ja sitten lähdettävä kauppamatkalle Kitilään tai Leppäsyrjään. Matkaa kertyi yhteisesti kolmattakymmentä kilometriä ja taival suoritettiin jalkaisin, painavat kantamukset harteilla. Saavuttuaan kotiin iltasella oli emännän lähdettävä etsimään karja salolta, missä se käyskenteli vapailla laitumilla. Palatessaan lehmineen tunnin, parin päästä oli emännän käsivarrella marja- tai sienikori taikka vain risukimppu harteilla.

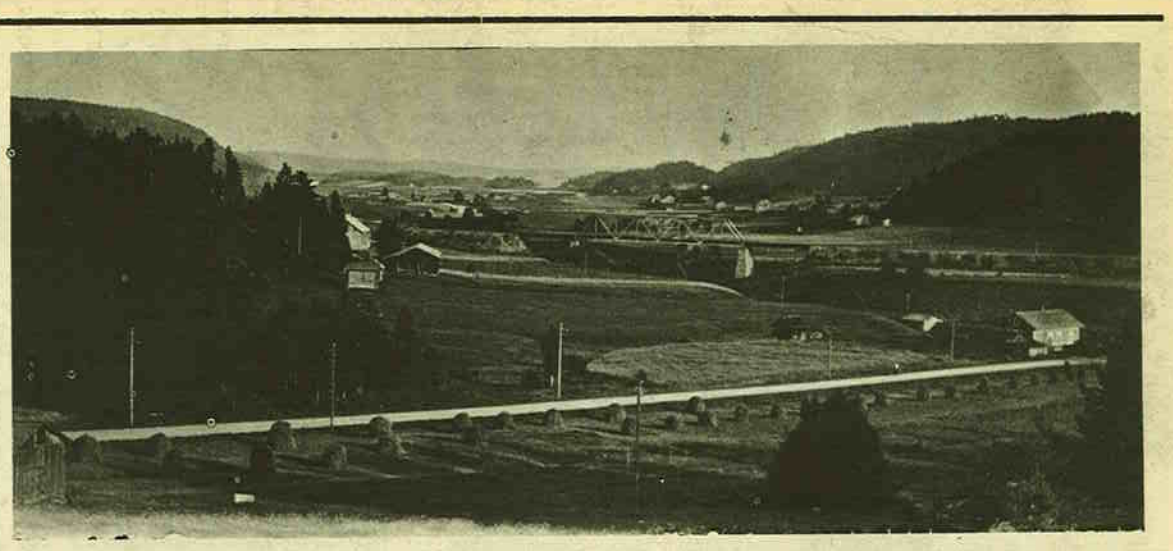

Sumeriaa.

Muutama vuosi ennen v 1939 saivat Satisen ja Ontrosenkin kyläläiset oikean autotien ja kerran päivässä huristeli Koivunurmen linja-auto halki vaaramaisemien. Kauppamatkakin lyheni, kun Kesosen taloon perustettiin pieni aittakauppa, mistä sai ostaa kahvia, sokuria, teetä, öljyä ja muuta vähäistä tavaraa. Öljy ja kynttilät olivatkin kysyttyjä ja tärkeitä tavaroita, sillä kylissä ei ollut sähköä. Torimatkoilla käytiin Pitkärannassa, missä kyläläiset myivät voita, marjoja, sieniä ja perunoita.

Kylän naisten uskollinen auttaja oli aina hyväntuulinen kätilö Hilma Luukkonen, mutta usein sai "buabona" olla mummo tai naapurin emäntä, kun Hilma oli keritty hakea jo jonnekin muualle tai tulijalla sattui olemaan niin kiire, ettei kerinnyt varttumaan Hilmaa.

Korkeamman opiskelunsa, kuin mitä kaskenpoltto tai paimenpojan ammatti oli, aloittivat kylän lapset Kesosen taloon perustetussa tupakoulussa. Myöhemmin rakennettiin oikea koulu Janne Leppäsen mäelle ja kouluun oli mentävä, kun ne Helsingin herrat käskivät, vaikka monesta pojasta olisikin ollut paljon mukavampaa seurata isää tukin kuorintaan tai muihin oikeisiin miesten töihin. Käytyään koulun pakolliset kuviot osa nuorista jäi kotikylään, osan lähtiessä Pitkärannan tehdasmaisemiin, tai muihin kyliin rengiksi, tai suorastaan kotivävyiksi. Naapurikylien miniät puolestaan haettiin Ontrosista ja Satisesta.

Kylien elämän juhlakohdiksi muodostuivatkin häät taikka hautajaiset. Rattaan pyörät ratisten tai reen jalakset suhisten ajettiin Kitilän papin pakeille ja palatiin kylään takaisin juhlimaan. Arkiset huvit pääasiassa supistuivat piipahtamisiin naapurissa, mutta siitäkin tehtiin aina tapaus. Vaihdettiin päälle puhdas mekko, vyötäröesiliina ja pääliina. Eihän nyt toki sopinut lähteä samassa hameessa, missä oli koko päivän touhunnut kotona. Ja mikä olikaan ilo, kun naapuri heti pirttiin astuttua riensi käsi ojossa tervehtimään.

Joskus kylän elämään toi väriä kiertelevä lahkolaissaarnaaja, joka käden käänteessä järjesti jonnekin taloon saarnaillan. Näitä saarnamiehiä ortodoksinen ja luterilainen kylän väki hieman vierastivat ja naisväki pelkästä uteliaisuudesta kaprasti seuroihin. Olihan sitten kynttilän valossa kehrätessä niin mukava muistella saarnamiehen tulena palavia silmiä ja hehkuvaa puhetta.

Kylien postikulttuurista huolehti "valassi", ukko Hentunen. Pitkä, rinnalle ulottuva valkoinen parta, tukeva keppi kädessään ja musta laukku harteillaan "valassi" ilmestyi kuin joulupukki taloon ja toi ehkä kerran vuodessa kirjeen tai postikortin taloon. Valassilla ei ollut kiirettä, eihän tarvinnut kuitenkaan joka talossa käydä ja kirje tai kortti tutkittiin yhdessä tarkkaan.

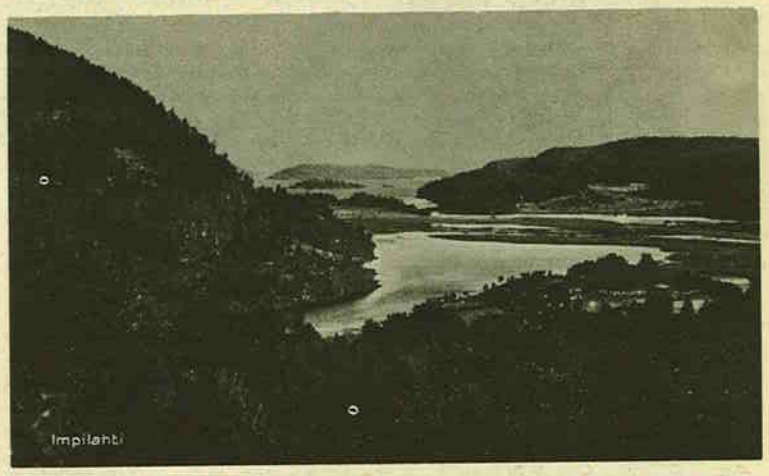

Sumerian joen suuta. Vasemmalla Impilahden korkein vuori »Raukkii».

Toinen yhtä tunnettu "patriarkka" oli Vunnelin Ivan isäntä. Hänen sitkeä uurastuksensa ja omaperäinen toimintansa maatalouden kehittämisessä on melkoinen saavutus. Oikeastaan: Miten teki Ivan, sitä kohta jäljittelivät kylän miehet. Kuitenkin kylän taitavin omenan viljelijä oli kiistattomasti Janne Leppänen. Tuskin koskaan olen syönyt niin hyviä ja suuria omenia, kuin Janne Leppäsen omenatarhassa, ja tuskin koskaan olen saanut niin lennokasta hevoskyytiä kuin Grikori Vepsän liinakolla. Siinä poukotti aisakello ja helisivät kulkuset, kaikuivat Satisen vaarat ja jylisivät Ontrosen kuusikot. "Hevosella pääsee", myhäili Grikori-setä pitkiin, kiperäkärkisiin viiksiinsä ja jatkoi: "Mänehä mummos pirttii." Mie nousin reestä, ka, joha siinä kiviportaalla olkii mummo, pieni, iloinen Outi Vepsä. Kaappasi siitä syliinsä ja kiikutti atvoilaisen sisälle valkian vierelle... Hyväpä olikii pojan tyttären olla. - Rauha Kuusalo-Hallama

SUMERIAN KYLÄ JA SYSKYÄNSALMI

Sumerian (Sumerjan) kylälle oli luonto suonut mahtavat puitteet: etelästä pisti pitkä vuonomainen ja saaririkas Sumerianlahti, lännessä jylhät Kulhon kalliot, idässä ylväs Raukkiin vuori ja pohjoisen puolella sisämaan vaihtelevat vaaramaisemat. Näiden väliin jäi Sumerianjoen halkaisema savipohjainen hedelmällinen laaksoalue, jolle kylä oli sijoittunut. Useimmat kylän taloista olivat sijoittuneet joko joenvarsitöyräille tahi lahden rannan tuntumaan. Eräät asunnot olivat kuin näköalaa hakeakseen kohonneet joko Raukkiin tahi Kulhon kielekkeille, ylemmäksi muita. Uloimmaksi Laatokan äärelle Purkalinniemeen oli asettunut Tiirikän Mikolai Malanjansa kanssa. Pukkelon rannalla sijaitsi Kiiskin Riitan maahan painunut mökki. Siinä Riitta, joka kylään tultuaan ei penkkiä tarvinnut kuin selkänojakseen (hän istui aina lattialla), eleli Punikkinimisen lehmänsä kanssa. Pienellä Raukkiilla, Suuren Raukkiin seinäjyrkän kallion katveessa eleli Mizan Mari katraansa kanssa. Sanottiin, että Marin potatitkin kasvoivat kalliolla. Hankalahden rannalla sijaitsi Koposenmäki, jossa Puavon ja Aleksin joukon lisäksi asusti myös Matin Mari. Kauempana rannassa metsän suojassa ison riippakoivun alla oli Susanan mökki, jonka ainoalla asukkaalla oli hyvin lämpimästi sykkivä sydän. Joen itäisen rannan asumuksista muistan Hyvärisen Mikon, Tammelan Sergein, Palokkaan (myöhemmin Vannisen), Iljuskinin, Matroin (myöhemmin Halosen ja sitten Pekko-sedän), Suvannon ja Jokisen talot tai mökit. Joen länsirannalla olivat Siniojan, Lahtisen, Niikon ja Koposen (myöhemmin Heikki Suvannon) talot. Lahden länsisellä rannalla olivat Leinosen, Kotasen, Kososen, Ikosen, Salpakarin ja Suvelan talot. Kulhon rinteen juurelle olivat sijoittuneet Tuomelan, Koposen, Auvisen, Leskisen Helin, Lätin ja Koikkalaisen asumukset. Maantien pohjoispuolella sijaitsivat Leskisen piha joen länsipuolella ja Vannisen- ja Roininmäki itäpuolella. Maantien tuntumassa sillan molemmin puolin olivat kylän kaupat vaihdellen omistajien mukaan aina paikkoja. Koulu oli Leppäsillan kylän kanssa yhteinen ja se sijaitsi kylien rajamailla Pajamäen liepeillä.

Kylän asukkaista oli suunnilleen puolet luterilaisia ja toinen puoli ortodokseja.

Elinkeinoina olivat maanviljelys, karjanhoito, kalastus sekä aikaisemmin uitto ja siihen liittyvänä puutavaran käsittely ja lastaus proomuihin ja laivoihin. Sotia edeltävinä vuosina haettiin lisäansiota Lavajärven salojen metsätöistä.

Kulttuuritoiminta keskittyi kansakoululle. Siellä toimi vireästi opintokerho eri muodoissaan. Kuoro- ja näytelmäharrastusta oli varsinkin kesäaikaan, ja monia ulkoilmajuhlia nuorison toimesta järjestettiin. Nuorison parissa harrastettiin paljon retkeilyä Laatokan saaristoon. Perillä keksittiin mitä moninaisimpia leikkejä. Evääksi ei hyväksytty limonaadia väkevämpiä aineksia. Talvisin (joulunaikaan, joulusta loppiaiseen) pidettiin iloa kulkemalla ta-

losta taloon suurin joukoin "smuuttina". Pelimanni oli aina mukana "smuutta"-matkoilla. Varsinkin syysiltojen pimetessä pidettiin illatsuja, tytöt pojille ja pojat tytöille. Vieraille tarjottiin lettuja tai keitinpiiraita ja teetä ja (pojat) rinkeleitä ja teetä. Kylänäkymäkuvaan luovat oman leimansa kylän asukkaat. Eräät heistä värittävät tätä kuvaa voimakkaammin kuin toiset. Sumerian värikkäimpiin persoonallisuuksiin kuului Palokkaan Puavila, joka solmittuaan viimeisimmän avioliittonsa 70-vuotiaana 18-vuotiaan neidon kanssa rakensi asumuksensa pieneen Ellinsaareen ikäänkuin varmistuakseen siitä, että sai nuoren kainaloisen kanansa paremmin varjeltua luonaan. Puavila oli erikoisen kätevä. Hän rakenteli pienoispurjelaivoja, Laatokan galjottoja, joita moniin virkamiesperheisiin levisi laajalti Impilahden ulkopuolellekin. Jokisen Pedri oli isäntämies, joka symbolisoi Sumeriassa ehdotonta järjestelmällisyyttä ja siisteyttä. Hänen asettuessaan ruokapöytään "oli stola kallelleh", ellei suolavakkakin sattunut olemaan pöydällä. Sohroin Iivana oli erinomainen suutari, mutta hänen tapansa "pitää komento" talossaan sekä omille että vieraille oli ainutlaatuista. Mironan Misha edusti eräänlaista patriarkaalista elämänmuotoa kylässä. Arvonanto kyläläisten taholta häntä kohtaan oli ehdoton. Pienessä harmaassa mökissään asustava Susana oli erikoisesti lapsille eräänlainen sadun harmaahapsinen rakastettu olento. Matin Mari oli viattoman ilonpidon kohde. Hänen erittäin heikko näkökykynsä teki hänelle tepposia, ja hänen yrittäessä kaikin keinoin salata sokeuttaan se luonnollisesti varsinkin nuorten keskuudessa herätti melkoista hilpeyttä. Monia muitakin enemmän tai vähemmän kyläkuvaan väriä luovia persoonallisuuksia Sumeriassakin oli, mutta heidän kaikkien esittelyyn ei tässä ole mahdollisuutta.

Sumerianlahden suulla aivan kuin Sikosaaren kaksoissisarena sijaitsi Syskyänsaari. Vain kapea Antamonsalmi erotti sen Sikosaaresta, jossa oli aikoinaan nuottamiesten kalamaja. Syskynsalmen (Syskyänsalmi) rannalla sijaitsi Syskynsalmen luostari, Valamon sivuluostari. Lapsuuteni aikoihin siellä vielä oli noin 60 munkkia, mutta sotien alla veljestö oli siirretty Valamoon. Luostarikompleksi sisälsi kaksi suurta asuinrakennusta, joissa munkkien "kellat", kammiot sijaitsivat, kauniin punatiilestä rakennetun kirkon ja muut tarpeelliset rakennukset. Luostari oli sumerialaisten ja muidenkin lähikylien pyhiinvaelluskohde. Varsinkin pääsiäisyön jumalanpalveluksiin mentiin suurin joukoin, mutta usein tehtiin myös kesäisiä veneretkiä luostariin. Matkaa sinne Sumeriasta kertyi noin 7 kilometriä. Luostarissa oli 2 suurta puutarhaa, joissa oli runsaasti erilaisia marjapensaita ja omenaputa. Omenat houkuttelivat varsinkin nuoria, ja munkit antoivat niitä, kun nätisti pyysi. Sen verran opimme venäjää, että osasimme sanoa: "Poshaalust daitsemna jablok." Eräät saattoivat yrittää aitojen yli varkaisiin, mutta se ei juuri onnistunut ja tuloksena tavallisesti olivat ankarat nuhteet ja häätö luostarin alueelta.

Saaren korkein kohta oli Ristimäki, jolta munkit kävivät myrskyjen aikana tarkkailemassa merenkulkijoita ja tarvittaessa antoivat apua. Saaren graniittikallioista oli aikoinaan louhittu kivipaasia ja kuljetettu niitä proomuilla Laatokan yli Pietariin.

- K o s t i S a l p a k a r i.

SYSKYJÄRVI

Syskyjärven kylä, syntymä- ja lapsuusseutuni, sijaitsi samannimisen järven rannalla, sen eteläpuoleisella sivulla. Kylän talot oli rakennettu niin, että omistajien pellot ja niityt olivat talojen välissä. Järven asumaton ranta oli metsää kasvavaa mäkistä seutua. Järvellä oli kaksi saarta, pienempi oli vanha hautausmaa, isompi varsinainen hautaussaari, jonne vainajat kesäisin saatettiin veneillä. Kyläkuntamme kaikki veneet olivat silloin käytössä. Hautausmaasaaressa oli myös vanha rukoushuone, tsasouna. Kylän rukoushuone oli keskellä kylää. Lapsuuteni aikana se rakennettiin entisen vanhan paikalle. Isäni oli rukoushuoneen isäntä. Juhlapyhinä hän meni soittamaan kelloja ja meidän lasten oli joukolla meno laulamaan ja raamattua lukemaan.

Järveen liittyi toinen, pienempi järvi, Salmentakanen. Sen erotti kapea salmi varsinaisesta järvestä. Molemmat järvet olivat kalarikkaita ja ahkeraan kylän asukkaat asettivat kalanpyydyksiään odottamaan ahdin antimia. Salmentakasen rannalla, mettäisellä kunnaalla, asui metsänvartija Kähkönen perheineen. Sinne oli kesäisenä sunnuntaina hauska mennä käymään, soutaen pitkin tyyntä järvenselkää.

Maanviljelys ja karjanhoito olivat kyläkunnan varsinaiset elinkeinot. Lapsuuteni aikana oli kaskenpoltto vielä aika yleistä. Karja kulki kesäaikana ympärillä olevissa suurissa metsissä. Aamuin illoin sai kuulla kylän kujasilla iloista karjan kellon kilinää.

Talvisaikana ansiotuloksi olivat miehet hevosineen metsätöissä tukkeja ja halkoja tekemässä ja ajamassa. Nämä sitten kevään tultua uitettiin. Järvestä lähti joki, joka monen kylän kautta kulkien laski Laatokkaan. Joessa oli kylämme kohdalla kaksi koskea, toinen oli Myllykoski, toinen parin kilometrin päässä yhtiön koski. Hauska oli lapsena juosta katsomaan, miten tukit ja halot hyvää vauhtia uivat eteenpäin.

Myllykosken partaalla oli kaksi myllyä, toisen omisti Matti Harlaamoff, toisen Hodijefin Misja. Naapurikylienkin talonpojat kävivät niissä jauhattamassa viljojaan. Toisen kosken rannalla oli iso kartano ympärillä olevine laajoine metsäalueineen. Lapsuuteni aikana omisti ne neiti Romanouski. Hän oli kotoisin sisä-Venäjältä ja muutti sinne vanhaksi tultuaan. Hänen jälkeensä vaihtoi kartano metsineen usein omistajaansa.

Varsinaisen kylän lisäksi kuuluivat kyläyhteisöön Korpinmäen ja Ruhtinaanmäen taloryhmät ja kauempana Koirinojan tien varressa Mitron kylä. Kylämme kansakoulu sijaitsi varsinaisesta kylästä 2 km päässä, joten edellämainittujen kyläryhmien lapset kävivät samassa koulussa. Koulu oli kyliä yhdistävä paikka. Lapsuuteni ja nuoruuteni aikana pidettiin siellä iltamia, oli koulukuoro ja harjoiteltiin näytelmiä ja kuvaelmia. Opettaja Armi Autere oli tarmokas, uhrautuva ja voimiaan säästämätön nuorison ohjaaja. Paljon nuorison toiminta laimeni, kun tämä pidetty opettaja muutti pois kylältämme Kurkijoelle. Opintokerhotoimintaa harrastivat hänen jälkeensä tulleet opettajat kylän nuorison virkistykseksi.

Oli tapana, että sunnuntaiaamuisin jo ennen "murkinaa" kylän miesväki kokoontui taloihin tarinoimaan ja kuulumisia kertoilemaan. Niinpä meilläkin saattoi olla 4-5 naapurin isäntää. Ja kun piiraat ja pyöröset oli naisväki saanut valmiiksi, keitettiin kahvia ja leivonnaiset vietiin heille pöytään. Sittenpä lähti puhe luistamaan entistä paremmin. Iltapäivällä sunnuntaisin tulivat talojen emännät tarinoimaan ja monet tunnit siinä aikaa kului, sehän oli tarkoituskin.

Merkittävä mies kylässämme oli Onnikin Mihailu. Hänen talonsa oli kauniilla paikalla järven niemessä. Sitä nientäkin sanottiin omistajansa mukaan Onnikin niemeksi. Hän asui kahden kesken vaimonsa Tatjanan kanssa. Kun heillä ei ollut lapsia, eivät naapuritalon lapset siellä monestikaan käyneet. Heillä oli vihainen koira Vuisra, niinpä pelotti sinne mennä, jos asiaakin sattui. Onnikin Mihailu oli rikas mies, sen seutukunnan "pankkiiri". Naapurikylienkin isännät kävivät häneltä rahaa lainaamassa. Lukutaidoton hän kai oli, miten lienee lainaaminen ja maksaminen suoritettu? Ei kukaan tiennyt, miten hän oli rikkaaksi rahan omistajaksi tullut. Vaimonsa Tatjana oli kuuluisa siitä, että piti kodin hyvin siistinä. Karjaa heillä oli vain yksi lehmä omiksi tarpeiksi ja vähän viljelysmaata talon ympärillä.

Kotikyläni kauneutta ja rauhaa ei voi kuvata, vaikka kirjottaisi kuinka monta kaunista sanaa peräkkäin, sen voi vain muistikuvasta nähdä. Ei turhaan laulun-tekijä sano: "Käki kukkuu siellä." Muistan hyvin kun keväisinä aamuina olin isäni kanssa kalanpyydyksiä nostamassa, miten käet kukkuivat kilpaa järven metsänpuoleisella rannalla. Voi kuvitella, että samoin saattaa nytkin olla, kuulijat vain ovat vaihtuneet. Ovat etäisyys- ja paikkarajoitukset. Samoin on karjalaisten elämäntyyli vaihtunut niin toisenlaiseksi entiseen verrattuna. - V a r m a M a r k o m ä k i.

SYSKYÄ

Syskyä oli Hirvosen kylän nimellä paremmin tunnettu, koska kunnassamme oli toinen melkein samanniminen kylä, Syskyjärvi. Kylä pienoinen kahden vuoren, Raukkiin ja Jylhävaaran välissä. Kylän jakoi kahtia Syskyänjoki. Toisella puolella Laukkasia ja Kareinen, toisella Hirvoset, Vanniset, Saavalaiset, Ronkaiset ja Kapaset. Siinä kai suurimmat suvut.

Pellot olivat pieniä, mutta viljavia. Eikä juuri halla vieraillut, sillä olihan kylämme melkein Laatokan rannalla.

Kylässä oli Jylhävaaran puuhiomo samannimisen kosken partaalla. Tehdas antoi lisäansiota, joki uittotöitä ja jonkin verran kalaa.

Mieleen jääneitä henkilötyyppejä: Vannisen Matti, joka tunnettiin Setä-Mattina. Piti seuroja ja koetti kylvää Jumalan sanaa kyläläisille. Hirvosen Palaka, nuorten hauskuuttaja. Sinne nuoret kokoontuivat varsinkin sunnuntaisin. Siinä lähellä oli aho, jossa joskus piiriä pyörähdeltiin. Ukko-Olli, edellisen appiukko, liitti sanottavansa alkuun aina "Niinkuin tuota tämä" ja sitten jatkoi. Kun pojalle piti saada vaimo, isä hommasi. "Mikä sinulle kelvannee, ka se minullekin", tuumi Pekko-poika. Ukko-Olli kertoili tarinoitaan vanhemmalle miesväelle. Suutari-Juakko, Posti-Juakko, eli mökkipahasessaan. Se oli aikoinaan kylän "postitoimisto". Nähtävyys olisi ollut "postipöytä". Mitenkähän monta vuosikertaa siinä mahtoi sanomalehtiä olla. Ukko haki postin, kai Leppäsillasta, eikä hän kylälle jakanut, vaan jokainen sai hakea postista eikä kirje lähtenyt ellet markkaa antanut. Sanoivat niin. Retkinän Ontrei asui hirveän korkealla mäellä lähellä Syskysalmea, pikku luostaria. Taloon johti alhaalta, joesta alkaen, kallion halkeama "Retkinän rautatie". Oli kyllä niin jyrkkä kallio, etten minä ainakaan uskaltanut siitä kiivetä.

Yhdistyksistä en muista muuta kuin opintokerhon. Taisi sekin olla Leppäsillan kanssa yhteinen. Mutta oli nuorilla yhteisiäkin harrastuksia. Tehtiin venekunnittain retkiä Laatokalle. Mammakin sanoi: "Joka pyhä suapi olla syväin kylmänä, jotta vieläkohön elävänä tulloot." Oli tyyni tai myrsky, siellä oltiin. Ei ollut telttoja, mutta vene ylösalaisin ja siellä oli suojassa sateelta.

Kylän keskellä oli Levoinmäki. Siellä oli kiikku, semmoinen nelivartinen. Joskus sunnuntaisin kokoonnuimme sinne ja kiikuttiin niin, että Valamo näkyi. Ei silloin arkena joudettu, mutta sunnuntaisin. Yleensä pyhä pyhitettiin eikä

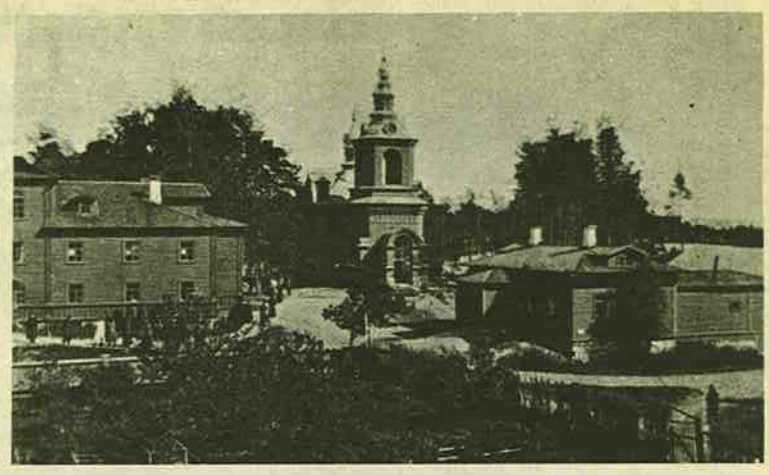

Valamon luostarin Alaluostari Syskyänsalmessa.

Jylhävaaran puuhiomo Syskyän kylässä.

tehty kuin välttämättömät työt, ei edes heinäaikana.

Koskenpauhu ja tukkien jyske silloin kun ei ränniä vielä ollut, on jäänyt ikäänkuin muistoksi korviini. Tehtaan lähellä oli Opilkamäki - jossa oli paljon vaapukkaa, mutta hirveästi käärmeitä.

Jos jokea ei olisi ollut, tuskinpa kylääkään. Se virtaa varmaan vieläkin ja laskee Laatokkaan. Ja koski pauhaa kovemmin, sillä tammea tuskin on. Asukkaat evakkoina ympäri rakkaan isänmaan, vanhempi polvi saavuttanut jo ikuisen sataman. - V e r a B a c k m a n.

UOMAA

Muistattohai kai pitäjäläiset mispäi sellane kylä oli, hos muiten ettö muistaisi vai ku tuli sieni- da marjuaiku, sit työ jo puoli pitäjiä ajua körötittö Uomahan da Lavajärven metsih sieneh da marjah. Kylä oli muodostunuh Rajalammin da Uomaslammin ympäril alkuperäsinny asukkahina olivat Artjoset, Kutjoset, Kräkinit, Sepät, Sotit Sosoin suvut. Näistä sukuloista sitten kylä rupei levenemäh da lisändymäh. Vähitelle tuli vierastukiväkee muuvalpäi Suomee, tuli metsänhoitajii. Muistan erikoisesti "forsmestari" Bacmanin, joka pitkäh oli valtionmetsänhoitajana, ainut herrasväki koko kylässä. Myöhempä tuli metsänvahtiloi: Siirat, Korhoset, Kokkoset, Tarkit ym. Kaikki hyö olivat rahvahan miehii. Erikoisesti muista Juho Korhosen, joka pitkäh oli kylän eturivin asieloiden nokkumiehenny sekä Matti Kokkosen kaikis yhteisrientolois olleena vähän hitoanlaisena vanhanapoikana. Kylän oma rahvas oli ortodoksista uskontoo. Nämä uuvet tulokkahat olivat lutelaisii "ruotsiloi". Sentäh olimmo hyväs sovus, käimme yhtehisis kerahmois. Meil ortodoksiloil ol oma tsasouna. Vanhas tsasounas oli lukumiehenny pappinnu Ivan Petrov, kylän ensimmäne lukutaitone musikku. Uuves tsasounas oli pappinnu Rotkon Santeri, lukkarinnu opettai Aro. Kylän muanviljelys oli pienviljelysty, ku valtion muat olivat ainos eis. Muanviljelys ei ollut piäelinkeino, se oli enempi sivuelinkeino. Piäelinkeino oli valtion metsien "savotat", ne katso antoivat leipyrahat. Särpimet suatih metsästyksel da kalastuksel. Kauppoi oli kyläs kolme: Johoran, Oleksin, myöhempäh Nykäsen da Sotin. Niis voimmo ostua sokurit, koufit da muut elämisen tarpehet. Rahua ku ei olluh, ostettih vellaks, maksettih konsu jaksettih. Koulu kyläs oli alus kiertokoulunu, v. 1911 perustettih kansakoulu. Siel opettajat Metsolat, Raitasalo, Aro Salpakari, Rotkon Ida ym takoivat oppilaihen piälöi viisahuttu milloi milki tuloksel. Kyläs oli marttoin yhistys, mi neuvoi njuattii syömäh. Suojeluskunnas da lotis neuvottih omua muatu puolustamah. Kylässä oli postipaikku, minne muun muailman tiijot tuotih montu kertoa njetälis. Kel ol liikua rahoa, häi voi viijä joko postipankkih libo osuuskassah, mis Sakari Aarresalo niity hoiteli kylän yhtehisekse hyväkse. Kyläs oli viel Salmin rajavartioston komppanian piäpaikku. Sielt käsin vartioitih rajoil luvatta liikkujii. Komppanian ja kylän rahvahan välit oltih hyvät. Tämän tästy kyläläset hätävyttih milloi mitäki, puhelinda lääkeasielois ynnä muis. Ainos siel väkivoinnin mukah autettih. Kai useimpi meis muistannoh tohturi Ikosen, lääkekersantin, joka antoi apuu niin mavonvaivoihin kui paisieloih.

Ku muistelen kotikylän rahvastu da ajattelen nykösty aikoa, on niil suuri ero. Olimmo siihe aikoih kai yhenverosii, ei ollu suurii tuloeikä menoeroloi. Ainut rikas koko kyläs sanottih olevan Kokkosen Matin, häikin vai senttäh, ku oli vanhupoiku. Kylän köyhät eivät silloi soaneet minkäänmoistu sosiaalista huoltoo, kunnan apuh turvattih ylen harvoin. Kaikki yrittivät ahertoa oman itsensä ja kotikylämme hyväksi. - S a n t e r i R o t k o

VÄLIMÄKI

Välimäki on aikanaan saavuttanut mainetta rautakaivostensa ansiosta. Kaivostoiminta on alkanut v 1899. Parhaimmillaan on sen toiminta ollut vuosisadan vaihteen tienoilla, jolloin tehtaan laitoksissa on työskennellyt n 200 miestä. Huomattava osa heistä on asunut Välimäellä joko tehtaan asunnoissa tai omissa asunnoissaan.

Rikastettu malmi kuljetettiin kapearaiteista rautatietä myöten Laatokan rantaan Janaslahdessa, missä se lastattiin proomuihin Aunukseen kuljetettavaksi.

Tehdas pysähtyi suurlakon aikana eikä liene sen jälkeen entiseen laajuuteensa päässyt. Lopullises-

Muisteluksia Pitkärannan saaristosta

Lapsuuteni ja nuoruuteni Pitkärannan saaristossa viettäneenä ovat Laatokan rannat aina muistissa. Mitä lie muistoissa päällimmäisenä?

Satakielen laulu kesäyössä?
Rehevyys rantalehdoissa?
Ärjyvät syysmyrskyt?
Elokuun lämpimät, pimeät illat, jolloin kuu yli lahden loi hopeisen sillan. Ei voitu olla menemättä uimaan tuolle sillalle.
Ahtojääröykkiöt talvisen saariston rannoilla?
Liukas, vetävä latu halki kuutamoisen metsän ja alas Kylysaaren kallioita?

"Läpäjävä vedenkalvo...
Vipajava kuva kuun.
Älä katso. Älä valvo.
Nuku tuoksuun tuomipuun.
Vaivu uneen, niin et muista
saman tuoksun huokuvan
tuhansista tuomipuista
rantamilla Laatokan,
etkä muista kuvastuvan
vielä kuulaampana kuun
hopeaisen peilikuvan
kotilahteen kaivattuun."
(Eila Kivikkaho: Nocturno)

Ja te Rannankylän ja saariston asukkaat. Ketäpä teistä muistelisin? Taattoani, maammoani, tsitsoitani. Mutta myös kaikkia teitä, ikätoverit, joiden kanssa yhteistä koulutietä kuljettiin, leikit leikittiin ja tappelukset kahistiin. Elämää opittiin sen suuressa koulussa. Moni on jo sen koulunsa päättänyt, mutta moni meistä vieläkin taivaltaa tätä elämän koulutietä, unohtamatta koskaan lapsuuden koulutietä siellä Laatokan laineilla ja rantateillä.

Suojamuurin Laatokan voimaa vastaan muodosti tiivis saaristovyöhyke, joka sulki Pitkärannan syliinsä. Se oli oleellinen osa kotikyläämme. Suurin oli Pusunsaari (teollisuuden sijaintipaikka) ja sen vieressä pienemmät: Lammassaari, Kylysaari, Nurmisaari, Vihkimö ja Pienet saaret muodostivat "sisärenkaan". Niiden ulkopuolella olivat suurimpina mainittavat Maksima, Petäjäsaari, Putkisalo kivenhalkeamineen, Maa- ja Merikaita, Paimoi ja Vuoratsu. Pusunsaaren takana kauempana merellä (sillä mereksi me Laatokkaa sanoimme) oli Ruhkamo. Osa saarista oli asuttu, suurin osa asumattomia. Pusunsaari oli sillan avulla sekä maantie- että rautatieyhteydessä mantereeseen. Halki saaren johti maantie ja oli siltayhteys Nurmisaareen. Paja- ja Pyörösaari olivat myös asuttuja ja yhteydessä Nurmisaareen. Siellä oli tehtaan rakennuksia, joissa asui työntekijöitä perheineen. Elämä saarella oli vilkasta. Lapsia vilisteli pitkin saaren rantoja ja kujia. Talvella kokoonnuimme joukolla mäenlaskuun sen korkeille rantakallioille. Varsinkin keväthankiainen kokosi meitä joukolla kelkkoinemme laskettelemaan merelle viettäville kallioille. Sen uskoo, ettei riemulla ollut rajoja. Hyvä kun maltettiin kotiin lähteä ennenkuin pimeys lankesi maille. Mikko Pohjamolla oli saaressa kauppa ja viimeisinä vuosina toimi siellä "tsättäkoulu", vat molemmat kylät, mutta varsinkin Puputin mäeltä Janaslahdessa avautui Laatokalle näköala, jota kelpasi katsella.

Hankalista kulkuyhteyksistä huolimatta oli koululla varsinaisen koulutyön ohella muutakin toimintaa. Opintokerho kokosi viikottain tuvan täydeltä nuorisoa. Muitakin tilaisuuksia järjestettiin ja olipa koululla mikä yleisötilaisuus tahansa, niin paikat olivat aina täynnä.

Välimäen koulun lähellä oli vain muutamia asukkaita. Mainitun Hämäläisen lisäksi asui aivan koulun lähellä lihakauppiaana laajemmaltikin tunnettu "Timun Miitrei", erittäin avulias naapuri. Lähistöllä oli myös Pekka Malisen talo sekä Hyvösen pienoinen mökki tyytyväisine asukkaineen mäntyjen suojassa. Koululta johti tie noin kilometrin matkan päässä olevalle Sortavalan - Salmin maantielle ja sen tien varrella oli asumuksia.

Kun Laskelän-Pitkärannan rautatie valmistui v 1932, vilkastutti se osaltaan Välimäen elämää. Jo rakennusaikana oli Välimäen pysäkkirakennus insinööri Suomisen virka-asuntona ja toimistona. Myöhemmin siellä asui aina joku pysäkin ja postin hoitaja. Ratavartija Nieminen, joka myös asui pysäkillä, oli erittäin innokas kalamies. Usein hän oli kalassa Laatokalla ja totesi selitykseksi: "Mänööhä aika ja vuatteet kuluu."

Varmaan entisellä tehtaalla on ollut osuutensa siihen, että sen alueella oli harvinaisen rehevä kasvullisuus sekä lajirunsauteen että määrään nähden. Oli jaloja lehtipuita ja koristepensaita sekä kukkia. Kukkien runsaus sekä osaltaan myös kaivosaukot, rauniot ja mustat kivijauhokentät houkuttelivat retkeilijöitä ja tutkijoita Välimäelle läheltä ja kauempaakin. - U. E. S.

Rannankylää Pusun laiturin läheltä.

ti lakkasi tehtaan toiminta vuonna 1907. Vähitellen muuttivat asukkaat pois etsimään toimeentuloansa muualta. Välimäki autioitui.

Kun v 1927 tulin Välimäelle, oli melkoinen määrä tehdasrakennuksia sekä asuinrakennuksia vielä pystyssä, joskin hoidon puutteessa rappeutuneina. Kaivosalue laitteineen joutui sitten Värtsilä Oy:n haltuun. Sen jälkeen rakennukset purettiin ja kuljetettiin koneineen ja laitteineen pois. Jälelle jäivät vain rakennusten pohjat, vedellä täyttyneet kaivosaukot ja laajat kivijauhokentät.

Tehtaan palvelukseen oli jäänyt kaksi miestä, Hämäläinen ja Sorjonen jonkinlaisina vartijoina. Varsinkin Heikki Hämäläinen oli sanavalmis leikinlaskija. Kerran hän oli mainitun Sorjosen kanssa pehmittämässä rautalankoja nuotiossa ns murennuksen eli murskaamorakennuksen vierellä. Kun häneltä kysyttiin, kuka tehtaan omistaa, hän vastasi: "Myö, tässä on isännät." Tiedusteluun, mitä isännät nyt tekivät, hän selitti: "Myö paamma tään tehtaan käyntii." Hämäläinen oli ahkera kirkossa kävijä. Minkäänlainen sää ei häntä pidättänyt. Kesäisin hän kulki polkupyörällä. Kovin likinäköinen kun oli, sattui kommelluksia usein. Kerran hän ajoi erään naisihmisen kumoon ja suistui siinä itsekin ojaan. Sieltä noustuaan hän sanoi: "Et sie kuollutkaa? Seuraavan kerran mie ajan autolla siun piälle."

Välimäen koulu kuului aluksi Sortavalan maalaiskuntaan. Kun matka Impilahden kirkonkylään oli noin 6,5 km ja Sortavalaan vesitietä 25 km ja maanteitse 40 km, heräsi ajatus aluesiirron puuhaamisesta. Asianvaatimien kokousten ja tarvittavien selitysten valmistuttua anottiin siirtoa. Vastaus oli yllättävä. Keisarillinen Suomen Senaatti oli aikoinaan tehnyt kyseistä siirtoa koskevan päätöksen eikä uutta päätöstä voitu antaa, koska entinen oli toteuttamatta. Koulu siirtyi tämän jälkeen välittömästi Impilahden kuntaan v. 1930 ja sai nimen Välimäen kansakoulu.

Välimäen koulu oli kahden kylän, Purovaaran ja Janaslahden yhteinen ja suunnilleen yhtä kaukana molemmista kylistä. Kylien ilme oli melkoisen erilainen. Purovaaran näkyvin osa oli korkean vaaran päällä. Sen alla välkkyili Purolampi. Taisipa vastakkaiselta puolelta näkyä Laatokkakin. Huomattava osa väestöstä kuului ortodoksiseen seurakuntaan. Tieyhteys kylästä oli vain Läskelään päin. Koululle ei tietä ollut, joten lapset kulkivat metsäpolkuja kouluun. Janaslahden kylä oli Laatokan rannalla. Sen tieyhteys oli Impilahden kirkonkylään. Koululle kuljettiin kapearaiteisen rautatien pengertä, josta kiskot ja pölkyt oli poistettu. Kauniita ja viihtyisiä oli-

Välimäen tehtaan kasarmeja. Kaivostoiminta Suomessa alkoi Välimäellä.

ettei pienten alakoululaisten olisi tarvinnut tarpoa pitkää matkaa mantereelle. Venematka ei heiltä luonnistanut vielä.

Lammassaaressa siinä vieressä asui taiteilija Grigor Auer perheineen. Saari oli rehevä ja kauniisti viljelty puutarhoineen. Maksiman saaressa asui Karinen perheineen ja myöhemmin Lehikoinen. Vuoratsun luotsiasemalla asui luotsi Ahokas perheineen. Varsinaista kesäasutusta ei ennen sotia juuri ollut. Oli siellä saaristossa joitakin mökkejä tilapäiskäyttöä varten.

Vilkkaassa virkistyskäytössä tämä saaristo kuitenkin oli. Tehtaassa viikon ahertaneet ihmiset mielellään viikonloppuisin suuntasivat veneidensä keulat saariin. Lauantai-iltaisin lipui veneitä vesillä ja tyyninä iltoina kantautui hanurin (myöhemmin "gramofonin") soitto vesiä pitkin. Rannoilla kiehui kahvi ja rantakala tai paistui hiilloksella ahven. Runsaat marja- ja sienimaat houkuttelivat poimijoita. Vihkimö oli oikea vahvaveroisten kotisaari ja Putkisalon eteläniemen vesakoissa kasvoivat lihavat oravikot ja herkkutatit. Metsästyskauden alettua löysi moni soperkko ja muu lintu tiensä metsästäjän pataan. Ehkä omalaatuisin metsämies oli maisteri Sarvela. Jokaisena syksyisenä vapaapäivänään hän souti hienon lintukoiransa, pyssynsä ja kiikarinsa kanssa saariin. Mutta ei hän koskaan ampunut yhtään lintua. Kellon tarkkuudella hän seuraili lintujen lepo- ja ruoka-aikoja. Ja vietettyään antoisan päivän saaristossa, palasi illalla tyytyväisin mielin, mutta reppu tyhjänä, kotiinsa.

Kylysaari oli pitkärantalaisten juhannusjuhlien pitopaikka. Hyvissä ajoin tehtaan pikkuhinaaja Briha toi saareen lastin vanhoja tervaisia kelaveneitä, joista tehtaan toimesta rakennettiin mahtava kokko pohjoisniemen korkealle kalliolle. Aattoiltana sitten Briha hinasi tehtaan suuren proomun Kylysaaren rantaan. Sen kannella soitto soi ja tanssi kävi koko kesäisen yön. Lahden rannalla oli sileä nurmikenttä, jossa oli hyvä tanssipaikka, mutta siellä juhlivat myös itikat suurella joukolla. Joku tehtaan laiva kuljetti ihmisiä Rannankylän laiturilta saareen ja takaisin. Kaikki veneilijät olivat myös liikkeellä. Sydänyön aikana roihuava kokko olikin komea ja näkyi koko kylään. Uuden päivän noustua palailtiin sitten koteihin.

Kala oli tärkeä asia saaristossa. Lämpiminä kesäpäivinä kokoontuivat muikkuparvet rantavesiin. Silloin läksivät nuottamiehet liikkeelle. Kapraloffin Pekka Peräkylästä Olkan ja Marin kanssa oli kohta apajilla, samoin muutkin nuottakunnat. Muistan kesällä 1942, kun olimme välillä kotona, vedimme helteisenä kesäpäivänä isäni kanssa muikkunuottaa. Oli hyvä saalis ja niin keitimme Haaratsaaren rannassa oikein makoisan rantakalan. Pata täyteen lihavia muikkuja, suolaa ja tilkka vettä. Tyyni Laatokka ympärillä, lämpöä hehkuva rantakallio ja magie mujesoppa syötävänä. Se oli viimeinen rantakalani armaalla Laatokan rannalla.

Lämpimät kesäpäivät Putkisalon kallioilla olivat myös unohtumattomia. Eteläniemessä myrskyn jälkeiset maininglt harvakseen vyöryivat rantaan. Silloin oli hauska lasketella sileitä, liukkaita kallioita istualleen syvyyksiin. Harva maininki nosti mukavasti ylös rannalle ja taas uusi "peffamäki". Myrskyllä se olisi ollut hengenvaarallista leikkiä, mutta maininglt olivat sopivia leikkikumppaneita. Ärjyen syöksyi samoille kallioille syksyinen myrskyaalto särkyen valkeaksi vaahdoksi ja kohottaen pärskeensä ylös monien metrien korkeuteen. Hauska leikki oli myös tukkeja ja puomeja pitkin juoksentelu Lammatsusta toisiin saariin. Tulihan siinä väliin "hätälasku", mutta kesähän märkänsä kuivasi.

Ei saaristo ollut aina niin hymyilevä. Osasi Laatokka olla meille saaren asukkaille ankara. Koulutiemme veneellä olivat usein kovia. Kaukana oli kesän lempeys, kun luodetuuli puhalsi syksyllä pitkin lahtea kaikella voimallaan. Ankara oli silloin koululaisen matka niin kouluun kuin kotiinkin. Joskus kotirantaan saavuttua olivat hame ja housutkin jäätyneet veneen penkkiin kiinni. Tai kelirikon aikana keväällä kengät vettä täynnä, jää ympärillä hölskyen ja sydän pampaillen oli onnellinen kun oli päässyt rannalle.

Rannankylästä

Meille saariston asukkaille oli Rannankylä tärkeä yhdysside mantereeseen. Sen laitureihin tulimme veneillämme ja siitä sitten kuljimme kylälle asioillemme ja kouluun. Peräkylästä keskikylälle tultaessa erosi maantie kohti rantaa, kulkien sitten aivan veden äärellä tehtaan siltaan asti. Sumppimäen kohdalla oli Sumpin laituri ja aivan sen vieressä vanha yhteiskoulu. Vähän matkan päässä olivat sitten molemmat muut laiturit, joihin pysähtyivät laivat Sortavala-Salmi matkallaan. Otava oli uskollinen kulkija. Joka aamu se tuli varhain Salmista matkallaan Sortavalaan. Mutta iltaisin siinä kuuden maissa odotettiin sen tuloa kaupunkimatkaltaan. Jo kaukaa se näkyi tulevan, kun se Koirinojan laiturista tullessa kääntyi Toikkasissa kohti Pitkärantaa. Kun laiva oli kiinnitetty laituriin hymyilevän kapteeni Seppäsen komennossa ja silta laskettu, tulivat matkustajat maihin. Edelleen menevät katselivat sitten laivan partailta meitä pitkärantalaisia ja mitä erilaisimpien tavaroiden purkamista laiturille. Kun kaikki oli valmista, läksi laiva jatkamaan matkaansa. Merkkihuudot avasivat Pusunsaaren sillan. Sinne purjehti laiva salmesta Laatokalle, sillan sulkeutuessa taas sen jälkeen. Vieressä oli toinen ns Pusun laituri, jossa kävi eri laivoja: Ostro, Sofia, Koitto ja joskus Valamon luostarin laivat Valamo ja Sergij. Laituri oli suuren Pusun talon kohdalla. Muistan lapsena komean, valkopartaisen vanhuksen, Ivan Pusun liikkuvan talon vaiheilla tullessamme veneellä laituriin. Aivan laiturin tyvessä oli pienempi talo, jossa oli Kolja Pusun kauppa ja Toivo Auvisen leipomo, jossa maukkaat vesirenkilät joka päivä paistuivat. Jos Kolja ja Toivo sattuivat olemaan iloisella päällä, hoitelivat kummankin emännät kyllä asiat.

Pusun Koljan Nastja-emäntä oli ihmeellinen ihminen. Aina hän jaksoi huomata lähimmäiset. Kun me

Viktor Vähätupa:

Vapaaehtoinen maanpuolustustyö

Itsenäisyytemme ajan alusta lähtien tehtiin Impilahdella vapaaehtoista maanpuolustustyötä. Silloinen toiminta ja järjestelmä syntyi olosuhteiden pusertamana ja melko hajanaisena, eikä sitä käskykirjeillä perustettu. Vasta tulikasteen jälkeen alkoi varsinainen suojeluskunniksi ja lottaosastoiksi muotuotuminen sekä järjestynyt pitkäjännitteinen toiminta koko kansan yhtenä tärkeänä rattaana. Tämä on kuultua ja luettua tietoa sille henkilölle, joka 40 vuotta sitten nuorena upseerina siirrettiin kolmeksi vuodeksi Impilahteen. Nuo vuodet olivat impilahtelaisten kanssa niin kiinteästi elettyä täyttä elämää, että perheen kanssa on myöhempinä vuosina monesti todettu Impilahden ajan olleen elämän parhaita. Mutta kun nyt tarvitsisi kertoa silloisista asioista yksityiskohtia ja tapahtumapaikoista samoin kuin tekojen suorittajista nimiä, niin muisti ei tottelekaan kertaamisen täydellisen puuttumisen vuoksi. Vähäiset paperitkin, mm. valokuvat, kun tuhoutuivat pommituksessa kodin mukana.

Jotakin kuitenkin muistan. Impilahdella oli niin suuri määrä vapaaehtoista maanpuolustustyötä tekeviä miehiä ja naisia, että heitä oli kolme suojeluskuntaa: Impilahden, Pitkärannan ja Uomaan suojeluskunnat, jotka muodostivat VIII alueen Sortavalan suojeluskuntapiirissä. Osia Salmin kunnasta kuului tällöin mukaan. Vilkkaassa toiminnassa olivat myös vastaavat lottien paikallisosastot sekä nousevaa polvea edustavat poika- ja tyttöosastot. Juuri tuolloin, vuosina 1933-34, puolustuslaitoksen piirissä tapahtuneen suuren uudelleenjärjestelyn, aluejärjestelmään siirtymisen vuoksi oli paljon uusia tulokkaita vapaaehtoisen maanpuolustustyön tekijäin joukkoon. Varojen puute vaan oli jatkuvasti rajoittamassa joukon kasvua sekä yhä monipuolistuvaa ja vilkastuvaa toimintaa.

Kun uudelleenjärjestelyssä kokonainen suojeluskunta muutti aselajia, kuten Impilahden jalkaväkisuojeluskunta viestisuojeluskunnaksi ja Pitkärannan sk.kenttätykistöpatteriksi (jo aiemmin), ilmatorjuntaosastoksi ja huoltoosastoksi tai kyläosasto kiväärijalkaväestä kranaatinheitinosastoksi (Kitilä) jne, niin siinä tarvittiin joka mieheltä vakavaa, sitkeää ja pitkäaikaista työtä itsensä kouluttamiseksi ja kehittämiseksi sekä lisää päteviä ja innostuneita kouluttajia. Ja vaikka kouluttajia vähin erin saatiinkin suojeluskuntapiirin avulla, niin aina oli puutetta, mikä asetti sekä paikallispäälliköt että kyläosastojen päälliköt suurempien tehtävien ja vastuun alaiseksi kuin oli tarkoitettu. Yllättyneenä ja iloiten saattoi kuitenkin kerta toisensa jälkeen todeta, että vaikeistakin tehtävistä ja tilanteista selviydyttiin, kun joka taholla oli aikaansa ja työtään ilman mitään korvausta uhraavia, oma-alotteisia miehiä ja naisia.

Vapaaehtoinen maanpuolustustyö Impilahden suojeluskunnissa ja lottajärjestön paikallisosastoissa oli varsin monipuolista. Edellä jo mainitut aselajista toiseen siirtymiset vaativat perusteellisen koulutuksen muutoksen satojen miesten kohdalla. Se ei suinkaan merkinnyt esim. aiemmin jalkaväen koulutuksen saaneen miehen kohdalla sen menneen hukkaan. Jokaisessa aselajissahan tarvitaan yleiskoulutuksena ainakin tietty määrä jalkaväkikoulutusta, ja sen parempi mitä enemmän sitä hallitsee. Siitä syystä se sisältyi edelleen koulutukseen uusienkin aselajien kohdalla.

Koulutus oli tavallaan pirstoutunut lukuisten pienten erillisryhmien puitteissa tapahtuvaksi ja oli sangen vähän ulospäin näkyvää. Ajateltakoon tässä vain esim. radiosähköttäjän lähes yksilöllistä koulutusta tai tykistön ja kranaatinheittimistön tulenjohtoa, mittaustoimintaa, ammunnan täydellisen valmistelun laskuja ja tasotehtäviä sekä moninaisen kalusto (tykit, krh:t, suuntakehät, puhelimet, radiot, kk:t, käsiaseet jne) tuntemista, käsittelyä ja hoitoa. Erikseen oli sitten vielä meriväki, Pitkärannan ja Huunukan meriosastot, jotka omistautuivat yleiskoulutuksen lisäksi venepalvelun ja rannikkopurjehduksen vaativiin erikoisseikkoihin.

Koulutukseen osallistuneet ja ehkä myös heidän kotiväkensäkin muistanevat, että oppituntien ja ryhmäharjoitusten lisäksi oli erilaisia kursseja, harjoituspäiviä ja leirejä joko omaan tai naapurisuojeluskunnan tai suojeluskuntapiirin järjestäminä, joilla henkilökohtaisen jatkokoulutuksen lisäksi opittiin välttämätön yhteistoiminta toisten kanssa. Vaativimmat olivat Pitkärannan kenttätykistöpatterin leirit kovapanosammuntoineen sekä erilliset kovapanosammunnat, joista eräs oli talvella saaristossa ja eräs kokeiluluonteisena jopa liikkuvaan merimaaliin. Ja kaikki tapahtui hienosti suojeluskuntalaisten omin voimin, vain valvojana toimi joitakin kertoja tykistöalueen aluepäällikkö Parikkalasta. Näin kokeiltiin tuloksia tämän tästä käytännössä. Taistelukoulutus oli tärkein.

Suojeluskuntien välisen partiokilpailun mestaruuden v. 1934—36 voittanut Pitkärannan partio, vasemmalta: Tenhamo, Niemelä, Pelvas ja Peltola.

Tässä yhteydessä tulkoon myös mainituksi tämän saman patterin, kiireisesti perustettavaksi ja suojajoukkoihin kuuluvaksi tarkoitetun ja myös sellaisena talvisotaan lähteneen patterin miltei omin voimin toimeenpantu kertausharjoitus kesällä 1936 Koirinojassa ja kovapanosammunnat Perkjärven ampumaleirillä. Patteri ansaitsi kiitoksen saavuttamastaan valmiudesta.

Maan puolustajalle on hyvä henkilökohtainen ampumataito käsiaseilla tarpeen. Impilahtelaiset opettelivat ja ylläpitivät, usein jopa omin varoin, ampumataitoaan niin hyvin, että kamppailivat ampumakilpailuissa tasaveroisesti jopa voitollisestikin piirin muiden suojeluskuntien kanssa. Huippuampujiakin oli muutamia ja he olivat toisten innoittajia.

Urheilutoiminnassa olivat suunnistus ja hiihto sotilaallisesti tärkeinä etusijalla, mutta suurempia joukkoja jatkuvasti kiinnostavina lienevät pysyneet silloin alkaneet kuntoisuusmerkkisuoritukset useine fyysisine ja sotilaallisine tehtävineen. Viime mainitut vaativat monipuolista ja perusteellista harjoittelua.

Kaikki suojeluskuntatyössä mukana olleet muistanevat myös "harrastusmerkkikilpailut". Eri asteisen merkin sai vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön osallistumisen määrästä riippuen, mistä taas pidettiin tilastoa harrastustuntimäärinä. Impilahtelaiset olivat monista osallistumista rajoittavista tekijöistä huolimatta niissä yllättävän korkealla tasolla, mikä herätti ihmettelevää huomiota laajemmaltikin.

Lotat suorittivat vapaaehtoista maanpuolustustyötään usein hiljaisesti ja näkymättömissä, kuten varojen hankkimisessa suojeluskuntatyötä varten. Mutta kyllä he näkyivätkin, varsinkin emäntinä harjoituspäivien, kurssien ja leirin ruokailuaikoina. Myös varsinkin itsenäisyyspäivän ja isänmaallisten juhlien järjestämisessä ja kanttiinien hoitajina oli lottien työ arvokasta. Väestönsuojelu- ja ilmavalvontalottien koulutus oli jo aikaisemman sairaanhoitoon valmistautumisen lisäksi käynnissä.

Isänmaallinen talkoohenki ja talkootoiminta ilmeni monin tavoin. Eräänä näkyvimmistä tulkoon mainituksi kussakin Impilahden kolmessa suojeluskunnassa suojeluskuntatalon rakentamistoiminta joko uuden tai lisärakennuksen muodossa.

Aivan sykähdyttävä ja erikoislaatuinen tunne valtasi mielen, kun v 1935 suojeluskunnan paikallispäällikkö ilmoitti, että nyt eräässä suuressa kylässä ei ollut enää yhtään taloa, josta ei olisi ainakin yksi henkilö joko suojeluskunnassa tai lottaosastossa. Oli päästy yksituumaisuuteen ja keskinäiseen luottamukseen myös maan itsenäisyyden alkuvuoden suuren repeämän yli ja ohi. Maan korkeissa elimissä tämä tapahtui viralliseesti vasta neljä vuotta myöhemmin. Rajan läheisyys oli omiaan poistamaan väärät käsitykset suojeluskuntajärjestön tarkoituksperistä. Koko väestö tajusi siellä tosiolot herkemmin kuin muualla maassa.

Impilahtelaisten maanpuolustushenki ja -kelpoisuus mitattiin lopullisesti korkeatasoiseksi heti talvi- ja jatkosodassa. Vapaaehtoinen maanpuolustustyö oli perustekijä isänmaamme itsenäisyyden ja vapauden pelastamiseksi ja säilyttämiseksi. Impilahtelaisten osaksi tuli maksaa kansan kokonaisuuden edestä lunnaiksi lukuisten sankariuhrien lisäksi myös kotinsa ja kotiseutunsa. Oli kui-

---

pahaiset koulumatkoillamme milloin aallokon kastelemin vaattein, milloin kelirikon vesittämin kengin tulimme kotisaarestamme heidän suureen porstuaan vaihtamaan kenkiämme, oli hän aina auttamassa. Uunilla hän päivän aikana kuivatteli märät kenkämme ja takkimme. Kerran tuli keskellä talvea kurja suojasää. Olin aamulla jättänyt sukseni Pusun seinustalle. Iltapäivällä puhdistelin niitä päästäkseni kotiin, tietä ei Lammassaareen ollut. "Vuotas", huikkasi Nastja ja puolijuoksua pyyhälsi kauppaan. Siellä oli kahvelilla seivästänyt tynnyristä sillin, katkaissut siltä pään ja voiteli sillä suksieni pohjat. "Nygöi piäset kodihees." Ihme ja kumma. Yhtään ei tarttunut märkä lumi suksieni pohjiin. Sitä en kyllä muista, kumpi oli parempi, luisto vai lipsu. Ei ollut voiteluvaikeuksia.

Pienessä naapuritalossa asui siinä sisar Lempi (diakonissa). Milloin missäkin hän joutui kulkemaan sairaiden, kuolevien luona päiväkausia. Niin myöhään ei koskaan kotiin tullut, ettei Nastja olisi ollut jalkeilla ja kysymässä, onko sinulla edes mitä syömistä. Aina löytyi jotain, vaikka leipäpala ja suolakalaa, mutta pulaan ei Nastja jättänyt.

Pusun laituri oli myös ammattikalastajien tukikohta. Siihen Soinin, Kuikan Hanneksen ja Kirilän Koljan veneet tulivat mereltä saaliineen ja siitä ostajat kalat saivat. Syysmyöhällä mereltä tullessa saattoi peränpitäjä olla penkkiinsä kiinni jäätyneenä. Hänet oli hakattava irti perästä ja kannettava jääkönttänä Pusun laiturilla olevaan lämmitettyyn saunaan sulamaan. Ankarien tuulien tuttuja olivat nekin miehet.

Tie Pusun laiturilta tehtaan sillalle asti oli kahden puolen asuttu. Siinä oli Ananjeffin ja Peiposen talot. Oli suuri joukko mökkejä tien ja rannan välissä, kylä ei kenenkään maalla. Ainutlaatuinen vanha kalastajakylä. Vesi huuhteli niiden rappukiviä ja venelaituri oli rapusta asti. Korkean veden aikana vesi loiskui tuvan lattialankkujen väleistä tupaan. Siinä oli Akkilan, Ananjeffin, Kissa-Pedrin lesken mökit kaikkine ulkorakennuksineen, Lakon talo, Paihon sauna, Kirkisen talo. Paihon talo viljelystensä keskellä oli rantatien ja asema-alueen välissä.

Kouluista

Lähellä rantaa oli Pitkärannan vanhin kansakoulu, jota ennen Limperin kouluksi sanottiin sen opettajan Lindbergin mukaan. Juuri ennen sotia vietettiin Pitkärannan kansakoulun 50-v. juhlia. Opettajia oli 16 ja oppilaita yli 700. Uiton koulu oli tehtaalle vievän tien varrella ja Pervoin koulu lähellä luterilaista kirkkoa. Peräkylässä oli vielä alakoulurakennus. Mutta sitten toimi luokkia eri puolilla kylää vuokrahuoneissa. Suurta keskuskansakoulua rakennettiin, mutta se ei ehtinyt valmiiksi ennen sodan syttymistä.

Yhteiskoulu alkoi toimia rannalla entisessä ns Kalervon koulussa. Rannankylästä se siirtyi sitten entiseen työväentaloon, jossa laajeneva koulu sopikin hyvin toimimaan. Työväentalolla toimi usean vuoden ajan työväenopisto, joka talon myynnin jälkeen joutui muuttamaan ort.kirkon vastapäätä vanhaan puutaloon. Koulutoimi olikin Pitkärannassa laaja ja monipuolinen. Mainittakoon, että siellä toimi ensimmäinen maalaiskunnassa oleva apukoulu, joka nyt vasta on leviämässä jokaiseen kuntaan. Siinä näkyi selvästi Impilahden kunnan kouluviranomaisten kaukonäköisyys. - S e n j a H e l y n e n + S i n a L i n d r u u s.

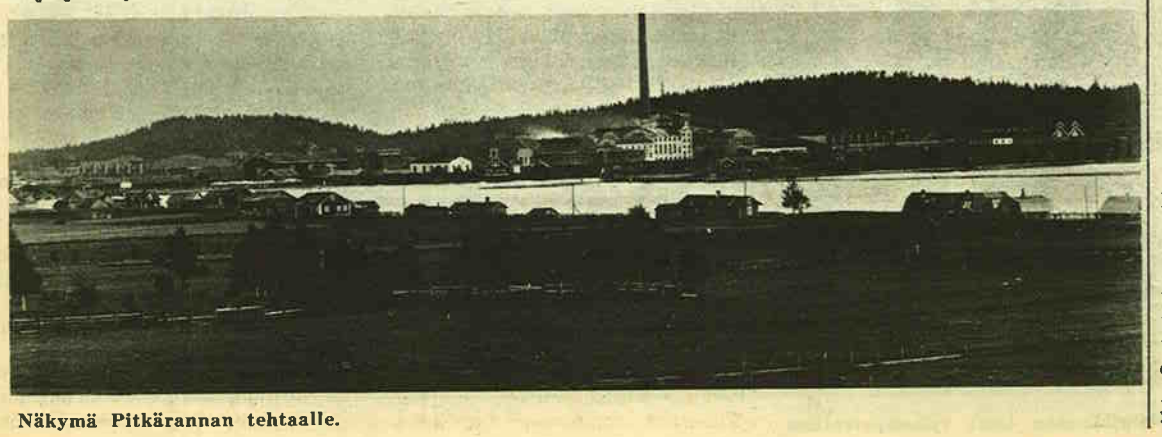

Näkymä Pitkärannan tehtaalle.

Taistelut Impilahden kunnan alueella Talvi- ja Jatkosodassa

Salaisessa sopimuksessa elokuun 23. p:ltä v. 1939 Neuvostoliiton ja Natsi-Saksan kanssa mainitut maat suorittivat Itä-Euroopan jaon, ja siinä Suomi joutui Neuvostoliiton etupiiriin. Kun Suomi ei päässyt Neuvostoliiton kanssa rauhalliseen ratkaisuun, alkoi Neuvostoliiton hyökkäys Suomea vastaan saman vuoden marraskuun 30. pnä Suomen rajan itävyöhykkeellä.

Savo-Karjalan sotilaslääninin ja yleisesikunnan rauhanaikaisissa karttaharjoituksissa oli otettu huomioon, että venäläiset tulevat suuntaamaan joukkojaan Uomaan ja Salmin tien suuntaan ensi tavoitteenaan Koirinoja. Jo silloin todettiin, että venäläisten edettyä Koirinojalle saakka linja Syskyjärvi—Varpajärvi—Saarijärvi (pohj.) tarjosi lähtökohdan venäläisten selustayhteyksien katkaisemiseen Koirinoja—Uomaa-tiellä ja Salmin tiellä aina Laatokan rantaan saakka Pitkärannan itäpuolella.

Sortavalan sotilaspiirissä yhtä vähän kuin Salmin rajavartiossakaan ei kuitenkaan kukaan osannut kuvitella, että kumpaakin edellämainittua tietä pitkin suuntautuisi ensi vaiheessa kahden divisioonan eteneminen. Sodan alettua sekä venäläinen 18. jaroslavilainen Divisioona että 168. Divisioona pääsivät aina Impilahden kirkonkylän porteille saakka. Tammikuun loppuun mennessä venäläisten vahvuudet Uomaan tien suunnassa olivat yhteensä 39.500 miestä, 326 tykkiä, 239 panssarivaunua ja Salmin suunnalla 23.000 miestä, 147 tykkiä, 45 panssariautoa.

Jo alun pitäen venäläisiä viivytettäessä meidän vahvennetun 13. Divisioonan joukot jakaantuivat Käsnäselän (Uomaan) ja Salmin suuntien kesken. Koko vahvuus oli 9.300 miestä. Tykkejä suomalaisilla oli 20. Panssariautoja ja panssarivaunuja meillä ei ollut laisinkaan.

Impilahdelle hyökänneet venäläiset joukot olivat kuitenkin tottumattomia talvisodan käyntiin ja niiden liikkumiskyky teiden ulkopuolella oli olematonta. Kun ne etenivät valtavan pitkinä kolonnina, oli niiden kimppuun helppo hyökätä. Jo rauhan aikana suunniteltua asemaa Syskyjärvi - Varpajärvi - Saarijärvi (pohj.), joka koko talvisodan ajan pysyi hallussamme, 13. Divisioona tuli nyt käyttämään hyväkseen. Koirinojan lahti laajenee laajan suppilon tavoin etelään ja sen vesiä suojaavat Maksiman-, Petäjä-, Putki-, Vuoratsu- ja Paimionsaari, jotka sodan kestäessä muodostuivat kovien taistelujen tantereiksi.

IV Armeijakunnan komentajan kenraali Hägglundin uuden vuoden aatona antama käsky johti laajasuuntaiseen hyökkäykseen ja vihollisyhteyksien katkaisemiseen Uomaan ja Salmin teiden suunnassa. Päämaja oli alistanut armeijakunnalle lisäjoukkoja. Hyökkäyksen toimeenpanoa valvomaan ja seuraamaan saapui IV Armeijakuntaan ajaksi 5.1. - 26.1. 40 päämajan maavoimatoimiston päällikkö everstiluutnantti Valo Nihtilä.

13. suomalainen Divisioona pirstoi venäläiset joukot Uomaan tien varrella useihin motteihin ja pohjoisesta aloitettu hyökkäys eteni "Autin portin" (suomalaisten antama nimitys Uomaan tien ylityskohdalle Jalkaväkirykmentti 39:n komentajan, eversti Autin mukaan) kautta aina Pukitsanmäelle saakka ja tieyhteys Koirinojan ja Salmin välillä katkaistiin.

Kun vihollinen oli saatu motteihin, alkoi niiden tuhoaminen. Mottitaistelussa kunnostautui erityisesti majuri Matti Aarnio, joka alunperin oli määrätty Jääkäripataljoona 4:n komentajaksi, mutta jolla oli sodan loppupuolella useita muitakin joukkoyksikköjä komennossaan.

Siitäkin huolimatta, että venäläisillä oli moteissa voimakas tuliaseistus panssarivaunuineen, onnistui suomalaisten pala palalta tuhota ne. Vain Koirinojan - Kitelän divisioonamotti jäi tuhoamatta. Kun helmikuun puolivälin jälkeen tuli 2-3000 miestä käsittävän Itä-Lemetin motin tuhoamisen vuoro, oli tehtävään majuri Aarnion komentaman Jääkäripataljoona 4:n (peitenimeltään Hiipijä) lisäksi määrätty Hämeen Ratsurykmentti, joka oli jalkautettu. Suomalaisten aikaisempi toiminta motteja tuhottaessa oli iskenyt venäläisiin suomalaiskauhun. Hiiboja idjot (suomeksi Hiipijä hyökkää) kuului kuiskauksena venäläisten puolelta. Tälläkin kertaa oli suomalaisilla hyökkäysvalmisteluun käytettävissä vähän tykistöä, koska se yleensä tulitti Pitkärannan ja saariston suuntaan. Jalkaväki puristi mottia pala palalta kokoon suomatta viholliselle lainkaan lepoa. Silloin venäläiset päättivät murtautua ulos tästä motista, sillä venäläisten rintamillamme suunniteltuun yleishyökkäykseen liittyen venäläisille on Lavajärvelle motista itään tullut apuvoimia. 28.2. klo 22 Itä-Lemetin itäreunalta kuuluu voimakas uraa-huuto. Venäläisten massat vyöryvät Hiipijän asemia kohden. Heidän huutonsa on maata tärisyttävä. Mutta suomalaiset aseet syöksevät tulta hyökkääjää vastaan. Hiipijän alueella käydään taistelua elämästä ja kuolemasta. Taistelu päättyy suomalaisten voittoon. Hiipijän telttaalueella kaatuneiden upseereiden joukossa on mm kenraali Stepan Ivanovits Kondratjev ja koko hänen prikaatinsa esikunnan upseeristo hienoine konekirjoittajattarineen.

Taistelut taukosivat rintamillamme 13.3. 1940, jolloin allekirjoitetun rauhansopimuksen mukaan Suomen oli luovutettava Venäjälle kaakkoisosat maastamme ja kaistale kaakkoisrajaltaan sekä vuokrattava sotilastukikohdaksi Hankoniemi.

Sotatoimet kesällä 1941.

Talvisodan jälkeinen rauhan tilanne ei ollut pitkäaikainen. Kesäkuun 22. päivänä 1941 ryhtyi Saksa hyökkäykseen Neuvostoliittoa vastaan. Poliittisten sekä sotilaallisten tapahtumien seurauksena Suomi joutui jatkosotaan 25.6. 1941, jolloin venäläiset lentokoneet pommittivat suomalaisia paikkakuntia.

Ne joukot, jotka tulivat valtaamaan Impilahden, kuuluivat kenraalimajuri Paavo Talvelan komentamaan VI Armeijakuntaan. Hyökkäysvalmiusasemat olivat linjalla Värtsilä-Korpiselkä. Etulinjassa olivat 5. ja 11. Divisioona. Eversti K A Heiskasen (Kylmä-Kallen) 11. Divisioona ylitti rajan 4.7., mutta sen eteneminen pysähtyi kuitenkin Korpiselästä Koirinvaaraan johtavalle tielle. Vihollinen pureutui erittäin sitkeästi Soanlahden maastoon ja vasta kun eversti Laguksen joukot tunkeutuivat sen selustaan toisella taholla Suistamon Jalonvaarassa, luopuivat venäläiset Soanlahden puolustamisesta. Lagus sai nyt tehtäväkseen edetä joukkoineen Impilahden Koirinojalle ja tavoittivat hänen joukkonsa ensimmäisinä Laatokan rannat varhain aamulla 16.7. Kylmä-Kallen joukot koukkasivat Impilahden kautta Jänisjoen suulle (Läskelään) luoden täten lännessä turvallisen sivustatuen Laguksen joukkojen etenemiselle itää kohden tavoitteena Syväri.

Sotatoimet Impilahdella 1944.

Venäläiset olivat valloittaneet jo tammikuussa 1943 saksalaisilta Pähkinälinnan saaden täten maitse yhteyden saarrettuun Leningradiin. Vuoden 1944 tammikuussa he saivat laajennettua maayhteyttään Leningradin itäpuolella ja saattoivat tämän jälkeen keskittää vahvoja voimia Kannakselle hyökkäykseen Suomea vastaan. Kesäkuun 9. päivänä aloittivat vihollisemme Karjalan kannaksella suurhyökkäyksen, joka johti läpimurtoon ja nopeassa tahdissa koko Kannaksen valtaukseen. Viipuri menetettiin 20.6.

Myös Aunuksen suunnalla oli vuoden 1944 aikana odotettu vihollisen hyökkäystä. Pitkän asemasotavaiheen aikana suomalaiset olivat rakentaneet Aunuksen ja Maaselän kannasten puolustuslaitteita. Vuoden 1944 alussa pantiin käyntiin vielä taaemman aseman rakennustyöt linjalla Pitkäranta - Syskyjärvi - Loimolanjärvi. Tämän ns U-linjan rakennustöitä johti Pitkärannasta käsin sortavalalainen majuri Yrjö Urto (ent. Ehder) ja tämä linja sai nimensä hänen sukunimensä alkukirjaimen mukaan.

Jouduttuaan kesäkuun 21.-22.pnä irtaantumaan Syväriltä suomalainen 5. Divisioona oli yhdessä 15. Prikaatin kanssa vihollista sitkeästi viivyttäen vetääntynyt 9.7. Pitkärannan luoteispuolelle U-asemaan. Taistelu U-asemasta alkoi jo heinäkuun 10. päivän aamuna, jolloin venäläisten hyökkäyskärki hyökkäsi 5. Divisioonaa vastaan talvisodan kuulussa Lemetin maastossa. Asemaa puolusti 5. Divisioonan vasen siipi ja sen ja vasemmalla olevan 8. Divisioonan sauma oli hyökkäyskohdan läheisyydessä. Mainittujen joukkojen, jotka muodostivat suomalaisen VI Armeijakunnan, komentajana oli 7.7. 44 alkaen kenraalimajuri A E Martola (myöhemmin tunnettu Kyproksen joukkojen komentajana). 8. Divisioonasta vasemmalla toimi suomalainen 7. Divisioona, jonka oikea siipi oli vain osittain Impilahden kunnan alueella Saarijärven (pohj.) suunnassa. Ev.luutn. Takkulan johdossa olevista patteristoista kuusi patteristoa sijoitettiin VI Armeijakunnan ja kaksi patteristoa 7. Divisioonan lohkolle. Nämä patteristot näyttelivät huomattavaa osaa vihollista torjuttaessa.

Tiedustelujen avulla oli päästy selville, että venäläisillä oli Laatokan rantatien suunnalla 272. Divisioona, Nietjärven lounaispuolella 114. Divisioona, näiden takana 70. Merijalkaväkiprikaati, Nietjärven pohjoispuolella Kevyt Armeijakunta, johon kuuluivat 30, 32. ja 33. Hiihtoprikaati sekä 3. Merijalkaväkiprikaati ja Katitsanlammen eteläpuolella Jalkaväkirykmentti 297. Suomalaisen 8. Divisioonan oikeaa siipeä vastassa oli todettu 98. ja 99. Kaartin divisioonan joukkoja. Lisäksi oli 5.

---

tenkin heidän käytettävissään olleilla keinoilla otettu huomioon suurmiehemme J V Snellmanin varoitus: "Aseeton kansa on kelvoton." - V i k t o r V ä h ä t u p a.

Sk-paraati Impilahdella, cikalla aluepäällikkö, luutn. N. Stolpe.

Impilahden lotat ryhmäpotretissa.

Simo Härkönen:

Sotilashallintoa ja jälleenrakennustyötä Impilahdella

Viimeisin ajanjakso Impilahden historiassa alkoi, kun heinäkuun puolivälissä 1941, jatkosodan alkuvaiheissa, suomalaiset joukot etenivät voitokkaasti pitäjään ja puhdistivat sen parissa päivässä vihollisista. Heti sen jälkeen ryhtyi Päämajan sotilashallinto-osasto järjestämään siirtoväen paluuta pitäjään, vaikka Sortavala oli vielä venäläisten hallussa. Perustettiin Impilahden sotilashallintopiiri, jonka alueeseen liitettiin Salmin, Suistamon ja Soanlahdenkin pitäjät, lopulta Suojärvi. Tämän hallintoalueen johtoon komennettiin luutn., varatuomari Simo Härkönen, joka sijoitti esikuntansa Impilahden kirkonkylään. Hallintoa hoidettiin maa- ja metsätalouden, kansanhuollon, rakennustoiminnan, terveydenhuollon, eläinlääkintähuollon ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden aloilla, kullakin oma asiantuntija johdossa.

Takaisinvallattuihin pitäjiin perustettiin kunnanesikunnat ja Impilahdella sellainen aloitti kunnanpäällikkö Matti Erosen johdolla hallintotehtävänsä. Hänen tärkeimpiä apulaisiaan olivat poliisijohtaja Sulo Kivitie, väestönsiirron johtaja Aleks Jurvanen, siirtoväenhuollonjohtaja Väinö Okkolin, kansanhuollonjohtaja Johannes Pakkanen, metsätyönjohtaja Kalle Ahonen, maatalousjohtaja Matti Mäkelä, rakennusmestari Viljo Turunen ja rahastonhoitaja Vilho Vuotila.

Kotiinpaluun ensimmäisinä tulivat Impilahdelle opettaja Olga Pajarisen johtamat lottien puhdistusryhmät aloittaen taistelunsa taloihin pesiytyneitä syöpäläisiä vastaan. Rikkisavustusten voimalla lutikat kukistettiin. Sitten tulivat sadonkorjuuryhmät. Näiden työ keskeytyi liian aikaisen talven tulon takia. Muutakin väkeä alkoi palata pitäjään ja lokakuulla nousi väkiluku jo 1.000 henkeen. Vuonna 1943 oli pitäjän väkiluku suurimmillaan 9.500 asukasta.

Jälleenrakennusurakka oli valtava. Pellot olivat päässeet rappeutumaan ja sota oli tuhonnut metsiä, mutta pahin oli tilanne rakennustoimen kohdalla. Impilahden kunnassa oli tuhoutunut lähes maan tasalle 9 kylää: Pitkäranta, Uomaa, (Lemetti), Syskyjärvi, Nietjärvi, Koivuselkä, Koirinoja, Mursula, Hunttila ja Kitelä. Pahoin vaurioituneita kyliä olivat Hippola, Leppäsilta ja Ruokojärvi. Haukkaselässä, Kirkonkylässä, Kerisyrjässä ja monissa muissa kylissä näkyi myös sodan tuhoja. Kaikkiaan oli pitäjässä tuhoutunut liki tuhat rakennusta, niiden joukossa mm. molemmat Pitkärannan ja Kitelän kirkot, Pitkärannan yhteiskoulu, Impilahden kunnalliskoti, 10 kansakoulua, kansanopisto jne.

Rakentaminen aloitettiin jatkosodan yhä kestäessä, mies- ja tarvikepulan vallitessa, kaikella tarmolla ja todella. Puolet sodan tuhoamista rakennuksista ehdittiin saada uudelleen pystyyn. Samanaikaisesti viljeltiin peltoja sellaisella täysteholla, että satotulokset uupuivat noin kolmannaksen rauhanajan luvuista. Metsätaloutta kohennettiin, teollisuus elpyi, - mm Pitkärannassa uuden sahalaitoksen 4 raamia oli toiminnassa.

Tämän taloudellisen kehityksen ohella pyrittiin muillakin elämän aloilla kohti rauhanajan oloja. Kirkollinen elämä oli niistä tärkeimpiä. Rovasti I V Talvitie saapui ensimmäisten siirtolaisten keralla syksyllä 1941 hoitamaan seurakuntaansa. Lämmittämättömään kirkkoon kertyi talvipakkasillakin sanankuulijoita luutn. Härkösen hoitaessa aluksi kanttoriurkurin virkaa kohmeisin sormin. Ortodokseja kaitsi aluksi Suistamolta käsin kirkkoherra Aleksanteri Ryttyläinen, myöhemmin oman pitäjän papit Vladimir Petsalo ja Aleksanteri Olanto kanttoreineen. Kun kirkoista oli säilynyt vain Impilahden luterilainen kirkko, sitä käytettiin usein ortodoksisiinkin palveluksiin, jotka enimmäkseen pidettiin kodeissa ja kouluilla.

Opetustoimen alalla rynnistettiin rinnan muun jälleenrakentamisen kanssa. Kansakouluntarkastaja Arvo Jääskisen johdolla mobilisoitiin vuoden 1942 alusta parikymmentä innostunutta oman pitäjän opettajaa työhön ja ensimmäisenä aloitti 17.1. 1942 Leppäsillan kansakoulu opetustyön. Syksyllä 1943 oli Impilahdella 18 koulua toiminnassa, omissa huoneistoissa 10 ja vuokrahuoneistoissa 8. Oppilaita niissä oli yhteensä liki puolentoistatuhannen ja opettajia 41.

Pitäjän henkiset harrastukset ja järjestötoiminta alkoivat elpyä niiden mahdollisuuksien puitteissa, mitkä poikkeukselliset olot sallivat. Kymmenet yhdistykset ryhtyivät jo toimimaan, kuoroja oli monissa kylissä. Viipulanniemellä pidettiin ilmavartion suojaamana oikein maakuntajuhla, jonka mieleenpainuvin ohjelmanumero oli mainehikkaan runonlaulajan Oksen ja Mäkiselän esittämä kotiinpaluun itkuvirsi. Keväällä 1944 perustettiin hyvin toivein pitäjän henkisen työn yhteistoimikunta, jonka tarkoituksena oli "karjalaisten kulttuuriperinteiden vaaliminen, pyrkimys henkisen elämän syventämiseen ja suurempiin aikaansaannoksiin henkisten harrastusten alalla yhteistyön puitteissa."

Elämä Impilahden pitäjässä oli luontumassa rauhanajan uomiin, vaikka sankarihautaukset muistuttivat sodan ankarasta todellisuudesta. Kevät 1944 toi kuitenkin aavistukset siitä, että toiveet rauhasta ja Karjalan säilymisestä omanamme olivat sammumassa. Oli ryhdyttävä laatimaan evakuointisuunnitelmia. Nythän meillä oli niistä kokemusta ja oli henkilöstöäkin niitä toteuttamaan. Kaikessa hiljaisuudessa varustauduttiin pahimman varalta. Juhannuksen tienoilla tuli sitten käsky Impilahden tyhjentämiseen. Sen täytäntöönpanoon oli riittävästi aikaa. Vihollinen ei pahemmin hätyyttänyt ja kuljetukset sujuivat varsin hyvin. Sitä mustempi oli mieli lähtijöillä, jos lähettäjilläkin. Venäläisten hyökkäys pysäytettiin Pitkärannan liepeille. Nietjärvellä heitä kaatui linjojemme eteen parituhatta. Rintamamme kesti tältä ja monelta muultakin osin, mutta se ei parantanut rauhan raskaita ehtoja. Raja vedettiin samoille linjoille kuin talvisodan jälkeen ja se merkitsi mm Impilahden menetystä.

Syyskuun 21. päivänä 1944 luovutettiin Impilahden pitäjä uusille isännille. Samana päivänä poistui Impilahdelta sotilashallintopiirin esikunta, joka oli valvonut loppuun saakka pitäjän tyhjentämistä. Laulettiin lähtijäisiksi Karjalaisten laulu ja käytiin sankarihaudoilla jättämässä kukkaset ja laulamassa "Jumala onpi linnamme". Poikettiin vielä hyvästelemässä luovutustaan odottava Sortavalan kaupunki ja sitten matka jatkui yli pakkorajan, kohti rauhaa, jonka koviin ehtoihin oli niin vaikea sopeutua.

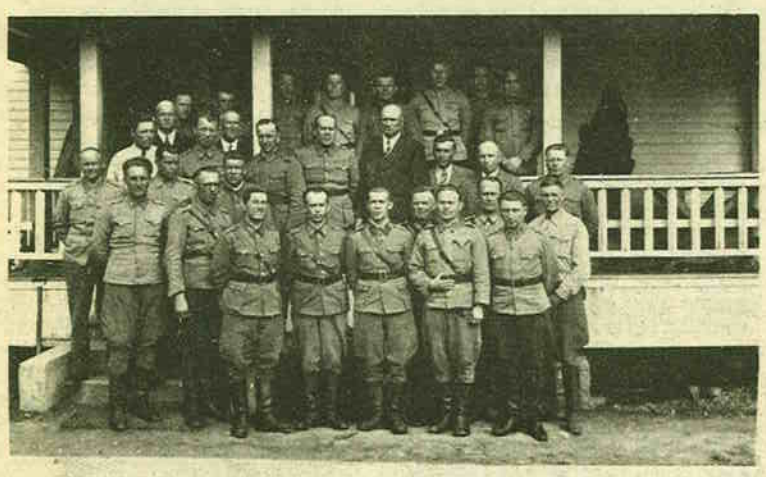

Sotilashallintopiirin esikunta ja poliisikunta kokoontuneena yhteiseen neuvonpitoon.

Divisioonaa vastassa yksi, tosin pahoin kulunut panssariprikaati, vahva tykistö sekä raketinheitinyksikköjä.

10.7. alkaen vihollinen yritti koko rintaman leveydellä moneen otteeseen murtaa U-linjaa, mutta se kesti ja hyökkäykset torjuttiin. Heinäkuun 15. pnä alkoi ratkaiseva taistelu 5. Divisioonan kaistalla Nietjärven molemmilla puolilla. Tällöin vihollisen onnistui saada lähes neliökilometrin suuruinen murto. 17. päivään mennessä suomalaisten onnistui jälleen palauttaa rintamalinjansa ennalleen. Tämän jälkeen venäläiset ryhtyivät nopeasti siirtämään voimiaan osaksi Loimolan-Tolvajärven seudulle, osaksi kokonaan pois Laatokan Karjalasta.

Heti kun rintama Kannaksella ja muualla oli rauhoittunut luopui presidenttinä ollut Risto Ryti tehtävästään ja hänen seuraajakseen valittiin Mannerheim. Syyskuun 19. päivänä 1944 Suomi allekirjoitti välirauhansopimuksen. Suomi joutui jälleen luopumaan Karjalasta, jonka puolesta rintamamiehemme niin urheasti olivat taistelleet.

Mutta itsenäinen Suomi jäi elämään. Pahin uhka Suomea vastaan oli torjuttu.

»Missä sankariveljet taisteli rinnan,
miss' maaemon huulilla hurmetta on,
missä urohot uljahat suurimman hinnan
antoivat kulkien kuolohon,
siell' on rakkahin maa,
siell' on kaunehin maa,
sinne muistoissa vain saan taivaltaa
:,: Oot Karjala toivojen maa :,:»

(Eri lähteiden mukaan Kalervo Talvitie)

Jälleenrakennustoiminnasta

Rakennustoiminta saatiin kesän 1942 tultua todenteolla alkuun. Se oli ensiksi keskitettävä vaurioituneiden rakennusten korjaamiseen asuttavaan kuntoon. Jo heinäkuun puoliväliin mennessä 1942 saatiin Impilahden kunnassa 490 asuinrakennusta ja 427 muuta rakennusta korjatuksi. Vuoden loppuun mennessä saatiin tehdyksi 48 uutta asuinrakennusta, 32 kotieläinsuojaa ja 66 muuta rakennusta. Kun keväällä 1942 oli täytynyt majoittaa 47 pahviparakkiin useita satoja ihmisiä, saivat nämä kaikki talveksi majoituksen korjatuissa tai rakennetuissa hirsitaloissa. Rakennuksia korjattiin ja teetettiin etupäässä sotilashallinnon rakennustoimistojen avulla, mutta yksityinen rakennustoiminta alkoi vuoden 1942 aikana vilkastua siinä määrin, että sen osalle on laskettava 1/3 vuoden koko rakennustoiminnasta. Vuonna 1943 valmistui kunnassa 80 uutta asuinrakennusta, 43 kotieläinrakennusta ja 35 muuta rakennusta. Kun vielä vuoden 1944 puolella vastaavat luvut olivat 22, 12 ja 4, voimme yhteenlaskulla todeta, että pitäjän tuhoutuneista 839 rakennuksesta oli lähes puolet eli 342 uudelleen rakennettu ja osittain vaurioituneet suunnilleen kaikki korjattu. Se oli kaunis todistus impilahtelaisten jälleenrakennustyöstä.

Venäläisetkin olivat suorittaneet kunnassamme rakentamista jättäen pystyyn toista sataa eri rakennusta. Näistä tunnetuimmat olivat Pitkärannan 19 kolhoositaloa, 40 m pituisia kaksikerroksisia puutaloja, jollaisia löytyi muualla takaisinvallatussa Karjalassa ainoastaan Koiviston kunnassa, sielläkin Pitkärannan asutusta pienempi rykelmä. Venäläiset olivat aikoneet rakentaa Pitkärannasta kaupungin, suunnitelleet ja osittain toteuttaneet sitä varten asemakaavaa. He olivat tunteneet erikoista mielenkiintoa varsinkin Pitkärannan vuoriteollisuuteen. Kaivosalueelta löytyi koeporauslaitteita, jotka osoittivat, että venäläiset olivat hyvin tunteneet maan sisässä kulkevat malmisuonet. Kun tunnemme Pitkärannan vuoriteollisuuden historiaa, emme saata tätä ihmetelläkään, sillä kaivostoiminta Pitkärannassa oli aikoinaan venäläisten käsissä ja heillä saattoivat vieläkin olla tallessa kartat silloin todetuista malmiesiintymistä. - Nämä kolhoositalot olivat varsin kömpelöitä rakennuksia, joiden perusta jo oli niin huono, että pitkä rakennus sen päällä aaltoili. Keittiöhellat, suoravetoiset uunit ja pelkällä pudotusaukolla "toimivat" sisäkäymälät olivat kaukana suomalaisesta rakennuskulttuurista. Nämä sotasaalisrakennukset myytiin asukkaille ja olisivat ne joutu-

Voihan leipää paistaa, vaikka talossa ei olekaan seiniä. Aleksi Sulku Kitelästä leipäuunin lämmityspuuhissa.

Salmin Rajavartiosto

Vaikka Impilahden pitäjä ei ulottunutkaan valtakunnan rajaan, oli sen alueella, Pitkärannassa ja Uomaalla Salmin Rajavartioston osia. Lienee paikallaan rajoitetun palstatilan sallima katsaus sen vaiheisiin kahden vuosikymmenen ajalta.

Vuoden 1918 aikana oli itärajan vartiointia kokeiltu sotaministeriön alaisilla muodostelmilla. Kokeilun tulokset ja neuvottelut johtivat siihen, että ehdotus vartioinnin uudelleen järjestelystä voitiin tehdä. Valtioneuvoston 21.3. 1919 tekemällä päätöksellä perustettiin itärajan rajavartiostot. Tuon päätöksen pääkohdat olivat:

- rajavartiostot ovat sisäasiainministeriön valvonnan alaisia
- kunkin rajaläänin maaherra vastaa oman lääninsä rajaosan vartioinnista
- maaherran avuksi määrätään rajakomendantti
- rajakomendantin alaiseksi muodostetaan sotilaallisesti järjestetty rajavartiosto
- sotaministeriö luovuttaa Viipurin läänin rajakomendantille kantajoukoksi 10 aliupseeria ja 40 miestä, miehistö on osaksi värvättyä, myöhemmin kokonaan asevelvollisia, määrältään 350 miestä
- sotaministeriö luovuttaa tarvittavat aseet, vaate- ja varusesineet, rajajoukoilla olevan muonan, kulku- ja kuljetusvälineet, sidetarpeet ym tarvikkeet.

Salmin Rajavartioston viimeinen komentaja eversti Veikko Räsänen.

Viipurin läänin, Laatokasta Kuopion läänin rajalle ulottuvan n 370 km pitkän rajaosuuden rajavartioston nimeksi määrättiin Salmin Rajavartiosto. Sen komentajaksi nimitettiin jo aikaisemmin rajakomendantiksi määrätty jääkärikapteeni Leo Kyander, asuinpaikkana Pitkäranta. Hän oli siviiliarvoltaan varatuomari, ja hän oli vuosina 1912-15 toiminut asianajajana Pitkärannassa, joten hän tunsi erinomaisesti Laatokan Karjalan.

Rajavartioston kokoonpanossa oli monenlaisia vaikeuksia: luvatusta kantajoukosta tuli vain osa, siirretyistä jäi puolet tulematta, kutsunnassa määrättyjen tulossa oli sekaannusta jne. Saatiinhan komppaniat kootuksi ja rajalle, niiden sijoituspaikkoja vaihdettiin useampaan kertaan, samoin vaihteli komppanioiden lukumäärä kolmesta viiteen.

Esikunnan kokoonpano oli v 1919: komentaja, talouspäällikkö, rahastonhoitaja, adjutantti, varus- ja muonamestarit, kirjuri, autonkuljettaja ja lähetti.

Järjestelyvaiheen jälkeen oli sijoitus: Esikunta: Pitkäranta, 1 K: Salmi, 2 K: Pitkäranta ja 3 K: Suojärvi, KKK: Uomaa, myöhemmin siitä muodostettiin 4 K: Uomaa.

Majoitus saatiin Pitkärannassa tehtaan johdon myötävaikutuksella välttävästi järjestetyksi. Esikunta sijoitettiin aluksi komentajan asunnon yhteyteen, sitten saatiin kaivosten entinen konttorirakennus käyttöön. Miehistömajoitusta varten kaksi työväen asuinrakennusta, "Petäjäkylän kasarmit", kummassakin 16 huonetta. Rajoilla olevat komppaniat saatiin majoitetuiksi entisiin venäläistyttämiskoulutaloihin, Uomaalla (1920) valtion metsänhoitajan virkataloon, vartiot rajakylien taloihin, joskus saatiin erillinen huone, jopa talokin, mutta usein miehet majailivat talonväen kanssa samassa pirtissä.

Aunuksen retki ja sotatoimet keväällä ja kesällä 1919 saivat aikaan muutoksia komppanioiden sijoituksissa, mm Laatokan rannan seutuvilta siirtyi rajanvartiointi Pohjois-Savon Rykmentille. - Kuten vanhempi väki muistaa, oli muitakin armeijan yksiköitä rajaseudulla.

Rauha solmittiin Tartossa 1920, rajalla rauhoittui - mutta ei täydellisesti - sotilaallista toimintaa oli molemmin puolin. Päästiin kuitenkin rakentamaan, kehittämään ja kouluttamaan.

V 1920 ostettiin kauppias F Immoselta Pitkärannan Peräkylältä kiinteistö ja tontti, jonka rakennuksiin voitiin sijoittaa esikunta, varastoja, tallit ym. Samana vuonna ostettiin kauppias V Penttoselta maatila Töhisevänpuron ja Konnunkylän väliltä. Nyt päästiin rakentamaan - tietenkin määrärahojen puitteissa. Vuosina 1921-25 rakennettiin esikuntarakennus, komentajan, upseerien ja aliupseerien asuntoja, miehistökasarmi, päävartio, varastoja, miehistösauna, pesula, asepaja ja ammusvarasto. - Vuonna 1932 paloi tilan päärakennus siihen välittömästi liittyvine ulkorakennuksineen, mm tuhoutuivat tallit, ajokalu- ja pp. säilytystilat. Vuonna 1933 valmistui neljän perheen upseeritalo sekä tallit. Rajoilla rakennettiin vartioita ja asuntoja, mm Suojärvelle valmistui v 1925 ja Uomaalle 1926 upseeri- ja aliupseeriasuntoja.

Rajavartiostoa Toikkasesta päin nähtynä.

Salmiin, Kasakkalahden rannalle, rakennettiin v 1939 ajanmukainen komppanian majoitusalue kaikkine tarpeellisine rakennuksineen. Manssilaan sijoitettu I/SR ennätti juuri muuttaa, kun talvisota alkoi.

Vielä kaksi kertaa muutettiin rajavartiostojen kokoonpanoa. Valtioneuvoston istunnossa 18.8. 1921 päätettiin, että rajavartiostot muodostetaan pelkästään palkatuista rajasotamiehistä. Tuskinpa muutosta ennätettiin toteuttaa, kun taas tuli muutos, saatiin asevelvollisia. Salmin Rajavartiostoa vahvistettiin kahdella varusmieskomppanialla, toinen sijoitettiin Pitkärantaan ja toinen Salmin Manssilaan. Asevelvollisia ei käytetty varsinaiseen rajapalveluun, sen suorittivat rajasotamiehet. Eduskunta myönsi määrärahan maaliskuulla 1921 ja voitiin siirtyä tähän sekajärjestelmään, joka havaittiin hyväksi.

Aivan alkuun oli muonasta huutava puute, jopa niin, ettei miehistöä voitu sen puutteessa lähettää rajalle. Ne vaate- ja varusesineet, jotka perustamisvaiheessa saatiin, olivat loppuunkulutettuja. Omat vaate- ja jalkinekorjaamot toimivat heti alusta alkaen ja auttoivat osaltaan. Sikäli kuin koko maata käsittävä pulaaika helpottui, kohentuivat olot myös rajavartiostossa. Lääkintähuolto saatiin melkeinpä heti tyydyttävästi järjestetyksi, Pitkärannan tehtaan ja Salmin sekä Suojärven kunnanlääkärit toimivat myöskin SR:n lääkäreinä. Oli omat sairastuvat sekä koulutetut hoitajat. Perusvaiheessa saatu aseistus oli heikonpuoleista ja sekalaista, ajan mittaan saatiin tarkoitustaan vastaavaa ja hyvää. Kuljetus oli alussa hankalaa ja aikaa vievää, matkat olivat pitkät, tiet huonot ja talvella auraamattomat. Kun Suojärvelle valmistui rautatie 1923 ja Pitkärantaan 1932 ja lisäksi kuorma-auto oli joka rajakomppaniassa - esikunnalla useampikin - oli kuljetuspuoli kunnossa. Puhelinyhteyksiä ryhdyttiin heti kunnostamaan ja rakentamaan uusia, jo 1930-luvun alkupuolella ne olivat tyydyttävät. Sotakoiratoiminta oli yhdistetty viestipalveluun, ensimmäinen koirakurssi pidettiin Kitelässä v 1920, johtajana jääkärikapteeni Väinö Kaski.

Upseerit ja aliupseerit koulutettiin armeijan kouluissa ja kursseilla. Varusmiehistä ja sellaisista kantamiehistä, jotka eivät olleet vähintään alikersantteja, koulutettiin aliupseereita RAUK:ssa Höytiäisellä. Kantamiehet saivat koulutuksen Rajavartiokoulussa (Rv.K) Lieksassa. Jokakesäiset leiriharjoitukset pidettiin Salmin Saarijärvellä.

Hengellinen huolto oli järjestetty niin, että tehtaan pappi hoiti nämä tehtävät Pitkärannassa, Salmissa ja Uomaalla. Tämän suorittivat pastorit K H Mannerkorpi 1923, Väinö Mutru 1924-36 ja Jouko Karanko 1937-39.

Niin kesä- kuin talviurheilukin oli vireää. Ensin karsittiin komppanioissa, sitten katsastettiin koko SR ja paremmuus ratkaistiin rajavartiostojen välisissä kilpailuissa, käytiinpä armeijankin kilpailuissa mittaa ottamassa.

Rajavartiostot vakinaistettiin v 1932. Samana vuonna siirtyi puolustuslaitos aluejärjestelmään ja E/SR:n työt lisääntyivät kun se sai hoitaakseen Salmin Sotilaspiirin esikuntatyöt, kutsunnat, kertausharjoitusten järjestelyn, varastojen hoidon jne. Pitkärantaan rakennettiin piirin varastorakennukset.

Rajavartiostojen Esikunta, Helsinki, johti ja valvoi toimintaa. Ensimmäinen päällikkö oli eversti F Järnström, hänen jäätyä eläkkeelle v 1935 nimitettiin eversti W E Tuompo uudeksi päälliköksi.

SR:n komentajat: maj. L Kyander 1919-22, maj. T Iloniemi 1922, maj. L Kyander 1922-24, maj. A Kääriäinen 1925-26, maj. A L Blick 1926, maj. L Kyander 1927, evl. P A Autti 1928 ja evl. V Räsänen 1928-39. Komentajan apulaiset: maj. Kääriäinen 1922-24, kapt. V Nikoskelainen 1927-28, maj. K A Inkala 1928-36 ja maj. V V Paloheimo 1936-39.

Impilahden kunnallishallinnossa oli SR edustettuna, valtuuston sekä taksoituslautakunnan asiantuntijajäsenenä oli kapteeni Juhani Aho ja palolautakunnan jäsenenä majoitusmestari August Jauhola. Työnantajana, elintarvikkeiden, polttopuiden, rakennustarvikkeiden ja rehujen ostajana sekä verojen maksajana oli SR huomattava Impilahden talouselämässä.

Rajavartiostot oli perustettu turvaamaan rauhaa rajoillemme ja estämään kaikki laiton toiminta siellä. Ne olivat myöskin osa puolustusvoimiamme ja joutuivat ottamaan vastaan sodan ensi-iskut, kun maamme joutui hyökkäyksen kohteeksi marraskuun lopussa v 1939. Reserviläiset Karjalan Ryhmän pataljoonissa olivat suurelta osalta Salmin Rajavartiostoon kouluttamia ja kotoisin Laatokan Karjalasta. Aluejärjestelmä ja rauhanaikainen koulutus tähtäsivät siihen, että tarvittaessa pystyttäisiin puolustautumaan niin tehokkaasti kun vain voimavaramme sallisivat. Sodan syttyessä voitiin todeta, että näitäkin asioita oli hoidettu huolella ja tarmokkaasti.

- K Kinnunen

neet purettaviksi tai paremmin rakennetuiksi. Kun armeija tarvitsi niitä jatkuvasti majoitustarpeisiinsa, ei niitä ehditty hajoittaa.

Myös rakennustoiminta siirtyi toukokuussa 1942 siviilihallintoon. Yhteistoiminta sotilashallintoviranomaisten kanssa jatkui kuitenkin vuoden loppuun saakka. Sitten otti kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö asiat hoitoonsa, kunnes ne kesällä 1943 siirtyivät asianomaisille maanviljelysseuroille. Ministeriöllä oli kuitenkin Sortavalan Rakennuspiiri huolehtimassa Laatokan-Karjalan rakennustoiminnasta sekä rakennustoimen valvojat Pitkärannan ja Paipaan asutuskeskuksissa. Molemmat alueet olivat asemakaavoitetut ja niille rakentaminen kävi vain valvonnan alaisena päinsä. Mainittakoon, että mm Pitkärantaan haettiin vuosina 1943-44 runsaasti rakennuslupia, joten tämä teollisuusseutu olisi piakkoin tullut rakennetuksi entistä ehommaksi, ellei onneton rauha olisi tehnyt aloitteita tyhjäksi. Pitkäranta Oy korjasi täydellisesti tuhotut Jukakoskien voima-asemat ja muun jälleenrakennuksen ohella rakennutti uuden sahalaitoksen, jossa oli 4 raamia toiminnassa. Tehtaiden jälleenrakennustyötä johti tekn. tohtori Olavi Tammenoksa, joka oli nyt sekä Pitkäranta Oy:n että Pitkärannan Kaivos Oy:n toimitusjohtaja. Näissä teollisuuslaitoksissa työskenteli n 500 miestä.

Rajavartioston aliupseerien orkesteri, vasemmalta: Ahonen Kaari, Saarinen, Öyrä, Nykänen ja Pessi.

—✶—

Kansanhuollosta

Kansanhuollon kehitykselle Impilahdella luonteenomaista oli vuonna 1942 monien tätä toimintaa helpottavien kauppaliikkeiden alkuunpääseminen. Impilahden kunnassa oli näitä liikkeitä 20 ja ne helpottivat suuresti elintarpeiden jakelua väestölle. Talvi 1942 oli ruokatilanteen kannalta vaikeinta aikaa, vaikkei sitä voitu verrata vapaussodan vuosiin, jolloin näillä seuduilla suoranaisesti nähtiin nälkää. Nyt voitiin sentään jakaa leipäannokset, rasva ja sokeri, mutta maidosta ja varsinaisista särvinäineista oli kova puute. Kova talvi aiheutti perunoiden jäätymisen alentaen niiden ravintokelposuutta. Paleltuneita perunoita oli sentään niin armeijan kuin siviiliväen opittava syömään ruoassaan. Kalastuksesta ja metsästyksestä ei ollut sanottavasti apua, mutta kun muut elintarpeet voitiin aina viivytyksettä ja tasapuolisesti jakaa kuluttajille, selviydyttiin talvesta niin, että yleisempiä terveydellisiä haittoja ruoan niukkuudesta ei johtunut. Vuonna 1943 toimi kunnassa jo 27 myymälää. Myllyjä oli 4 ja näistä Aleks Pakkasella vehnämylly Hippolassa. Kalastus lisääntyi melkoisesti, kun pyyntivälineitä oli saatu runsaammin ja veneitä ryhdytty rakentamaan. Metsästys tuotti myös enemmän, sillä lintu- ja jänisriista lisääntyi v 1943 huomattavasti. Riistanhoitoyhdistys saatiin toimimaan ja metsästyksenvalvonta rauhanajan tasolle.

Sotien aikana toimi Impilahdella kansanhuollon johtajana entinen

Liisa Saari:

Pitkärannan teollisuutta

Impilahden pitäjän alueella on runsaasti louhimiskelpoista ainesta, myös malmeja: kuparia, rautaa, sinkkiä, tinaa jopa hopeaa. Tämä malmilajien runsaus on toisaalta ollut omiaan luomaan vaurautta alueen maatalousvoittoiseen elintapaan, toisaalta se on asettanut louhintatyölle omat vaatimuksensa ja erikoistumistarpeensa työtapoja silmälläpitäen.

Eräiden lähteiden mukaan malmia olisi louhittu jo 1770-luvun alussa pitäjän malmirikkaimmaksi osoittautuneella alueella, Pitkärannan kylässä. Seuraavan kerran saamme tarkempia tietoja kaivostoiminnasta v:lta 1840, jolloin 3-henkinen yrittäjäryhmä anoi ja sai valtauskirjan. Tällöin mainitaan venäläiset Osvintsov ja Branov sekä ruokojärveläinen talollinen A. Anisimov kaivosyrityksen alkuunpanijoiksi. Tämä, kuten edeltäjätkin, luopui pian yrityksestä.

Tämän jälkeen yrittäjiä oli monia, mm. englantilainen Lionel Lukin, venäläinen kolleegineuvos Omeljanov, jolla oli työssä tehtaalla mm. venäläiset orjansa. Näillä hän hakkuutti suuret määrät Laatokan rantamien metsistä, mistä aikanaan aiheutui suurta kiistaa pitäjänkokouksen ja Omeljanovin välille. Yritys tyrehtyi kohtuuttomiin kuljetuskustannuksiin. Samoin kävi 1800-luvun alkupuolella lukuisille muille yrittäjille, jotka malmin houkutelemina saapuivat louhintaa yrittelemään.

Eräänlaiseksi nousukaudeksi voisi luonnehtia aikaa vv. 1847—55, jolloin kaivostoiminta oli »Pitkärannan komppania»-nimisen yhtiön hallussa. Yhtiön taloudellisen tilan laskiessa toiminta lopetettiin ja omaisuus huutokaupattiin.

Pitkärannan selluloosatehdas Pusunsaaressa.

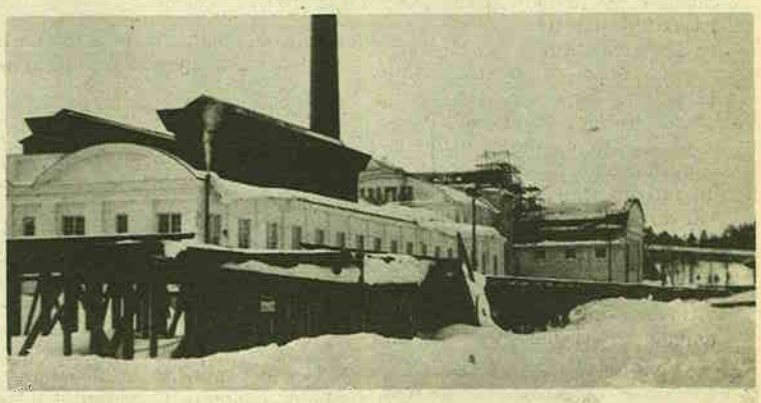

Pitkärannan kaivoksen »murennos».

Vähitellen laitokset rappeutuivat ja kaivokset täyttyivät vedellä. Vasta v 1875, jolloin venäläinen pankkiliike Meyer sai haltuunsa kaivokset, toiminta kaivoksissa sai uutta vauhtia. Ratkaisevan osan suunnittelu- ja uusimistoimista pani alulle Suomen vuorihallituksen kaivostarkastaja E H Furuhjelm, josta tuli laitosten omistajan apulainen ja neuvonantaja. Hänen onnistui saada kaivoksen palvelukseen kaksi miestä, saksalainen Otto G Trüstedt ja ruotsal. vuori-ins. G Gröndahl. Näiden miesten ansiosta Pitkärannen kaivostoiminta elpyi siinä määrin, että se sai kokea todellisen loistokauden vv 1880-1903. Toiminimenä tehdas käytti "Pitkärannan kupari- ja tinatehdas". Ins. Gröndahlin tekemien uudistusten ja muutosten ansiosta tuotantoluvut kohosivat huomattavasti. Kolmas Pitkärannan kaivostoimintaan ko ajanjaksona vaikuttanut mies oli Otto Trüstedt nuorempi. Hän toimitti Pitkärannan malmikenttien tieteellisen tutkimuksen, jonka tuloksen perusteella julkaisi väitöskirjansakin. Sama tutkija löysi v 1910 Outokummun kuparimalmin emäkallion. Tänä aikana rakennettiin Uuksunjokeen kolme voimalaitosta voimansaantia varten, Uuksu, Kivenkulma ja Juka. Toinen perustavaa laatua oleva parannus olivat ilmaradat, joilla malmi siirrettiin kaivoksilta jalostamoihin.

V 1899 Pitkärannan laitokset siirtyivät taas kerran uuden omistajan haltuun, venäläiselle Aleksandrovski-yhtiölle. Alku näytti lupaavalta, kunnes rautamarkkinat yhtäkkiä heikkenivät, ja sen seurauksena yhtiö teki konkurssin. Laitokset joutuivat Venäjän valtionpankin omistukseen, joka v 1903 lakkautti kaiken siihenastisen toiminnan Pitkärannan tehtailla. Lakkautus koski myös lasi- ja punamultatehtaiden toimintaa, joka sekin oli virinnyt Pitkärantaan.

V 1908 valtakunnanpankki möi laitokset eräälle englantilaiselle, mutta jonkin ajan kuluttua joutui ottamaan ne jälleen haltuunsa. Tällä välin englantilainen oli ehtinyt myydä kaiken myytäväksi kelpaavan laitoksista. Muutaman seuraavan vuoden aikana laitoksilla oli taas epämääräinen joukko omistajia ja kuten odottaa sopikin, laitokset pääsivät tänä aikana kovasti rappeutumaan.

V 1916 laitosten omistajaksi tuli norjalaissyntyinen konsuli Christopher Ditlev Diesenin perustama osakeyhtiö Pitkärannan Tehdas Oy. Laitokset käynnistettiin taas kerran, mutta toiminta ei kannattanut ja tehdas lakkautettiin toistaiseksi. Vv 1930-34 yhtiö tutkitutti taas kertaalleen alueen malmivarat, mutta yleismaailmallisen pula-ajan heikkojen suhdanteiden vuoksi toiminta ei päässyt käyntiin kunnes vasta v 1936 Suomen Malmin toimesta, sekin vain koe-louhintaan. Talvisota katkaisi taas omalta osaltaan tyystin kaivostoiminnan.

Tiettävästi Pitkärannassa on tätä nykyäkin kaivostoimintaa. Rautaa, sinkkiä ja kuparia sanotaan esiintyvän maaperässä runsaasti ja laajalla alueella.

Kaivosten omistajat suurelta osin olivat siis ulkomaalaisia. Samoin oli työnjohtajisto. Mutta myös ammattitaitoinen työväki oli monin ajoin maan rajojen ulkopuolelta tuotettua. Tämän on katsottu suurelta osin vaikuttaneen siihen, että Pitkärannasta kehittyi kosmopoliittisia piirteitä elämäänsä saanut yhteisö.

Olemme tarkastelleet edellä Pitkärantaa sen geologisia rikkauksia silmälläpitäen. Maantieteellisestikin Pitkärannalla on edullinen sijainti, mikä on omiaan laajentamaan sen elinmahdollisuuksia taas uuteen suuntaan. Laatokan saaristot suojanaan, suurten virtojen äärellä ja ennenkaikkea suurten metsävarojen tuntumassa avasivat tien suurisuuntaiselle puutavarateollisuudelle. Ensimmäinen suurempi yritys tällä alalla oli Nurmisaarella sijainnut Victor Hovingin yksiraaminen saha. Hänen kuoltuaan saha siirtyi Gromov-firmalle, jonka toimesta saarelle rakennettiin pian toinenkin saha. Yhteensä näiden kahden sahan vuosituotanto nousi 3000-4000 standarttiin. Pitkärannassa toimi jonkin aikaa tehtaiden omakin saha. Tämä saha paloi v 1916, eikä sitä enää rakennettu uudelleen, koska metallin valmistus oli tällöin lopussa eikä polttopuuta näin ollen tarvittu tehtailla.

Impilahdella sijaitsi myös toinenkin kaivosyritys. Vuosisadan rikkaimmaksi rautakaivokseksi nimitetty Välimäen kaivos sijaitsi myös pitäjän alueella. Kaivoksen malmivarat löydettiin v 1889. Kun kaivostoimintaa siellä harjoitettiin vv 1889-1891 ja 1895-1906. Vv 1896-1904 louhittiin keskimäärin 32300 t/v rautaa. Malmi rikastettiin sähkömagneettisesti rikastustehtaassa. Rikaste vietiin sulatettavaksi Viteleessä sijaitsevaan Putilovin tehtaaseen.

Palatkaamme Pitkärannan tehtaalle. Kaivostoiminta oli siis päättynyt 1900-luvun alkuvuosina. Tästä eteenpäin laitokset siirtyivät taas omistajalta toiselle ja luonnollisesti varsinaisen kaivostoiminnan puuttuessa rappeutuivat. Tehtaan vaiheet heijastuivat myös paikkakunnan väestörakenteessa ja -määrässä. Pitkäranta hiljeni ammattitaitoisen työväen muuttaessa paikkakunnalta.

V 1916 tämä hiljaiselo kuitenkin vihdoin katkesi, sillä paikkakunnalle saapui uusi yrittäjä, norjalainen konsuli Christoffer Ditlev Diesen. Hänethän mainitsimme jo edellä. Norjalaisen pääoman turvin hän perusti osakeyhtiön Oy Diesen Wood Co Ab:n. Yhtiö osti metsiä käyttöönsä, samoin Saimaan kanavan varrelta Juustilan sahan. Etevänä liikemiehenä Diesen piankin huomasi, että Laatokan rantamaiden metsävarat tarjoavat mahdollisuuksia yhäkin suurempiin puutavarateollisuuden mahdollisuuksiin. Niinpä yhtiö piankin osti v 1914 Richard Bergströmin perustaman Ladoga trävaru Ab:n ja sai kaupan yhteydessä myös Kotkaniemen sahan.

Ensimmäisen maailmansodan sytyttyä näihin aikoihin alkoi yhtiön toiminta hintojen nousun myötä vilkastua voimakkaasti. Yhtiön osakepääomaa voitiin useaan otteeseen nostaa, sillä yhtiöllä oli erittäin hyvä maine ja tavara meni kuin "kuumille kiville". Uusia sijoituksia voitiin myös tehdä rohkeasti. Niinpä v 1916 voitiin hankkia Pitkärannan kaivos- ja teollisuuslaitokset sekä muut kiinteistöt sitä varten perustetun uuden yhtiön Oy Pitkäranta Bruk Ab:n haltuun. Samoin ostettiin n 3000 ha metsää. Rajan takaa Tulemajärveltä yhtiö osti rautatehtaan valtavine maa- ja metsäomaisuuksineen. Yhtiön puuteollisuus keskitettiin kokonaan Pitkärantaan. Pusunsaarelle valmistui 6-raaminen saha ja sulfaattiselluloosatehdas aloitti toimintansa v 1921. Kaikki nämä hankinnat suoritettiin huolimatta siitä, että Venäjän vallankumouksen yhteydessä kaikki Venäjällä oleva yhtiön omaisuus menetettiin.

Toiminnan varsinaisena pullonkaulana olivat hankalat ja kalliit kuljetukset: tavarathan oli ensin vesitse kuljetettava Lahdenpohjaan, sieltä rautateitse Uuraaseen yhtiön lastaussatamaan. Jonkin verran tilannetta helpotti se, että aikaansaatiin kuljetukset Nevan kautta Koivistolle. Tämän uudistuksen ansiosta yhtiölle kertyi myös tähän tarvittavaa kalustoa. Näin aikaansaatu ratkaisu oli kuitenkin väliaikainen ja siitä oli lopulta luovuttava venäläisten kiusanteon ja kauttakulkumaksujen korkeuden vuoksi. Lopullinen ratkaisu olikin sitten v:n 1932 Läskelän-Pitkärannan rautatie.

Mutta uudet vaikeudet odottivat niin yhtiötä kuin koko maanosaamme. Vv:n 1929-33 yleismaailmallinen pulakausi teki tyhjäksi monta hyvää yritystä. Yhtiön kohdalla tämä heijastui siinä, että alulle pannun selluloosatehtaan koneistojen hankinta osoittautuikin erittäin työlääksi. Lopulta päädyttiin hankkimaan valmis tehdas Ruotsista, missä se purettiin ja tuotiin osina Suomeen. Tämä oli kuitenkin kalliimpi ja epävarmenpi toimenpide kuin oli osattu odottaa. Ilmeni, että hankitun tehtaan kapasiteetti oli ilmoitettua pienempi, joten osaa maahan suurella vaivalla tuotetuista koneista ei voitu sellaisenaan ottaa edes käyttöön. Niitä jouduttiin kalliin kustannuksin uusimaan ja muuttamaan ja tämän seurauksena yhtiö velkaantui. Pahaksi onneksi sattui samaan aikaan, siis 1920-luvulla maamme inflaatiokausi, joka toi mukanaan suuriakin kurssimuutoksia. Niinpä Ruotsin kruunun kurssi, joka velkaa otettaessa oli ollut 3-4 mk, nousi 20:een pankkikorkokin nousi 14 %:iin.

Ollen viisas finanssimies ja hyvä organisaattori konsuli Diesen koetti saada tehtaansa tuotantoa kohotetuksi. Selluloosa meni hyvin kaupaksi, mutta uuttakin koetettiin, nim. silkkiselluloosaa. Niin toimeliaita ja kauaskantoisia kuin suunnitelmat ja yritykset olivatkin, rahavaikeudet olivat niin suuret, ettei kuoletus- ja korkomenoja saatu peitetyiksi ja niin oli lopulta yhtiön omaisuus annettava velkojapankkien haltuun.

Näin joutui konsuli Diesen jättämään lupaavasti alkaneen elämäntyönsä vieraisiin käsiin. Hänen tilalleen tuli insinööri Tryggve Christiansen. 1930-luvun alussa toimeenpantujen rationalisointitoimenpiteiden sekä tehtaille asti ulottuvan rautatien ansiosta kustannukset tuntuvasti alenivat ja yhtiön taloudellinen tila alkoi taas nousta. Tehdasta laajennettiin, lisää työvoimaa otettiin tehtaan palvelukseen ja tuotanto nousi. Tänä aikana työpalkat nousivat, elinolosuhteet työväestön keskuudessa paranivat ja Pitkäranta alkoi taas kukoistaa.

Em jaksoa, joka alkoi v 1920 ja kesti v:een -39 voitaneen pitää tehtaan kolmantena ja viimeisenä kukoistuskautena Suomen aikana.

Lopuksi mainittakoon muutamia merkittäviä Diesen Wood Company Ab:n toimintaan vaikuttaneita nimiä v:sta 1920: toimitusjohtaja Ch. D Diesen, insinööri Tryggve Christiansen ja Olof Cloer, sen sellul. tehtaan ylimestari Erland Helasti, sahanhoitaja Voldemar Kekkonen, metsänhoitaja William Johansson, kontt.pääll. Aleksanteri Oivala, myyntios:n päällikkö Harry R Fogelholm ja kasööri Mikko Pohjamo ja laivauskonttorin hoitaja Albin Kemppi.

Jylhävaaran Puuhiomo

Syskyänjoen suulla, Syskyän kylässä, oli Simpele Oy:llä Jylhävaaran Puuhiomo-niminen tehdaslaitos. Tehdas toimi oman voimalaitoksensa turvin ja toimitti sähköä myöskin kylän lähiasukkaille. Tehdas oli perustettu viime vuosisadan puolella ja valmistettiin siinä kuusipaperipuusta puumassaa, kartonkia sekä pahvia.

Ennen rautatien rakentamista Pitkärantaan oli tehtaan tuotanto talvisin ajettava Laatokan jäätä pitkin Sortavalan asemalle, kun sen sijaan kesäisin tuotteet kuljetettiin proomuilla Laatokkaa pitkin ja edelleen Nevaa myöten Suomenlahdelle. Tehtaassa oli kolmivuorotyö ja oli siinä keskimäärin 25 työntekijää vuorokaudessa. Pienelle Syskyän kylälle oli tehdas merkittävä työnantaja.

Kvartsin louhintaa

Kvartsia louhittiin pitäjän alueella useistakin eri paikoista.

---

osuuskassanhoitaja Johannes Pakkanen Kitelästä. Sopii arvata, ettei tehtävä ollut miellyttävimpiä, sillä usein ihmisten mielestä kansanhuolto "pelasi väärin". Kaikesta huolimatta kys. johtaja ei aina ottanut tehtyjä valituksia ja huomautuksia kirjaimellisesti, vaan katsoi asiassa toistakin osapuolta.

Kun Pitkärannan naiset kävivät hamstraamassa elintarvikkeita mm Hunttilasta ja niiden hinta heidän mielestään oli liian korkea, tulivat he valittamaan kansanhuoltoon, että myyjiä täytyy syyttää ylihinnoista. Kansanh.johtaja Pakkanen kuuntelee naisten purkautumista ja tapansa mukaan aina nyyskäyttää väliin, yyh, yyh... Kun naiset olivat saaneet paineensa purettua sanoo Pakkanen, että "kun ne kerran niin paljon hintaa ottavat, niin älkää ostako niitä tarvikkeita".

Asia oli sillä kertaa loppuun käsitelty.

Urheilutoiminnasta

Impilahden läntisimmästä osasta itärajalle on linnunteitse matkaa n. 50 km ja eteläisimmästä rantaviivasta pohjoiselle rajalle Suistamon läheisyyteen n. 30 km. Impilahden luonto, joka vaihteli Laatokan malsemista ja sen rannoilla sijaitsevista laaksoista vaaramaisemiin ja korpiseutuihin, oli omiaan kasvattamaan tervettä ja elinvoimaista kansaa. Oli mm. Laatokan kalastajia ja niitäkin, jotka olivat saaneet alkuharjoituksensa isänsä kanssa hirvijahdissa ja karhunkaatomatkoilla.

Urheilu- ja voimistelumahdollisuudet eri kylien välillä olivat kuitenkin kovin erilaiset, sillä Impilahteen kuuluvalla Pitkärannalla tehdasseutuna, koulukeskuksena ja Salmin Rajavartioston esikunnan sijoituspaikkana sekä Impilahden kirkonkylällä, missä Itä-Karjalan kansanopisto sijaitsi, oli urheiluun ja voimisteluun suuremmat mahdollisuudet kuin sivummalla olevissa kunnan kylissä. Erikoisesti Pitkäranta Oy tuki monin tavoin siellä tapahtuvaa vapaaehtoista urheilu- ja voimistelutoimintaa. Vähäiseksi ei ole laskettava suojeluskunnissa tapahtunutta urheilutoimintaa itsenäisyytemme alkuvuosikymmeninä.

Pitkärannan urheilu

Aivan ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä perustettiin Pitkärantaan Voimistelu- ja urheiluseura Alku. Perustajajäsenistä mainittakoon varatuomari Leo Kyander, joka oli pikamatkojen juoksija ja toimi myöhemmin Salmin Rajavartioston ensimmäisenä komentajana, kansakoulun opettaja K Lounavuori, joka oli sekä voimistelija että urheilija sekä metsäpiiripäällikkö Jukka Toivola, joka oli sarjassaan maan parhaita painijoita. Kaikki he opastivat omissa lajeissaan seuraan kuuluvia.

Voimistelu- ja urheiluseura Pitkärannan Pisto perustettiin todennäköisesti v 1919 tai 1920. Perustajajäseniä olivat ainakin paikallispäällikkö Onni Herranen, joka toimi yhdistyksen puheenjohtajana, rahastonhoitaja Mauno Sihvo, jääkärivääpeli Juhani Autio, asemestari Kaarlo Kinnunen ja liikkeenharjoittaja Ernest Nieminen. Pitkärannan Pisto saavutti SVUL:n Itä-Karjalan piirin ennätykset 4 x 8000 m:llä ja 4 x 150 m:llä v 1938.

Pitkärannan Urheilijat perustettiin todennäköisesti v 1938. Tästä seurasta tuli suorituksiltaan kenties pitäjän edustavin seura, sillä tehdas tuki voimakkaasti sen toimintaa. Seuran puheenjohtajana oli Pitkäranta Oy:n toimitusjohtaja Aarne Koskelo. Keskeisiä miehiä seurassa oli myös yhdistyksen varapuheenjohtaja, maisteri Eero Viima, itse aktiiviurheilija ja kyvykäs johtomies. Toimeliaana sihteerinä oli Kalle Ilovaara, joka oli Suomen parhaita kolmiloikkaajia. Paikallispäällikkö Johannes Muhonen ja maisteri Aulis Koivusalo on lisäksi mainittava yhdistyksen johtohenkilöistä.

TUL:on kuuluvassa Voimistelu- ja Urheiluseura Tenhossa vaikuttivat Pitkärannassa ainakin seuraavat henkilöt: Salli Tuomela, Iivari Hyvönen ja Ahti Kujala. Tenholla oli useita hyviä hiihtäjiä mm Ville Volmanen. Painimiehiä oli useita mm Kalle Lehmus, joka oli kotoisin Kotkasta ja oli seuran painin "vetäjä". Seurassa harrastettiin innokkaasti pesäpalloa.

Urheiluharjoitukset ja kilpailut pidettiin Pitkärannassa Kasinon kentällä, mutta tavallisin paikka oli tori. V 1932 tehtiin tehtaan johdon toimesta urheilukenttä tehtaiden jätekasalle, ns "Sumpin kenttä". Samanaikaisesti laajennettiin kasinon kenttää.

Voimisteluharjoitukset ja sisäkilpailut pidettiin vuosisadan vaihteessa rakennetulla kasinolla. Kun se tuhoutui tulipalossa v 1927, tehtaan johdon toimesta kunnostettiin entinen kaivosten konehuone suojeluskuntataloksi ja kasinon sisätiloissa tapahtunut toiminta siirtyi sinne.

Impilahden kirkonkylän urheilutoiminta

Aikaa myöten kun kansakoulut aloittivat Impilahdella toimintansa nuorempi polvi sai ensimmäisen urheilukoulutuksensa omissa kouluissaan. Voimistelu ja urheilu, nykyisellä nimellä liikunta, ovat aina kuuluneet kansakoulujen opetusohjelmaan. Tosin tuntimäärä on ollut varsin alhainen, vain 2 tuntia viikossa. Lisäksi vanhoissa kouluissa voimistelu- ja urheilutilojenkin puute muodosti esteen tehokkaalle opetukselle.

Impilahden kansakoulu oli vanha rakennus, jo edellisellä vuosisadalla rakennettu. Voimistelu- ja urheilumahdollisuudet olivat aika heikot. Koululta puuttui leikki- ja urheilukenttä eikä sisätilojakaan voimistelun harjoittamiseen liioin ollut. Syksyisin ja keväisin käytettiin kyllä suojeluskunnan urheilukenttää. Monet kiivaat ja tuliset ottelut siellä pelattiin. Talvisin ei liikunnan suhteen ollut mitään vaikeuksia. Mitä loistavin hiihtomaasto alkoi aivan koulun ovelta. Hiihto muodostuikin siten päälliikuntalajiksi. Koulujen välisiä otteluja järjestettiin joka vuosi. Erinomaisia hiihtäjiä olivat Mäkisen veljekset ja serkukset sekä Lauri Pantsu, Arvi Julkunen, Arvo Nousiainen ja monet muut. Tytöistä Irja Mäkinen oli aivan omaa luokkaansa. Hänestä varmaan nykyaikaisin valmennusmenetelmin olisi kehittynyt valiohiihtäjä.

Voimistelua Impilahden kansakoulussa oli vaikeampi järjestää. Koululla oli tosin melko suuri eteinen ja sinne hankittiin nojapuut ja matto, mutta koska eteinen oli verraten kylmä, ei sitä yleensä voinut käyttää. Kansanopiston johtajan Kaarlo Kuusamon luvalla koulu sai silloin tällöin käyttää opiston juhlasalia voimistelutuntien pitämiseen.

Lumien sulettua ja maiden paljastuttua alkoi pesäpallokausi. Ankarana kilpaveikkona kirkonkylän koululle oli Hättilän koulu, missä opettajana toimi vannoutunut urheilumies ja liikunnan harrastaja Leo Ilvonen. Impilahden kansakoulujen välisissä hiihtokilpailuissa jakaantuivat voitot useimmiten Hättilän ja kirkonkylän kansakoulujen kesken. Impilahden kansakoulussa toimi johtajaopettajana Martti Pajarinen, joka oli urheiluinnostuksen saanut itseltään K E Levälahdelta.

8. pnä elokuuta v. 1926 kokoontuivat asian harrastuksesta seuraavat henkilöt Impilahden kunnan kirkonkylässä sijaitsevaan kunnantaloon päättämään urheilu- ja voimisteluseuran perustamisesta paikkakunnalle: T Virolainen, A Mölsä, P Kaskela, M Suomela, M, O, Y ja T Kohonen, M Lumme, Y ja V Talvitie, A Orpana, A Piipponen ja J Pitkänen. T Virolainen avasi kokouksen ja johti puhetta, sihteerinä toimi A Mölsä. Seuran nimeksi hyväksyttiin Impilahden Isku. Seuran toimintapiiriin tulivat kuulumaan seuraavat kylät: Kerisyrjä, Kytösyrjä, Kirkonkylä, Hättilä, Huunukka, Sumeria, Leppäsilta, Räkäli, Kokkoselkä, Janaslahti ja Rannankylä. Johtokunta sai seuraavan kokoonpanon: Tatu Virolainen, Arvid Mölsä, Paul Kaskela, Mikko Suomela, Juho Pitkänen, Eero Haapasalo ja Antti Piipponen.

Impilahden Iskun ensimmäinen puheenjohtaja, maatalousteknikko Tatu Virolainen on syntynyt 27.4. 1894 Muolaassa, käynyt Harjun maanviljelyskoulun ja Kurkijoen maamiesopiston, tullut paikkakunnalle v 1925 ryhtyen heti innolla ajamaan urheilun asiaa.

Tatu Virolaisen luopuessa puheenjohtajan tehtävistä runsaaksi paisuneen työohjelmansa vuoksi v 1927, uudeksi puheenjohtajaksi valittiin johtaja Albert Sihvo. Seuran johtoelimiin ovat edellämainittujen lisäksi kuuluneet: K Koistinen, A Luukkonen, P Pulkkinen, E Sarho, E Orkamo, L Vestola, T Hoikkala, P Kolehmainen, I Linturi, M Pajarinen, Leo Ilvonen, Toimi Tulikoura, O Keronen, J Patja, T Harama, N Kuusimäki, V Lankinen, J Pakkanen, P Selkänen, M Silvennoinen sekä neidit Ranki ja H Heino.

Urheilutoiminnasta Kitelässä

Voimistelu- ja Urheiluseura Kitelän Kipakka perustettiin n. v. 1922. Seuran ensimmäinen puheenjohtaja oli maanviljelijä Pekka Siilin. Kun urheilukenttää ei ollut, niin ensimmäiset urheilukilpailut pidettiin Mikko Kannaksen pihamaalla, jolloin lajeina olivat korkeushyppy, pituus ja kuulantyöntö. Myöskin maantiejuoksu välillä Kitelä-Leppäsilta kuului kilpailulajeihin.

Kitelän Kipakan rekisteröintiaperit lähetettiin Yhdistysrekisteritoimistolle 11.4. 1930 ja seura on merkitty rekisteriin 12.6. 1930. Seuran toimihenkilöinä olivat rekisteröintivaiheessa: Heikki Tenhamo puheenjohtajana, Juho Sulku sihteerinä, johtokunnan jäseninä Simo Härkönen, Eino Luukkonen, Emil Luukkonen, Mikko Kannas, Vionor Muuranto, Aleksi Parviainen, M Muuranto, M Soikkonen, Jussi Soikkonen, Paul Beloff ja Aleksi Papunen.

Varsinainen urheilutoiminta saatiin Kitelässä käyntiin, kun seura sai vuokratuksi Kitelän seurakunnalta vuoden 1935 paikkeilla noin hehtaarin suuruisen alueen ns "lukkarin obotasta", minne rakennettiin urheilukenttä talkoovoimin. Sen jälkeen oltiin joka kesä kentällä pelaamassa pesäpalloa ja juoksemassa. Tässä yhteydessä on syytä mainita opettaja Jaakko Härkönen, kanttori Mikko Muuranto sekä kirkkoherra Aleksanteri Olanto, jotka mukana ollen vetivät magneetin tavoin nuoria urheilun pariin.

Kitelän Kipakka järjesti myös useita hiihtokilpailuja seuran jäsenten kesken. Parhaat hiihtäjät olivat Aleksi Judin ja Yrjö Juutila. Talven ohjelmaan kuului myös kylien välinen joukkuehiihto 20 km:n matkalla. Tähän hiihtoon osallistui joukkueita ympäri pitäjää ja siitä muodostui talvisen urheilun kohokohta.

Kenttäurheilussa syntyi yhteistoimintaa Kitelän Kipakan ja Impilahden Iskun välillä. Seurojen välinen "maaottelu" järjestettiin vuosittain yleisurheilussa sekä maantieviestissä 6 x 2000 m välillä Kitelä-Impilahti. Kenttälajit voitti aina Isku, maantieviestin useimmiten Kipakka.

Kitelän Kipakalla oli myöskin voimistelujoukkue, jota Heikki Tenhamo johti. Seura osallistui suojeluskuntapiirin voimistelujuhliin sekä kahdesti Helsingin suurkisoihin. Antoipa seura ohjelmaapua voimisteluesityksin naapuriseurojen kesäjuhlilla.

Uomaan urheilun vaiheita

Uomaa oli hiihdossa ja ampumaurheilussa kärkipaikoilla. Ehkäpä ensimmäisen kipinän hiihtoon antoivat Uomaan kansakoulun opettajat, joista tässä yhteydessä on erityisesti mainittava opettaja Juho Metsola. Vähitellen Uomaan kylän nuorista kehittyi hyviä hiihtomiehiä. Suojeluskuntatoiminta ja asevelvollisuusaika antoivat heille lisävirikettä. Niinpä sitten kehittyi Uomaan suojeluskunnalle hiihtojoukkue, joka oli Sortavalan suojeluskuntapiirin parhaita. Uomaan suojeluskunta voitti monet piirin mestaruudet. Joukkueen rungon muodostivat Kaarlo Raikola, Heikki Seppä, Viktori Brotkin, Pekka Brotkin, Vilho Sotti ja monet muut. Raikola oli asevelvollisuusaikanaan armeijan mestari sekä jouduttuaan poliisiksi Sortavalaan hän edusti poliisikuntaa kunnialla kymmeniä vuosia. Heikki Seppä, karhunkaataja, oli rajavartioston hiihtomestari. Sysäyksen ammuntaan ja ampumahiihtoon sai Uomaan suojeluskunta Salmin Rajavartioston Uomaan komppanialta, jonka kanssa uomaalaiset kilpailivat näissä lajeissa. Hyviä ampujia olivat veteraanit Matti Kokkonen ja Pekka Kokko, jotka lisäksi olivat karhun kaatajia. Nuoremmista ammunnan harrastajista mainittakoon Santeri Rotko ja Sakari Aro.

Uomaalla muu urheilu jäi verrattain vähäiseksi, koska urheilukenttä puuttui. Myöskään kylässä ei ollut sellaisia yhdistyksiä, joiden ohjelmaan esim. yleisurheilu olisi kuulunut.

(Eri lähteiden mukaan Kalervo Talvitie.)

—★—

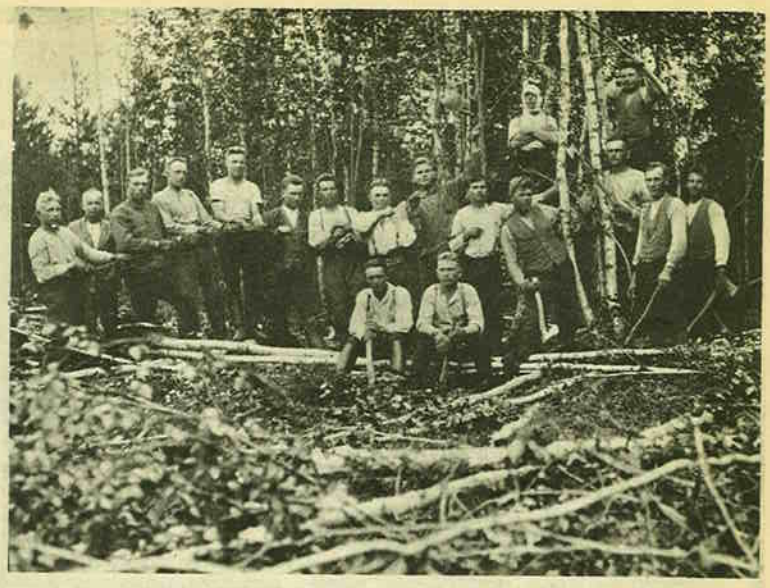

Urheilukentän tekotalkoot Kokkoselässä.

Louhintaa oli suoritettu jo viime vuosisadan puolella. Myöskin maasälpää on saatu samoilta alueilta. Hunttilassa oli sellaiset kaivosaukot kuin Outinaho, Kunttura, Koronpohja, Nuolaanniemi ja Lokansaari. Kitelän kylässä oli aikoinaan louhittu kvartsia velj. Judinien mailta sekä viime sodan aikana velj. Sulkujen mailta.

Kelivaara

Kelivaarassa, joka kuului Kitelän kylään, on myöskin kai jo viime vuosisadan puolella suoritettu kaivostoimintaa. Kitelän seurakunnan maalla oli useita kaivosaukkoja ja vielä vähän ennen talvisotaa siellä yritettiin harjoittaa kaivostoimintaa, mutta jäi se kovin vähäiseksi. Alueella piti tiettävästi löytyä kuparimalmia.

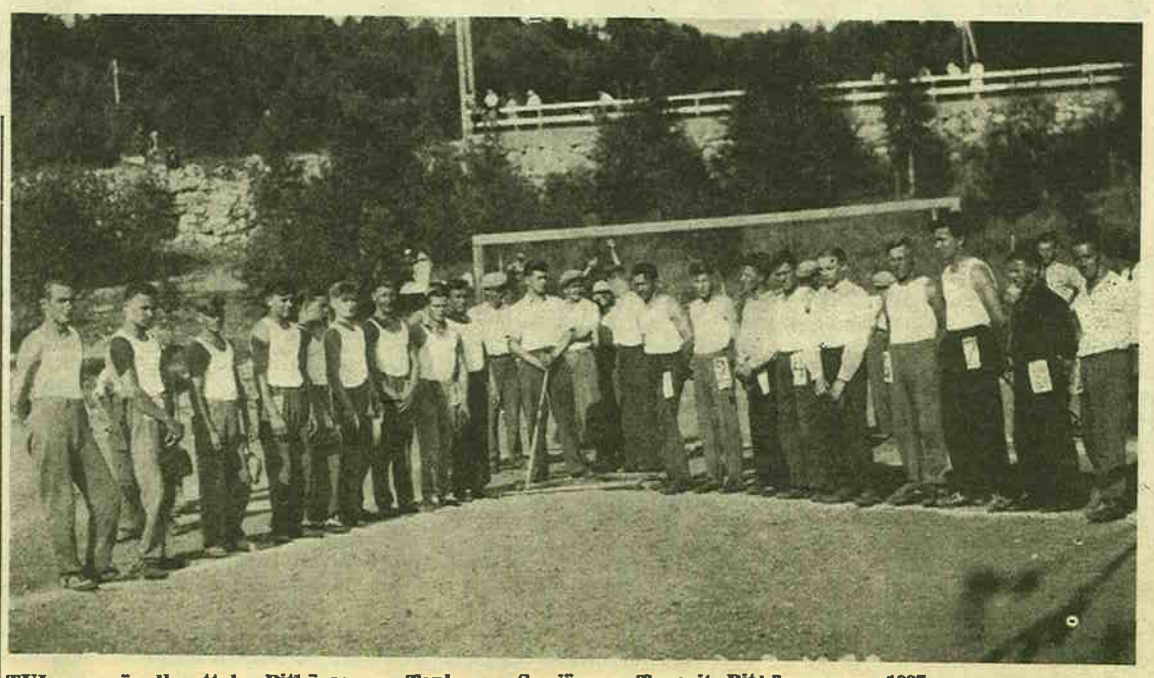

TUL:n pesäpallo-ottelu Pitkärannan Tenho — Suojärven Toverit Pitkärannassa 1937.

LAATOKKA-LEHTI V. 1886 N:O 38

Harmooni Kitelän kansakouluun on päätetty ostettavaksi korkeintaan 500 mk hinnasta.

Kartanon poikakansakoulun päätti Impilahden kunta 18.9. kokouksessaan heti rakennettavaksi. Valittiin sitä varten toimikunta, johon tulivat Toht. H Backman, kirkkoherra N Hulkkonen, taloll. Nikolai Mironov, kestikievari Fedot Siilin, ja entinen valtiopäivämies Semen Ratinen. Kartano tulee 11 sylen pituiseksi ja kustannusarvio tekee 10000 mk.

LAATOKKA-LEHTI V. 1884 N:O 51

Impilahdella ovat vallasnaiset tänä syksynä, samoinkuin viime keväänäkin, yhtyneet ompelemaan vaatteita kirkonkylän köyhille.

Sakari Talvitie:

Lapsuudenmaisemani impilahtelaisia

Yhtä selvästi kuin muutoksia luonnossa me emme pysty erottamaan niitä vaikutuksia, joita ympäristö on antanut jokaiselle meistä. Ne ovat useinkin ihmissilmältä salattuja, näkymättömiä vaikutuksia. Varmaa vain on, että ihmisen henkinen rakenne muotoutuu paitsi perintötekijöistä myös lapsuudenmaisemasta, johon häntä ympäröineen luonnon lisäksi kuuluvat hänen lähellään päivittäin liikkuneet ihmiset.

Poisnukkuneet, meitä kerran niin lähellä olleet impilahtelaiset elävät meissä ja meidän kauttamme jotain heistä siirtyy myös toisiin ihmisiin, etäälle tulevaisuuteen.

Eräitä itselleni läheisiä impilahtelaisia tässä muistellessani menen ajassa taaksepäin, jonnekin 1920-luvun loppupuolelle. Näen kookkaan miehen hahmon polkemassa Impilahden kirkon urkuja. Siihen aikaan ei kotipitäjäni kirkossa vielä ollut sähköurkuja, vaan urkupilleihin painettiin ilmaa polkimien avulla. Ääntä ei näet lähtenyt uruista ja urkuri olisi turhaan painellut koskettimia ja papin messuaminen olisi ollut voimatonta, jollei mies urkujen takana, seurakunnalta näkymättömissä, olisi vuoroon noussut toiselle, vuoroon toiselle leveälle ja painavan tuntuiselle puiselle polkimelle. Se oli vähän samantapaista työtä kuin maasepän puuhailu pajansa palkimien kanssa käsipelillä.

Impilahden kirkon viimeiseksi suntioksi sittemmin jäänyt Antti Vaittinen antoi minunkin, poikapahasen, joskus kokeilla noita ihmeellisiä, lapsen mieltä ihastuttaneita polkimia. Tietenkin tämä tapahtui kirkollisten menojen ulkopuolella. Polkimet tuntuivat väliin nostavan pienen miehen suorastaan kattoon asti, ja kun alaspäin menemisen aika tuli, vatsanpohjassa kirpaisi likipitäen samanlaiselta kuin Myllymäen rinteeltä vanhan riihen läheltä keväisen hankikelin aikana isolla kelkalla kyytiä tempaistessa.

Antti vei minut joskus myös kirkontorniin kiemuraisia portaita pitkin. Tornin huipulla ihastelimme yhdessä Impilahden luontoa, jolle mikään tässä maailmassa ei sittemmin ole vetänyt vertoja. Topelius on sadussaan kertonut kellonsoittajasta. Suntion tehtävässään Antti Vaittinen joutui myös soittamaan kirkonkelloja. Niiden sointi oli mielestäni aina jonkin verran haikea, mutta samanaikaisesti heleä. Lapsuudenaikani topeliaaniseen maisemaan kuuluvat kotipappilani lisäksi juuri kirkko ja sitä lähellä toimineet ihmiset.

Antti Vaittinen oli kotonani usein nähty vieras. Taitavana puusepänä hän oli sorvannut meille komean kiikkutuolin, jossa kaksi tukevaakin miestä karhuntaljalla saattoi keinutella itseään samassa tahdissa. Kohtalo toi meidät lähelle toisiamme myös evakkotiellä. Antti Vaittinen asusti Lapuan pappilan sivurakennuksessa, kun taas minä vanhempieni ja sisareni kanssa olin majoittunut pappilan kahteen ullakkohuoneeseen. Yhteiskunnalliset erot välillämme olivat niin sanoakseni tasottuneet, jos me kaksi niitä koskaan olimme tiedostaneetkaan. Usein impilahtelainen maanviljelijä Mikko Kiema lyöttäytyi seuraamme. Ja tarinaa riitti.

Ystäväni Antti Vaittinen on haudattuna samaan kirkkomaahan Lapualla kuin isänikin.

Impilahti-kirjassaan ystäväni Simo Härkönen kertoo myös Antti Vaittisesta. Pappilarakennuksia ja niiden isäntiä ja lähitienoita kuvattuaan hän jatkaa: "Kun jatkamme nousua, saavumme koivikkomäellä olevalle pienelle majalle. Siellä asuu "Klinthen täti", 86-vuotias vanhus. Hänpä, jos ken, osaa muistella Impilahden vaiheita monien vuosikymmenten taakse."

Ehkä apteekkarinleski Sofia Klinthe oli saavuttanut mainitun iän jo ennen sotien puhkeamista. Siitä en ole selvillä. Tiedossani on vain se, että hän kuoli evakkotaipaleella hyvinkin yhdeksän vuosikymmenen rajan sivutettuaan. Lapsen silmissäni hän jo huomattavasti ennen sota-aikaa oli kunnioitettavan iän saavuttanut ihminen. Uskollisen taloudenhoitajamme, "toisen äitini", Ida Bergin kanssa Klinthen tädin luona usein vieraillessani mieli tuntui aina hyvältä. Ikään kuin hiljaisena musiikkina nuo käynnit palaavat mieleen. Pienen seinäkellon äänestä ainakaan en voi erehtyä. Vierailujen kohokohtiin kuuluivat Klinthen tädin valmistamat rapean maukkaat vohvelit. Muistan vieläkin niiden valmistuksessa käytettyjen metallisten muottien muodon.

Mahdollisesti kuvittelen, mutta sellaiseen tulokseen vain olen tullut, että Klinthen tädissä ja hänen hienopiirteisessä profiilissaan oli jotain kustaviaanista. Näin tuumiskelin lukiessani Anders Ramsayn herkkää ja sytyttävää kuvausta 1700- ja myös 1800-luvun ihmisistä. Joka tapauksessa näin Klinthen tädissä hyvän haltiattaren hahmon. Tätä kuvaa ei ole himmentänyt sekään, että tällä vuosikymmenet leskenä eläneellä ihmisellä oli ollut onneton avioliitto, kuten myöhemmin sain kuulla. Ainoa minkä muistan Sofia Klinthen miehestään kertoneen, oli tämän kiinnostus luonnontieteisiin. Hän oli ollut mestari pyydystämään käärmeitä ja poistamaan niiltä myrkkyhampaat.

Pappilan vaiheilla liikkui paitsi läheisiä ihmisiä ja koko pitäjässä arvostettuja seurakuntatyön tekijöitä myös maailman monella tavalla murjomia ihmisiä, "vähäväkisiä", kuten nykyisin sanottaisiin. Monien nimet ovat painuneet unohduksiin enkä tiedä heidän myöhemmistä kohtaloistaan. Mutta olen jälkeenpäin pohdiskellut, että myös heillä oli oma tehtävänsä vaikuttamisessa toisiin ihmisiin, lähimmäisiinsä.

Patriarkaalisena, eräänlaisena vanhatestamentillisena hahmona muistan varhaisimpien lapsuusvuosieni pyhäkoulun opettajan, seppä Valkosen. Myöhemmin piti pyhäkoulua Anna Vänskä, ketterästi paikasta toiseen kiiruhtava pienikokoinen nainen. Hänen ystävällisestä mielenlaadustaan kukaan ei voinut erehtyä. Isäni kirjajäämistöä ja papereita hänen kuolemansa jälkeen 1940-luvun lopulla tutkiessani käsiini osui eräitä Anna Vänskän syntymäpäiville ja muihin juhlatilaisuuksiin sorvaamia runoja. Ne eivät ehkä täyttäneet kaikkia muoto-opin vaatimuksia - harvapa nykyajan riimeistäkään niitä täyttää - mutta niistä huokui lempeys, mikä oli lähtöisin sydämestä.

Eräät lapsuudenmaisemani ihmiset tulivat ja menivät ja joskus vuosien kuluttua he jälleen ilmaantuivat näköpiiriini. Eräs heistä oli nimeltään Anni Frondelius. Häntä pidettiin hassahtaneena ja sellainen hän ilmeisesti olikin. Tervejärkisemmät hänelle naureskelivat ja tekivät pilaa hänen kustannuksellaan. Mutta vaikka hän ei ollut ollut paikalla silloin kun elämän hyvyyksiä ja anteja jaettiin, oli hän hyväntahtoinen ihminen. Hän halusi aina olla kiidättämässä kahvia "prikalla peräkamariin".

Dostojevski kertoo teoksissaan Meidän Herramme erityistä armoa nauttivista ihmisistä, jotka vaelsivat pitkiä matkoja vanhalla Venäjän maalla ja joita kohtaan kansa tunsi erityistä kunnioitusta. Sellaisina näen ja koen monet nukkavierut vaeltajat Impilahden maisemakuvassa. Muistan Antti Nupposen köyryyn painuneen vartalon hänen pilkkoessaan polttopuita tai myydessään munkkeja kirkonrinteellä.

Turgenjevilaisia elämäntuntoja edustivat käyntini kauppiaanlesken, rouva Hanna Vannisen kodissa. Ehkäpä tällaisen tunnelman loi paitsi vieraanvarainen talon emäntä myös hänen talonsa luonnonkaunis sijainti tuuhevien puiden ja marjapensaiden keskellä. Vannisen tädin luona vietettiin monet nimipäivät ja myös uutta vuotta otettiin siellä joukolla vastaan. Tunnettu ortodoksi, maisteri Konst. Kononoff keskusteli Vannisen talon kirjastohuoneessa kerrankin sielunvaelluksesta insinööri Tengenin kanssa. Keskustelusta en poikapahasena paljonkaan ymmärtänyt, mutta sitä elävämpinä henkilöt ja heidän piirteensä erottuvat edessäni.

Neuvosenmäellä Impilahdella sijaitsi venäläisen kenraalin Dobroumovin aikoinaan värikästä seurapiirielämää nähnyt huvila. Siellä vietti lapsuudenkesänsä tunnettu pianotaiteilija Cyril Szalkiewics, hänkin jo keskuudestamme poistunut impilahtelainen. Hänen läheiseen lapsuudenmaisemaansa tutustuessani vanha loistokkuus jo ajat sitten oli väistynyt rappeutuneisuuden tieltä. Mutta poppelipuut, saarnit ja lehmukset loivat sadunomaisen, tshehovilaisen tunnelman maisemaan. Mikäli oikein muistan, juuri tällä paikalla lauloivat Impilahden viimeiset satakielet.

Varsin lyhyen matkan päässä Neuvosenmäeltä asusti omia ikätovereitani, joiden kanssa vietimme monet riemastuttavat hetket suojeluskunnantalon urheilukentällä. Osa heistä on sankarivainajia ja sotien jälkeiset vuosikymmenet ovat jatkuvasti harventaneet rivejämme. Pesäpallojoukkueemme paras voima oli polttajan vaativalla paikalla pelannut Ilmari Pantsu. Tapasimme silloin tällöin myöhemmin Helsingissä. Ilmari säilytti elämänsä loppuun saakka pojanmielensä ja pesäpallo oli hänelle aina läheinen urheilulaji.

Omalla tavallaan onnellisia kaikki ne, jotka kerran viettivät lapsuutensa päiviä Impilahdella ja jotka nyt ovat poissa. Onnellisia myös me, jotka tavalla tai toisella olemme saaneet heiltä elämän kestäviä vaikutteita.

Impilahden seurakunnan 300-vuotisjuhlat Impilahdella.

Kosti Salpakari:

Metsästys ja kalastus

Impilahti oli pitäjänä siitä erikoinen, että siellä kulttuuri- ja luonnonmaisemat antoivat »kättä» toisilleen. Melkoisen tiheään asuttu Laatokan rannikkoalue muuttui hyvin nopeasti metsäiseksi saloalueeksi rannikolta itään ja pohjoiseen mentäessä. Suurempia sisämaakyliä olivat Kerisyrjä, Kytösyrjä, Kokkoselkä, Ruokojärvi, Syskyjärvi ja Uomaa. Näiden kylien laajat metsä- ja suoalueet olivat rikkaita riistamaita, ja varsinkin Lavajärven—Uomaan alueen runsaat järvet antoivat runsaasti »ahdin antia».

Metsästys

ammattina oli Impilahdella melko vierasta. Sen sijaan harrastusluonteisena kotitarve- ja urheilumielessä sitä harjoitettiin melkoisen runsaasti. Laatokan ranta-alueen luhtaiset lahdet olivat vesilintujen mieluisia pesimis- ja oleskelupaikkoja. Sorsastusaikana kuultiin melkoista pyssynpauketta rantaruohikossa. Ulompana Laatokalla esiintyi runsaasti merilintuja, mm alliparvia.

Laatokan norppa eli hylje oli eräs riistaeläin, jota kovasti tavoiteltiin. Sitä olikin Laatokalla melko runsaasti, ja joskus kesäisin se uskaltautui rannikoille aivan kylien rannoille, jopa sitä tavattiin joskus joistakin. Ammuttu hylje painui tavallisesti pohjaan ja nousi pintaan vasta useiden päivien jälkeen alkaessaan mätänemisen. Silloin sitä kutsuttiin "merajoksi" ja sen haisevaa rasvaa käytettiin tervan seassa jalkineiden voiteena ja voiteena hevosen lyöttymiin, jotteivät kärpäset olisi niihin tuppautuneet.

Myöskin kanalintuja oli sekä rannikolla että sisämaan metsissä runsaasti, ja niitä pyydystettiin sekä erilaisilla ansoilla että ampumalla. Jäniksiä, varsinkin rusakoita, oravia, kettuja ja mäyriä (metsäsikoja) oli myöskin runsaasti. Kaikkia metsästettiin ja varsinkin oravannahoista eräät ansaitsivat mukavasti taskurahoja.

Varsinaisesta suurriistasta hirvi oli yleinen sekä rannikko- että sisämaan alueilla. Vaikka tietääk-

Impilahden viiri

perustuu varatuomari Simo Härkösen suunnittelemaan ja viipurilaisen taiteilijan Aarne Nopsasen piirtämään pitäjäsinettiin, aiheena pitäjän nimeen lityvä tarina Laatokan ulapalle tuhoon työnnetystä immestä.

seni sekä laillista että salametsästystä hirven kohdalla tapahtui runsaasti, oli kanta hyvä vielä ennen sotia. Sen sijaan karhun viimeaikainen esiintyminen rajoittui pääasiassa Syskyjärven, Lavajärven ja Uomaan alueen saloille. Siellä sitä vielä melko yleisesti tavattiin, joskin karhujen kaato- ja tapahtui suhteellisen harvoin viimeisinä vuosina ennen sotia. Kuuluisin karhunkaataja, joka vielä eli ennen sotia, oli uomaalainen Sepän Vasha, joka eläessään lienee kaatanut kolmattakymmentä otusta. Karhun ja muunkin suuremman riistan pyynti oli lähinnä pitäjän itäisten kylien asukkaitten harrastuksen varassa. Syskyjärven, Nietjärven, Lavajärven, Lemetin ja Uomaan kylistä ne karhunkaatajat pääasiassa löytyivät.

Kalastus

Laatokan rannikkopitäjänä ja lukuisten vuonomaisten lahtien pirstomana oli Impilahti luonnostaan kalastuspitäjä. Huunukka, Sumeria, Hirvosten kylä ja Mursula sekä Koirinoja olivat kuuluisimmat kalastajakylät. Vaikka Pitkärantakin lähikylineen oli tyypillinen rannikkokylä, ei siellä viime aikoina enää varsinkaan ammattikalastusta juuri voitu harjoittaa alueen lähivesien saastumisesta johtuen. Selluloosatehtaan jätelipeä oli syynä saastumiseen. Pitkärannan seudun kalastajien oli haettava saaliinsa kauempaa rannikkosaariston takaisilta vesialueilta.

Arvokaloista olivat merkittävimmät siika, muikku, kuha, lohi, nieriä ja harjus. Näistä muikkua ja siikaakin pyydystettiin rannikkovesistä, mutta muut arvokalat haettiin rannikon edustan selkävesiltä.

Talvipyynti tapahtui nuottakalastuksena. Kalastusta harjoittavissa kylissä oli yksi tahi useampiakin nuottakuntia, tavallisesti 10-12 osakasta kussakin nuottakunnassa. Varsinkin juuri talvisin nuotanveto rakentui osuuskuntapohjalle, sillä suurissakaan perheissä ei riittänyt väkeä yksin ylläpitämään pyyntiä. Suuremmista perheistä oltiin mukana useammalla osuudella.

Kesäkalastus oli myöskin pääasiassa nuottakalastusta, mutta varsinkin sotia edeltäneinä vuosina tulivat käyttöön jo merirysät ja korkeat meriverkot. Myöskin siimapyyntiä harjoitettiin. Kesäajan nuottakalastus rajoittui luonnollisesti rannikkovesiin, sillä kroolikalastusta ei silloin ollut. Erona talviseen nuotanvetoon oli se, että kesäisessä kalastuksessa käytettiin monenlaisia nuottia. Matalia ja ruohikkoisia rantavesiä varten oli pieni, vain kahden hengen vedettävä rannenuotta, jolla kalastettiin kotitarvekalaksi pääasiassa ahventa ja haukea, mutta myöskin muikkua, kun se keskikesällä suurin parvin hakeutui rannikkovesiin. Silloin kyllä muikkua saattoi tulla aivan tavattomasti. Kuorista (norssia) pyydystettiin erikoisella tiheäsilmäisellä kohonuotalla. Ranneapaja "nostettiin" rannalle, kuorisnuotta taas veneisiin. Rannenuotta potkittiin rannasta rantaan, siis alkaen toisen puolikkaan "sorasesta" ja päätyen toisen puolikkaan "soraseen". Kuorisnuotta oli lastattu kahteen veneeseen ja potkiminen aloitettiin keskeltä nuottaa, periltä, siis ensin "povi" (perä) ja leukaverkot ja edelleen "sorasiin". Veto tapahtui venekeloilla ja apaja nostettiin veneisiin, jolloin nuotta oli valmiina seuraavaa apajaa varten. Koska nosto tapahtui veneisiin, tarvittiin vedon aikana "tarpoja", jotta kalat uivat "poveen". Suuret kuorissaaliit kuivattiin ja käytettiin paastoaikoina ja muulloinkin tuoreen kalan puuttuessa "kizukaloina", eli keitettiin "kizusoppaa". Erikoinen nuotta oli "kierre". Se oli oikeastaan nuotan puolikas. Toisessa päässä oli erittäin avarasuinen "povi". Nuotta potkittiin yhdestä veneestä ympyränmuotoon ja vedettiin heti takaisin. Venettä ohjailtiin pitkällä seipäällä, että apaja olisi pysynyt ympyrän muotoisena vedon ajan. Seipään pystyssä pysymiseksi sen alapäässä oli painava rautakärki ja varren vedenalaisessa osassa joukko metallihelistimiä kalojen karkottamiseksi nuotan perälle. Kierrenuotan apaja oli melko pian "potkittu" ja vedetty. Tarkoitus olikin "potkia" apaja sinne, missä havaittiin kalaparvi. Nuotta oli rakennettu siten, että sillä voitiin vetää sielläkin, missä ei varsinaisia "juoksevia" apajapaikkoja ollut. Kivikot ja louhikot eivät olleet esteenä, vain pohjahakoihin se voi puuttua. Siikanuotta oli eräänlainen pienennetty muunnos talvinuotasta, ja sillä pyrittiin pääasiassa kesäiseen suurempien arvokalojen pyyntiin.

Paitsi Laatokalla tapahtuvaa kalastusta on mainittava myöskin melko runsas kalastus sisäjärvillä. Kalarikkaimmat järvet olivat Lavajärven pohjoispuolella sijaitsevat Pyhäjärvi ja Vuortana.

Nietjärven miehillä on karhuja kerrakseen, vasemmalta Järvelä, Kuikka, nimi unohtunut, Kuikka.

Tästä liitteestä

jäi tilan puutteen vuoksi noin kolmannes kerätystä aineistosta myöhemmin julkaistavaksi joko Karjalan palstoilla tai ajateltuun ensi vuoden puolella julkaistavaan toiseen liitteeseen. Yli jäivät mm. kirjoitukset metsätaloudesta, sekä luterilaisen että ortodoksisen seurakunnan elämästä, Itä-Karjalan kansanopistosta, koulutoimesta, kunnalliselämästä, maataloudesta, henkisistä harrastuksista, kolme kirjoitusta osuustoiminnan piiristä sekä kirjoitus kirkonkylän ja lähiympäristön sähköistyksestä. Jo liitteessä olevista kirjoituksista jäi parikymmentä kuvaa yli ja lukuisa määrä muita kuvia.

LAATOKKA-LEHTI V. 1906 N:O 20

Lauantaina 3 helmik. saapui paikkakunnalle arkkipiispa Sergei seurueineen. Hän piti samana iltana lyhyen rukoushetken ja otti seuraavana päivänä osaa aamu- ja puolipäiväpalveluksiin, jotka tapahtuivat suomeksi. Arkkipiispa Antonin ajoilta toimitettiin täällä ensi kerran piispan läsnä ollessa suomenkielinen jumalanpalvelus, jolloin hän lausui osia suomeksi. Koululapsista ja laulunharrastajista koottu kuoro lauloi. Palveluksen lopulla arkkipiispa piti kansantajuisen saarnan, jonka kirkkoherra Sadovnikov käänsi suomeksi.

Kirkonmenojen loputtua pidettiin kirkonkokous piispa puheenjohtajana. Hän sanoi kuulleensa täälläkin tapahtuneen kirkosta luopumista uskonvapausjulistuksen jälkeen ja huomanneensa itse useita puutteellisuuksia. Hän kehoitti seurakuntalaisia lausumaan toivomuksia epäkohtien korjaamiseksi.

Esille tuotiin kirkollisten toimitusten suorittamista suomen kielellä ja rippikoulujen ja kylänlukujen tarpeellisuutta. Vähemmistö halusi kuitenkin säilyttää ne slaavinkielisenä luullen jopa tarkoituksena olevan tehdä heidät ruotseiksikin. Bevontei Koirinojasta uskotteli, että "jos vai meillä ruvettanoh luterin kielellä jumalanpalveluksie pitämäh, ka sit meijät i ruotsiks tehää". Siitä saivat toiset vauhtia ja itse arkkipiispalla oli täysi työ hillitessä heitä.

Johtavan aseman puheitten sarjassa tahtoi saavuttaa, kuten muissakin kokouksissa, kirkon isäntä Fedot Siilin puhuen ensin venäjäksi ja sitten suomeksi. Hän vaati venäjän säilyttämistä ja kansakouluissa sen opettamista. Hänen vaatimuksensa saavutti äänekästä kannatusta. Vielä hän parjasi opettajien suorittamaa raittiustyötä joutavaksi villitsemiseksi.

Sovittelujen perästä tultiin kirkkoherra Sadovnikovin ehdotuksesta päätökseen, että pidetään kolme suomenkielistä ja yksi slaavinkielinen jumalanpalvelus kuukaudessa.

Yleensä oli keskustelu sekavaa.

LAATOKKA-LEHTI V. 1905

Kuntakokous oli kuulutettu 9.9., jolloin saapui suuri joukko kuntalaisia, mutta se ei ollutkaan laillinen, koska Kitelän pappilan navetan perältä oli kuulutus luettu vain kahdesti.

RAKKAAT IMPILAHTELAISET

On kulunut jo 29 vuotta siitä, kun jouduimme jättämään rakkaat kotiseudut. Tuo aika on jälkeenjääneenäkin pitkä, mutta paljon pitemmältä tuo aika tuntuu edessäolevana. Olemme rakentaneet uudet kodit ja raivanneet pellot. Elämän tulee jatkua kaikesta huolimatta. Olemme täällä kasvattaneet uuden sukupolven, joka ei ole nähnyt kotoista Karjalaamme. Moni on taasen muuttanut sinne toiseen »toivon Karjalaan», jonne kukin meistä vuorollaan muuttaa.

Nyt syksyn tultua me impilahtelaiset valmistaudumme poikkeuksellisesti viettämään vuotuista pitäjäjuhlaamme. Järjestelyvaikeuksien johdosta ei päkaupungin impilahtelaiset ole voineet ottaa juhlia aiemmin järjestettäväkseen, vaan on ne pitänyt siirtää syksyyn. Pääkaupungin Impilahtelaisten seura täyttää nyt 25 vuotta ja Impilahtelaisten Seura täytti 2. 5. 73 samoin 25 vuotta, joten tulemme viettämään kolminkertaista juhlaa.

Näiden juhlien aatoksi on pitäjäseuramme saanut oman heimolehtemme Karjalan suosiollisella avustuksella kokoon oman Impilahti-liitteen, jota on tarkoitus jakaa mahdollisimman moneen impilahtelaiskotiin. Liitteen sivumäärä on rajoitettu, joten paljon siitä on pitänyt pois jättää, mutta olemme mahdollisuuksien mukaan koittaneet siinä esille tuoda pitäjän kaukaisimmatkin sopet. Aineistoa — niin kirjoituksia kuin kuviakin — kertyi niin paljon, että neljäsosa siitä ei mahtunut liitteeseen, vaan yli jääneet julkaistaan myöhemmin Karjalan palstoilla tai mahdollisesti harkitaan ensi vuoden puolella toisen — pienemmän — liitteen julkaisemista. Nyt kertyneen aineiston kokoon saaminen ei ole ollut helppoa, sillä paljon on poistunut joukostamme henkilöitä, jotka olisivat voineet muistaa ja kirjoittaa. Siksipä seuran johtokuntana toivomme, että arvostelu esitettä kohtaan, ei olisi kovin ankaraa.

Edellä olevaan viitaten kutsumme täten kaikkia entisiä pitäjäläisiämme näihin 25-vuotisjuhliimme, jotka ovat Helsingissä 13.—14. 10. 73. Aloitamme juhlien vieton lauantaina ravintola »Pikku-Parlamentissa» klo 19. Toivomme teidän tulevan sinne jo klo 17 tapaamaan ja tarinoimaan tuttavien kanssa, sillä sehän on juhlan parasta antia. kun saa vuosikymmenien jälkeen tavata tuttujaan. Ja tuttujahan me kaikki olemme, sillä olemmehan yhteisen »Impilahti-Äidin» lapsia, vaikkakin nyt eri teille harhautuneina.

Eläkäämme taas kerran, rakkaimpien muistojemme parissa noina kahtena päivänä.

Tulgua ja tuogua lapsetki kerall.

Impilahti terveisin:

Aleksanteri Olanto	**Lauri Leskinen**
Yrjö Petrisalo	**Paavo Koponen**
Heikki Tenhamo	**Kalle Kinnunen**
Aili Helenius	**Väinö Jyrkinen**
Toini Tulenkajo	**Pekka Pulkkinen**

JUHLAN OHJELMA:

13. 10. klo 14 Kyykkäkilpailut Seurasaaren kentällä.
» 18 ortod. vigiliapalvelus Uspenskin Katedraalissa.
» 19 iltajuhla ravintola »Pikkuparlamentissa» (on Hankkijan talon ja Eduskuntatalon välissä. Tänne voidaan tulla jo klo 17 tapaamaan tuttavia).

14. 10. klo 10 ev.lut. jumalanpalvelus Kalliokirkossa (ei Kallion) pitää past. Jouko Karanko.
» 10 ort. jumalanpalvelust Uspenskin Katedraalissa,
» toimittaa past. Teppo Siili. Jumalanpalvelusten jälkeen seppeleenlaskutilaisuudet Hietaniemen ja ja ort. sankarihaudoille sekä Karjalaan jääneiden muistokivellä.
» 14 päiväjuhla Finlandia-talon suuressa juhlasalissa. Myös tänne voidaan tulla jo tuntia ennen.

Muualta Helsinkiin tulevia juhlavieraita kehoitetaan varaamaan hyvissä ajoin majapaikka. Hotelli- tai matkustajakotihuoneet on parasta varata itse. Kotimajoitusta haluavia auttavat rouva Niina Kuikka, Urheilukatu 38, 00250 Helsinki 25, puh. 90/418058 ja rouva Elsa Keränen, Perustie 12 A, 00330 Helsinki 33, puh. 90/486630. Lauantaina 13. 10. Niina Kuikan tapaa kotoaan ja kotiseutuillasta, Elsa Keräsen kyykkäkilpailusta ja kotisetutillasta.

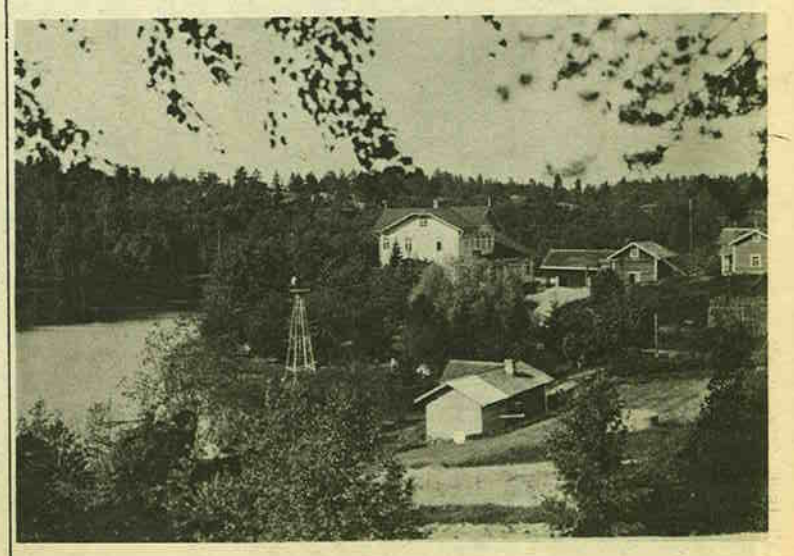

Gyril Szalkiewiczin ja Taina Elgin koti Impilahden kirkonkylän Neuvosenmäessä.